

ВСТУПНА КАМПАНІЯ-2011:
КЕРУВАННЯ РУХОМ
У РУЧНОМУ РЕЖИМІ

ЧОМУ УКРАЇНА
НЕ ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ
ВІД НЕБЕЗПЕЧНОЇ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

ЯК НОНКОНФОРМІЗМ
СТАВ ЧИННИКОМ СИЛИ ТВОРЧОГО «Я»
ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Тиждень

український www.tyzhden.ua

КШИШТОФ
ЗАНУССІ ПРО
НЕДОСКОНАЛІСТЬ
ТОЛЕРАНТНОСТІ

№ 32 (197) 5 – 11 СЕРПНЯ 2011 р.

**ЧИ СТАНЕ
УКРАЇНА
БІЛОРУССЮ,
ЯКЩО
УВ'ЯЗНЯТЬ
ЛІДЕРА
ОПОЗИЦІЇ?**

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ВІДКРИЙТЕ ДЛЯ СЕБЕ СВІТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КНИГИ!

ЖІК

Клуб інтелектуальної книги

У НАШОМУ КЛУБІ:

Найкраща література всесвітньо відомих авторів, ретельно відібрана для інтелектуалів та любителів якісної літератури

Своєчасні та якісні анотації, відгуки та фахові рецензії допоможуть вибрати книжку, що відповідає саме вашим запитам

Клубна ціна на 20% нижча за роздрібну. Лише для членів клубу ми пропонуємо значно дешевші книжки. Такого ви не знайдете у книгарнях!

Унікальна можливість замовити нову книжку, яка ще не надійшла у продаж

Різні варіанти оплати і доставки, які ви можете обрати для своєї зручності

ПРО ІНШІ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ ЧЛЕНІВ КЛУБУ

ДІЗНАЙТЕСЯ НА НАШОМУ САЙТІ:

www.ibookclub.com.ua

тел. (044) 209-34-94

(067) 402-28-64

Передплатникам журналу «Український тиждень» надається додаткова знижка 10% клубної ціни

Фото тижня
Сирна
революція

4

Економпропозиція
Навіщо
влада згортає
святкування 20-
річчя Незалежності

6

Квадратура суми
Як міністр освіти
хизувався своєю
ерудицією

8

ВПРИТУЛ

Під молотом
на ковадлі
Чому процес над
Юлією Тимошенко
опинився в
глухому куті

10

Якщо ВОНА сяде
Які наслідки для
країни матиме
засудження
опозиційного
лідера

12

Теорія непромащеного
торта
Алла Лазарева про
концентрований егоїзм
верхів політичного
класу

14

Відкрити скриньку
Пандори
До чого призводило
ув'язнення лідерів
опозиції в різних
країнах

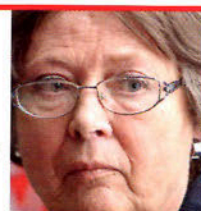
16

Маніфест
мстивості
Юрій Макаров
про якість
судочинства

18

Сама за себе
Ганне Северінсен:
«Я намагаюся
популяризувати
європейські цінності,
поки це комусь
потрібно»

20

Від авторитаризму до втрати
суверенітету
Приклад Білорусі переконує,
що жодні мовні, ідеологічні
та економічні поступки
не здатні задовольнити
апетити Кремля

22

Японський
синдром
Чи є лідери
на Заході

26

Сепаратисти
проти
сепаратистів
Чому знову
стріляють
у Косові

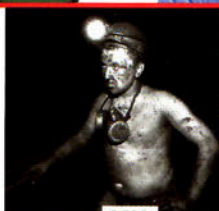
28

Як мерзле горить
Насільки глибшає
прірва між паперовою
інтеграцією і реальним
виконанням домовленостей
між Україною та ЄС в
енергетичній галузі

30

Безальтернативна
енергія
Які акценти
зроблено у розвитку
електроенергетики

32

УНІВЕРсальний
студент
Чим
відзначилася
вступна
кампанія-2011

34

Рівність і довіра
Як Фінляндія стала
лідером з-поміж
усіх європейських
країн у галузі
середньої освіти

38

Серце на долоні
Кшиштоф Зануссі про
самообмеження успішних
демократій, недосконалість
толерантності й мистецтво
як пошук таїни

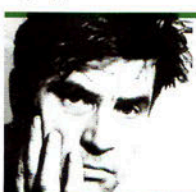

42

«Берлінський мур»
трипільської культури
Олеґа Максименко
про історичне
фентезі й справжню
археологію

46

Письменник в облозі
Як нонконформізм
став чинником
сили творчого «Я»
Григора Тютюнника

48

Музика для худих
Чи можна вивести
менеджмент класики
та опери в Україні на
європейський рівень

52

Молитовні мавпи
Тиждень розглядав
індонезійський
калейдоскоп на
острові Балі

58

Тиждень

№ 32 (197) 5–11.08.2011

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український Тиждень»

Головний редактор Сергій Литвиненко

Заступники головного редактора

Ростислав Павленко, Наталія Петринська

Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко,

Андрій Дуда, Алла Лазарева

Редактори Жанна Безп'ячук, Дмитро Губенко,

В'ячеслав Дарпнянц, Роман Кабачій,

Дмитро Крапивенко, Ігор Кручич, Андрій Лаврик,

Олена Максименко

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Загородня,

Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,

Олена Чекач

Відповідальний секретар Віталій Столига

Арт-директор Андрій Ермоленко

Дизайнери Ганна Ермакова,

Тимодій Молодчиков

Художник Павло Ніц

Більд-редакція Олександр Чекиньов,

Валентина Бутенко

Фотограф Андрій Ломакін

Кольорокоректор Олена Шовкоп'ял

Літературні редактори Юрій Бедрик,

Лариса Мінченко, Марина Петрова

Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

Skype: tyzhdenadvert

тел.: 067 407-10-89

Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда

Голова редакційної ради Роман Цуприк

Видається з 2.11.2007 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 13005-1889Р від 13.08.2007 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції та видавця

03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.

Тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,

Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 115252

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 3.08.2011 р.

Виходить щоп'ятниці.

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою.

Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Сирна революція

Хвиля масових протестів на Близькому Сході докотилася й до Ізраїля. Жоден аналітик не передбачив, що й ця самотня за своїм демократичним устроєм та, як вважалося, високими стандартами життя країна у регіоні наснажить революційним духом. Близько 150 тис. ізраїльтян упродовж кількох днів виходили на вулиці Єрусалима, Тель-Авіва, Хайфи, Ашдода та інших міст країни, протестуючи проти високих цін на нерухомість, медичні послуги, автомобілі й навіть продукти харчування. Одне з гасел демонстрантів – «Усе покоління прагне нормального життя!» Ненормальним ізраїльські матері вважають те, що за дитячий садок для своїх дітей вони платять більше, ніж за навчання у школі. Ізраїльська ж молодь обурюється, що, сплачуючи дуже високі податки і виконуючи власні обов'язки перед державою, як-от служба у війську, потім не може купити навіть однокімнатної квартири. Ізраїльським медикам не до вподоби виснажливі графіки роботи й при цьому низькі зарплати, що дають змогу їм лише зводити кінці з кінцями. А починалося все із запису на Facebook Іцика Ельрова, в якому він обурився дорожнечою популярного в Ізраїлі виду сиру. До нього приєдналися однодумці, погрожуючи компанії-виробнику бойкотом. Ціна на цей продукт миттєво впала. Отже, усе починалось із сиру, а закінчилося закликами до чинного прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньяху проводити реформи. Мають ізраїльтяни і власний аналог площі Тахрір – бульвар Ротшильд у Тель-Авіві. На думку протестувальників, уряд перекладає фінансовий тягар економіки на пенсіонерів, молодь і середній клас, представляючи таким чином інтереси лише товстосумів.

Фото: REUTERS

28 липня

Вбито командувача військ лівійських повстанців Абдела Фаттаха Юніса

29 липня

Аварії на двох шахтах – у Донецькій та Луганській областях. Загинули 37 гірників

30 липня

Потужний землетрус у Японії. Найбільші поштовхи були зафіксовані в префектурі Фукусіма

Економпропозиція

На День Незалежності в Києві не буде феєрверка. Таку інформацію повідомили днями деякі ЗМІ з посиланням на неназване джерело в Головному управлінні з надзвичайних ситуацій Київміськдержадміністрації. Насправді для категоричних тверджень підстав поки що немає. Агентство «Українські новини», яке першим поширило зізнання анонімного чиновника, при цьому уточнило, що від участі в організації феєрверку відмовилася лише КМДА.

Інакше кажучи, міська влада не хоче фінансувати салют, який, проте, продовжує готувати Міністерство оборони. Водночас невідомо, чи військове відомство доведе справу до кінця: там теж полюбляють скаржитися на безгрошів'я. До того ж відмова КМДА від співорганізації заходу змушує вкотре згадати про нелюбов центральної влади до вшанування Незалежності загалом. Так, ще на початку липня Віктор Янукович підписав указ, яким скасував проведення

Тиждень в історії

5 серпня 1891 року

6 серпня 1996 року

7 серпня 1876 року

З'явилися перші дорожні чеки – American Express

Чеченські повстанці почали штурм міста Грозного

Народилася Мата Харі, танцівниця, куртизанка, одна з найвідоміших шпигунок Першої світової війни

31 липня

У Москві та Петербурзі відбулися акції опозиції – кілька десятків незгодних затримала поліція

Страйк пілотів «АероСвіту» – були затримані 50 рейсів

ВАСУ підтримав рішення про позбавлення Романа Шухевича та Степана Бандери звання Героя України

3 серпня

У Єгипті почався суд над екс-президентом Хосні Мубараком

24 серпня військового параду. Як зазначалося в указі, гроші, зекономлені на параді, мали піти на «покращення соціально-економічного захисту населення». Однак незабаром міністр оборони Михайло Єжель повідомив, що зекономлене витратять на потреби армії. Ані «суворий» Янукович, ані АП, ані урядовці не висловилися з приводу такого порушення президентського указу.

Цинізм ситуації в тому, що парад, за різною інформацією, мав коштувати від 36 млн грн (дані, озвучені Єжелем) до 56 млн грн (сума, передбачена державним бюджетом-2011). Але, економлячи ці гроші, влада без проблем знайшла в казні значно більшу суму на «реставрацію» двох президентських дач у Криму та будівництво там вертолітних майданчиків (загальний кошторис робіт – 152 млн грн).

На додачу до цього кілька одіозних представників Партії регіонів, зокрема відомий «борець з українізацією» Вадим Колесніченко, терміново виступили в пресі із заявами, що святкувати День Незалежності країни, яка забезпечує їх високим статусом і дуже непоганими умовами життя і праці, не варто взагалі. Таким чином, питання «економії» на ювілеї одразу набуло політичного характеру.

Не дивно, що відповідні ініціативи влади викликають пильний інтерес громадськості. Так було, зокрема, і з нібито розпорядженням Януковича відмовитися від карбування до Дня Незалежності ювілейних медалей (кошторис – 1 млн грн). Як з'ясувалося пізніше, медалі будуть. А от від встановлення пам'ятного знаку «20-та річниця Незалежності України» влада таки відмовилася.

Загалом президентський указ про святкування 20-річчя Незалежності, підписаний торік 1 листопада, передбачає ще 16 різноманітних заходів – від випуску всеохопної антології української літератури до відзначення 20-річчя інституту президентства в Україні. Своєю чергою, столиця влада раніше повідомляла про підготовку до Дня Незалежності близько 200 культурно-мистецьких і святкових заходів. Отже, можновладці за наступні три тижні мають змогу багато чого ще скоротити – звичайно ж, «із метою економії».

Олександр Михельсон

Фортеця не встояла

Гроза і злива зруйнували Новозахідну башту Старої фортеці в Кам'янці-Подільському. 1 серпня у місті вирувала негода: півторамісячна норма опадів, грім і блискавка – все це, за панівною серед офіційних джерел версією, і призвело до падіння споруди, зведеної ще 1544 року. Вежа зруйнована частково, але лунають припущення, що є загроза й подальшого обвалу. Остаточні висновки щодо причин падіння старовинної будівлі, яку мають оберігати як пам'ятку архітектури, спеціальна комісія оприлюднить не раніше ніж 5 вересня. Списати на погоду аварію, яка зруйнувала цінну пам'ятку, але не призвела до людських жертв, найзручніше для чиновництва. Разом із тим побувають й інші версії трагедії: неякісна реставрація, здійснена в 1990-х роках, або недостатнє фінансування заходів із підтримки об'єкта в належному стані.

Ніч у Конгресі

Палата представників Конгресу США пізно ввечері 1 серпня проголосувала план підняття ліміту федерального боргу на \$2,1 трлн та заощадження бюджетних коштів у розмірі \$2,1–2,4 трлн упродовж 10 років. Таким чином долар урятовано від знецінення, тож американські кредитори можуть бути спокійними. Щоб досягти компромісу за лічені години до того, як у США міг би бути оголошений технічний дефолт, Барак Обама довелося відмовитися від ідеї підвищити податки для найбагатших верств населення. Республіканці, своєю чергою, змирилися зі збереженням попереднього рівня фінансування соціальних програм для найбідніших прошарків, студентських грантів для оплати навчання, а також медичних програм Medicare та Medicaid. Останнє було принципово для президента Штатів. Отже, борговий тягар американської економіки не перекладено на середній клас, пенсіонерів, молодь та найменш забезпечених громадян країни. Згідно з ухваленим планом, США принаймні до 2013 року не треба буде знову вирішувати питання підвищення дефолтної стелі.

ФОТО: УНАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕРЬОВ

8 серпня 1944 року

Вісьмох німецьких офіцерів, що готували замах на Гітлера, повішено на струнах від піаніно

На Буковині (належала на той час до Австро-Угорщини) скасовано кріпацтво

У Мінську з'їзд православних священників та вірян проголосив створення Білоруської автокефальної церкви

11 серпня 1989 року

Пленум Верховного суду УРСР реабілітував усіх засуджених у справі Спілки визволення України

750 дитячих таборів

порушують санітарні норми. Дані МОЗ.
Усього в Україні діють 3393 табори

410 тисяч першокласників

підуть цього року до школи

Понад 70 млн грн

освоїть офшорна компанія Дмитра Фірташа, яка виграла тендер на ремонт українських газопроводів

5 ОБЛИЧ

ЛЕОНІД ЧЕРНОВЕЦЬКИЙ підстелив соломку

Як повідомило онлайн-видання IzRus, мер Києва і його дружина є громадянами Ізраїлю з 1994 року.

РАІСА БОГАТИРЬОВА зробила copy-paste?

Промова секретаря РНБО перед студентами Могилянки виявилися дуже подібною до виступу голови корпорації Apple Стіва Джобса.

ЛЕОНІД КУЧМА служить Отчезству

Указом президента Росії Леоніда Кучму нагородили «Орденом за заслуги перед Отчезством» I ступеня.

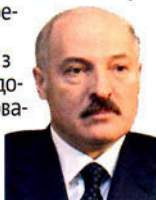
АРТУРАС ЗУОКАС ходив у атаку

Мер Вільнюса в ході запланованої акції проїхався на БТР по мерседесу, припаркованому з порушенням правил дорожнього руху.

АЛЯКСАНДР ЛУКАШЕНКА кандидат на Нобеля

Білоруські профспілки мають намір висувати чинного президента Білорусі на Нобелівську премію з економіки за «побудову соціально орієнтованої держави».

МАЙЖЕ СЕРІОЗНО

Квадратура суми

Коли нинішній міністр освіти Дмитро Табачник був головою адміністрації президента Леоніда Кучми, про останнього ходив анекдот: «Президент Кучма прийняв японського посла... за іспанського. Він же ракетник, а не географ!» Історія по-своєму повторюється. Нещодавно на телефонній «гарячій лінії» Табачника попросили пригадати теорему Піфагора – і він переплутав формулювання. «Я ж давно обрав іншу професію», – пояснив доктор історичних наук.

У формулюванні знаменитої теореми Табачник, власне, припустився лише незначної обмовки: сказав, що «сума квадратів катетів дорівнює сумі квадрату гіпотенузи». Проте ця обмовка показова. Цілковито беззмістовне словосполучення «сума квадрату» демонструє, що пан Табачник, як і мільйони радянських школярів, свого часу зазубрив формулювання, анітрохи не замислюючися над його сенсом. З тим же успіхом можна було процитувати знамените серед школярів Росії «Пифагоровы штаны на все стороны равны» – змісту стільки ж, а запам'ятовується краще.

Жарти жартами, але тема про теорему Піфагора виникла не на порожньому місці: цього року її не змогли сформулювати близько 30% випускників українських шкіл. І це ще один доказ на користь докорінних реформ, замість котрих країна наразі стикається з повзучою радянізацією дедалі корумпованішої освіти (про ситуацію в освітній сфері читайте на стор. 34).

10,7 млрд грнзаборгували українці
за комунальні послуги станом на
початок липня**53% росіян**не вірять у чесні вибори.
Опитування Левада-Центру**КОРОТКО****Непідсудні обіцянки**

Вищий адміністративний суд України відмовився визнати протиправною бездіяльність Віктора Януковича у зв'язку з невиконанням ним обіцянок, даних напередодні виборів глави держави у 2010 році. Як зазначено в постанові ВАСУ, передвиборча програма кандидата на пост президента України – це засіб агітації, а не законодавчий акт. Як повідомлялося раніше, автор скандального позову Дмитро Ільченко звернувся до суду в червні, звинувативши президента в тому, що всупереч його обіцянкам досі не введено податкові канікули для малого бізнесу терміном на п'ять років, не відбулося зниження ПДВ до 17%, не створено контрактну армію.

Холера відступила

Як повідомила Донецька СЕС, у Маріуполі вилікували всіх хворих на холеру. Станом на 2 серпня було зареєстровано 26 випадків захворювання та 18 віброносіїв. У місті діє мораторій на купання у водоймах і ловлю риби, зокрема і в Азовському морі. Місцеві мешканці, втім, часто нехтували цими заборонами.

До Києва через Моссад і Москву

Найближчим часом до столиці приїде новий посол Ізраїлю в Україні Реувен Дінель. Уродженець Литви, він мешкає в Ізраїлі з 10-річного віку. Служив у військах спецпризначення, потім у розвідці (Моссад), 1991 року був направлений на роботу до Москви радником посольства Ізраїлю в Росії, але вже в 1995-му висланий з РФ зі статусом особи non-grata. У 2000-му Дінель звільнився з розвідки. У 2007-му був призначений послом у Туркменістан.

Немирний Рамадан

Політичні сили Єгипту хочуть домовитися про припинення всіх демонстрацій під час Рамадану. Вирішено відмовитися від будь-яких політичних акцій на центральній площі Каїра, це є своєрідним заклик до мешканців країни проводити час у молитві. Разом з тим у Сирії мирного «священного місяця» не передбачається. «Рамадан – це прекрасна можливість для сирійської революції», – зазначив лідер опозиції Ріад Сейф. – «У цей час люди перебувають на хвилі емоційного піднесення. Мечеті ж – це єдині безпечні місця, де ми можемо вільно зустрітися великою групою людей щодня».

Винні всі

Висновки польської комісії щодо причин катастрофи ТУ-154 під Смоленськом свідчать, що літак був справний, а аеродром – погано оснащений, при цьому погано підготовлений екіпаж хибно скерували диспетчери. Соратники Леха Качинського назвали результати розслідування помилковими.

ФОТО: УЛАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕРЬОВ

Під молотом на ковадлі

У процесі над экс-прем'єром влада загнала себе у глухий кут і мусить гарячково шукати вихід

Автор:
Олександр
Михельсон

За легендою, коли страчували ватажків повстання декабристів, у поета Кондратія Рилєєва обірвалася мотузка, на що він нібито сказав: «У цій країні й повісити як слід не вміють!» Рівно 125 років потому цей вислів могла би перефразувати на свій лад Юлія Тимошенко, процес над якою все менше асоціюється не лише з торжеством правосуддя, але й з ефективними «політичними репресіями».

ШОУ

Газову справу экс-прем'єра передали до суду 17 червня. За цей час нова всеукраїнська знаменитість, 31-річний суддя Печерського суду Києва Родіон Кіреєв, провів 17 засідань (18-те відбується в день виходу цього числа **Тижня**). І вже після першого десятка засідань громадська думка була остаточно дезорієнтованою не лише щодо перебігу, а й щодо змісту процесу.

Ставка захисту Тимошенко на публічність процесу швидко перевела «справу сторіччя» в естрадно-цирковий вимір. Складно сказати, чи зміцнила підсудна свій авторитет серед виборців постійними словесними образами судді. Проте і суд, і звинувачення піддалися на нав'язаний їм сценарій. У результаті телеглядачі отримали нагоду регулярно насолоджуватися діалогами «Підсудна, встаньте! – Я не встану перед цим судилищем!», дедалі більше забуваючи про суть власне справи.

Поведінка депутатів, яких суддя регулярно видаляє із зали за порушення порядку, не грає на користь Тимошенко: надто вже глибокою є народна нелюбов до народних обранців, незалежно від партійних кольорів. Водночас дії спецпідрозділу міліції «Грифон», бійці якого 25 і 26 липня гамселили в залі засідання не лише депутатів, а й журналістів, заплямовують репутацію суду і влади загалом.

Не додали поваги обвинуваченню і зрежисовані вияви «народного гніву». Так, 6 липня суддя Кіреєв змусив реготати всіх присутніх, зачитавши вимогу Співки багатодітних Київщини стягти з Тимошенко \$997 млрд «збитків» через подорожчання

газу (прикметно, що суддя навіть не став карати порушників порядку в залі). Вуличні ж виступи оплачених «активістів» на кшталт «громадської» ініціативи «Тимошенко – до відповідальності!» уже ні в кого не викликають навіть сміху, особливо після

того, як з'ясувалося, що їм ще й затримують платню (див. *Тиж-день*, № 31/2011).

Як стверджують численні джерела, за ініціативою «багатодітних» стояв губернатор Київщини Анатолій Присяжнюк. Зі свого боку, мітингами під стінами суду керує голова «Загальної російської федерації» экс-нардеп Олег Калашніков, а ініціативу «Тимошенко – до відповідальності!» її ж учасники пов'язують із центральним офісом Партії регіонів та віце-прем'єром Андрієм Ключевим. Виникає враження, що єдиною людиною, яка щиро і самовіддано трудиться на цій ниві, є народний депутат Інна Богословська.

ПРАВО

Обвинувальний акт Тимошенко налічує 73 сторінки. 15 липня прокурор Лілія Фролова зачитувала його більше ніж три години. Для чого – незрозуміло: перед тим суддя Кіреєв «за порушення порядку» видалив із зали суду і саму Тимошенко, і її захисника Сергія Власенка (якого відтоді позбавлено права участі в процесі), а разом забронював і теле- та фотозйомку в приміщенні. Тож 22 липня Фролової довелося зачитати звинувачення заново.

Основне звинувачення – перевищення службових повноважень під час газових переговорів із Росією й підписання відомих угод від 19 січня 2009 року. На думку слідства, ними Тимошенко завдала державі шкоди в особливо великих розмірах. З погляду захисту, альтернативи у тодішнього прем'єра не було, а ціна газу, про яку вона домовилась із головою російського уряду Путіним, була найнижчою з можливих. Крім того, як зазначають прихильники экс-прем'єра, кримінальне переслідування було б логічним, якби підсудна діяла з особистих корисливих мотивів. Проте саме таких мотивів слідство у справі Тимошенко не знайшло.

Далі починаються нюанси. Головний з них полягає в тому, що перевищення службових повноважень повинне мати конкретний вияв. На думку слідства, таким виявом стали директиви Тимошенко тодішньому голові НАК «Нафтогаз» Олегові Дубині підписати угоду з Газпромом. Обвинувачення вважає, що ди-

рективи мали затверджуватися засіданням уряду, а прем'єр особисто давати їх не могла.

Розмови з учасниками засідання уряду 19 січня 2009 року дають змогу відновити події так: спочатку головою на засіданні перший віце-прем'єр Олександр Турчинов (Тимошенко була в Москві) справді готувався поставити на розгляд питання про директиви Дубині. Міністром навіть роздали відповідний проект постанови. Але опір представників «президентської квоти» (насамперед міністра оборони Єханурова та голови МЗС Огризка) одразу показав безпідставність таких розрахунків. Тож Турчинов швидко змінив тактику, заявивши, що уряд зібрався лише «обговорити» питання, а віддати наказ голові Нафтогазу Тимошенко може й сама.

Сьогодні захист Тимошенко буде свою стратегію саме на тому факті, що жодних урядових директив Олегові Дубині просто не було. Стосовно ж того, що Тимошенко назвала «директивами» своє власне доручення, то це, мовляв, законом не заборонено.

Виступи свідків, допитаних на час підготовки цього матеріалу в суді (враховуючи чотирьох колишніх міністрів), не дали переваги жодній зі сторін. Окрім того, деякі колишні чиновники стали схилитися на бік экс-прем'єра. Так, экс-міністр Мінпаливенерго Юрій Продан змінив свої попередні свідчення, «згадавши», як передавав директиви Тимошенко Дубині (хоча не зміг пред'явити переконливих доказів). А экс-міністр транспорту і політичний опонент Тимошенко Йосип Вінський взяв її бік, бо, на його переконання, газову кризу 2009 розв'язати в інший спосіб було неможливо.

Однак не виграшна для слідства тема директив виникла ще в квітні 2010 року. Саме тоді депутат-регіонал Володимир Олійник звернувся до Генпрокуратури з проханням перевірити законність видачі Тимошенко директив на газіві домовленості Нафтогазу з Газпромом. Депутата незабаром підтримали своїми зверненнями віце-прем'єр Ключев та голова адміністрації президента Сергій Львовичкін. Таким чином, процес, який розпочався 15 червня 2011 року, власне, спирався на старі напрацювання

політичних опонентів Тимошенко, котрі, можливо, й не підозрювали, що в суді ці напрацювання зовсім не здаватимуться залізобетонним аргументом.

Схоже, Партія регіонів, прийшовши до влади, не мала не лише плану реформ, вона не мала навіть плану репресій. За цих обставин суду не залишається нічого, крім як діяти діаметрально протилежно до вимоги КПК, яка твердить, що кожен сумнів у доказах слід тлумачити на користь підсудного.

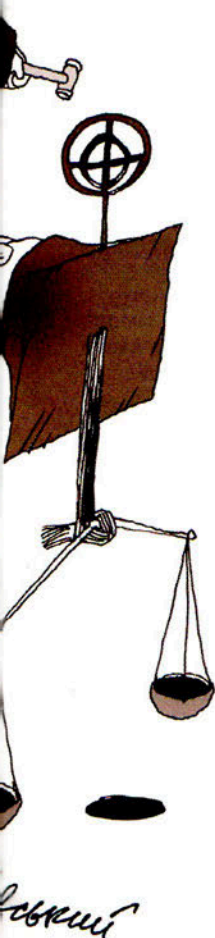
ПОЛІТИКА

Суд квапиться. Тимошенко справді затягує процес, змінюючи захисників, але й Кіреєв поводить дивно, відмовляючи їм у пристойних термінах знайомства із п'ятьма тисячами сторінок справи (нинішньому захиснику Тимошенко Юрію Сухову на це дали 48 годин). Така поквалітивність видається ще дивнішою на тлі інших резонансних справ: наприклад, процес Олексія Лукача, підозрюваного в організації вбивства Георгія Гонгадзе, почався раніше, але дійшов лише до стадії... встановлення особи звинувачуваного.

Численні процесуальні порушення зміцнюють думку про політичний характер справи. Черговим ударом по звинуваченню став з'ясований журналістами факт розсилки листів, що коментують хід суду з боку свідків, із адміністрації президента України. Все це навряд чи вразить українців, але стане серйозним аргументом для іноземних спостерігачів.

Закордон – єдина сила, на яку вважають організатори процесу. Логіка Заходу прагматична: позбувшись найнебезпечнішої суперниці на майбутніх парламентських виборах, режим Януковича має всі шанси остаточно «зачистити» під себе українське політичне поле. Але другий Лукашенка нікому не потрібен. Тож перспективи української влади та її бізнесу на світовій арені у разі засудження Тимошенко невтішні.

Своєю чергою, український режим не може дозволити Тимошенко виграти процес. Адже тоді вона піде на парламентські вибори в ролі триумфатора. В єднанні з критичним падінням рейтингів влади це може мати для Партії регіонів украй неприємні наслідки. ■

Якщо ВОНА сяде

Засудження опозиційного лідера матиме далекосяжні негативні наслідки і для країни, і для влади

ФОТО: УНАН

Автор:
Ростислав
Павленко

«У країна перетвориться на Білорусь». Такий висновок часто доводиться чути в дискусіях про те, чим закінчиться суд над Юлією Тимошенко, іншими представниками опозиції та чиновниками колишнього уряду. Загалом перебіг процесу, надання обвинувачуваній і її захисту короткого терміну для ознайомлення з матеріалами справи, організація проплачених акцій (і провокацій), спроба створити інформаційну хвилю «свідки підтверджують вину Тимошенко» ніби сигналізують про налаштованість влади завершити процес обвинувальним вироком. Про це говорить і сама підсудна. Утім, застосування вищезначених прийомів часто недолуге (і створює протилежний бажаному ефект), а винесення вироку може

мати негативні наслідки для можновладців. Зокрема, ціла низка впливових інституцій і посадовців США та ЄС уже висловили занепокоєння вибірковістю правосуддя в Україні й особливостями процесу над опозиціонерами. До справи Тимошенко прикута пильна увага. Адже рейтинги її політичної сили однопорядкові з рейтингами регіоналів, і її усунення з політичного процесу (засуджені – байдуже, умовно чи з позбавленням волі – не мають права балотуватися до органів влади) означатиме надто очевидну спробу позбутися суперника. Мовою бізнесу це називається «недобросовісна конкуренція», і ставлення до «замовників» процесу над Тимошенко на Заході буде відповідне. Однак цим наслідки засудження екс-прем'єрки не вичерпуються.

БАЙДУЖІСТЬ ЗАХОДУ?

Багато хто в Україні впевнений, що, попри гучні заяви західних посадовців і навіть фактично перешкодження попередньому ув'язненню Тимошенко, у разі винесення їй вироку Захід сприйме факт як данину, можливо, буде зроблено ще кілька заяв, однак дієвих наслідків це не матиме. Як приклад наводять те, що Захід «проковтнув» засудження Ходорковського та подальші антидемократичні процеси в Росії й так і не зміг вплинути на режим у Білорусі. Підстав для заперечення такого сценарію немає. Однак є серйозні застереження щодо того, що «проковтування» Європою засудження Тимошенко (та інших політичних підсудних) матиме негативні наслідки власне для української влади.

По-перше, воно стане серйозним аргументом у руках

скептиків щодо України в США і ЄС, відтак інтеграційні ініціативи, насамперед ті, які вигідні бізнесу (зона вільної торгівлі) чи позитивно сприймаються громадянами (спрощення візового режиму), будуть згорнуті. РФ могла не зважати на такі перспективи – європейці все одно купуватимуть її газ, тож матимуть із нею справу в будь-якому разі. Нашій же країні таких аргументів бракує. По-друге, ціла низка посадовців вищого рівня, які, на думку Заходу, були причетні до організації процесу над Тимошенко, можуть стати нев'їзними до США і провідних країн ЄС. Так сталося, наприклад, із білоруськими чиновниками. У випадку Білорусі цей захід не мав особливого ефекту: тамтешній режим і без того не вітав роз'їжджання посадових осіб «по Європах». Однак Україна позбавлена такої специфіки – її можновладці звикли до можливості пересування «вільним світом». До того ж чимало з них мають на Заході ділові контакти, а дехто навіть власність чи рахунки. Втрата доступу до них не компенсуватиметься втіхою пересування в межах «Руського міра» за прикладом нев'їзних на Захід білоруських керівників. По-третє, у спробах протистояти намаганням Кремля взяти під свій контроль провідні галузі української економіки (знову-таки подібно до Білорусі) українська влада потребує свободи маневру і можливості спиратися якщо не на союзників, то принаймні на дружньо налаштованих партнерів у ЄС. Без цього довго протистояти російському тиску вона не зможе: економіка потребує зовнішніх кредитних вливань та інвестицій, які так чи інакше треба буде отримувати. Відчуження Заходу в разі винесення вироку опозиціонерам критично звужить свободу маневру керівництва держави.

Тож якщо Тимошенко та інших опозиціонерів засудять, то і країна, і влада суттєво програ-

ють на міжнародній арені й вплив з боку Росії посиляться. Однак особливо небезпечні наслідки доведення справ над опозицією до вироків чекають у внутрішній політиці.

ПЕРЕТИСКАННЯ ПРУЖИНИ

Небезпека сильних символічних кроків у тому, що вони починають диктувати свою логіку подальших дій і не дають змоги зупинитися. Просто посадити Тимошенко і чекати, що опозиційність в Україні розсмокчеться сама по собі, – марні сподівання. Якщо «БЮТ-Батьківщина» не виявить цілковитої неспроможності, то скористається роздратуванням суспільства від вироку над Тимошенко. 86% опитаних у студії Савіка Шустера заявили, що не вважають процес над нею правосуддям, тож емоційна реакція більшості громадян на новину про засудження экс-прем'єрки цілком прогнозована. А спряму-

бізнесу для підкупу виборців і посилення цензури. Використовуючи юридичні та адміністративні «знахідки», випробувані на місцевих перегонах, керівництво держави робитиме парламентську більшість «під себе». Однак суспільство не подарувало йому такого навіть у відносно матеріально благополучному 2004-му. Нині внаслідок кризи демонстративне нехтування волею людей може призвести до протестного вибуху. Саме за результатами парламентських виборів спалахнула громадянська революція у Грузії.

Звісно, влада може спробувати «дати революції в морду», як учив російський «консультант» Глеб Павловській, чи вести превентивну політику, залякуючи і перекуповуючи політиків, громадських діячів та журналістів, руйнуючи фінансову й організаційну основу опозиції. Такі дії зрозумілі й певною мірою звичні для нинішнього політикуму, але теж мають свою ціну. Вони передбачають зростання витрат на спеціальні служби, які забезпечуватимуть захист режиму від громадян. Апетити цих служб потребуватимуть дедалі ширших ресурсів, а їхня діяльність все більше озлоблюватиме українців. Понад те, держава, яка спирається на репресії, не здатна проводити реформи – пріоритети інші. Відтак стає майже невідворотним різке погіршення рівня життя, що після періоду відносного добробуту загрожувало соціальним колапсом і перспективою того-таки протестного сплеску (як це було в середині 1990-х на Балканах чи на початку 2000-х у Латинській Америці).

Тож оголошення опозиціонерам (і насамперед Тимошенко) обвинувальних вироків несе ризики стабільності країни та позиціям самої влади. Довівши ситуацію до такого, можновладцям час шукати цивілізований вихід із політичних судових процесів. ■

ДЕРЖАВА, ЯКА СПИРАЄТЬСЯ НА РЕПРЕСІЇ, НЕ ЗДАТНА ПРОВІДИТИ РЕФОРМИ – ПРІОРИТЕТИ ІНШІ

вати емоції в потрібне русло бютівці вміли завжди. Але навіть без спеціальних зусиль із боку БЮТ обвинувальний вирок відіграє мобілізуючу роль: 2012-й – фактично рік виборчої кампанії, а в суспільстві накопичено надто велике невдоволення владою. Засудження Тимошенко цілком може зробити її символом – її гріхи часів перебування при владі остаточно забудуться, а підтримка зросте. У 2001-му вона вже входила до СІЗО з рейтингом у межах статистичної похибки, а вийшла з підтримкою близько 8%.

Відтак владі доведеться робити певні кроки, щоб не допустити провалу на парламентських виборах. На жаль, вона грає, як уміє: заходи, найімовірніше, означатимуть адміністративний тиск, визискування

ЗОЛОТО ОСЕНІ З БАНКОМ "КИЇВ"

- Розмісти депозит у ПАТ «АКБ «КИЇВ» та отримай золотий подарунок від банку.
- Подарунок отримають клієнти, що розмістили депозитний вклад строком більше ніж 184 дні.
- Пропозиція діє з 1 липня до 30 вересня 2011 року.

Теорія непромащеного торта

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

Синова вчителька історії, аби краще пояснити школярам специфіку інформаційного обміну в суспільстві, вдається до гастрономічних аналогій. «Кожна національна держава – це як торт, – каже вона. – Він має шари та прошарки. Мудрі держави використовують рецепти такого крему, який об'єднує різні коржі в єдину страву».

Цей самий образ можна, мабуть, застосувати і до міжнародної політики. Схоже, щось не склалося із кремом у спілкуванні між розвиненими демократіями та авторитарними режимами. Коли стосовно подій в Україні та Білорусі експертне середовище занепокоєно б'є на сполох, горішні прошарки або недочувають, або недобачають, або вдають велику наївність.

«Україна ризикує втратити демократичні здобутки», – читаємо в регіональній французькій пресі. «Київ використовує суди для боротьби з політичними опонентами влади», – повідомляє латвійська газета «Телеграф». «Натхненниця Помаранчевої революції під загрозою ув'язнення», – пише іспанський часопис Catalan. Зарубіжні мас-медіа досить активно відстежують судовий процес над Тимошенко.

Якщо її засудять якраз напередодні українських парламентських виборів, мало хто в ЄС не помітить зв'язку між обома подіями. Врешті, світ не раз бачив у дії такі методи. «Нейтралізація політичного опонента з використанням судових справ – дуже поширена технологія, – вважає доктор політології Александра Гужон. – Політичне підґрунтя справи Тимошенко очевидне».

Натомість лідери держав – членів Європейського Союзу не поспішають висловлюватися на українські теми. «Якщо б Юлію Тимошенко ув'язнили, безперечно, це викликало б реакцію у Франції, – припускає доктор політології, викладач університету в Ренні Сесіль Вєсьє. – Вище керівництво держави обмежилось би формальним відгуком. Проте дослідницькі кола, громадські активісти не промовчать. Тимошенко досі є найвідомішим українським політиком на Заході».

Чому не варто розраховувати на бурхливу реакцію президента Ніколя Саркозі? «Він варить свій крем, – каже політолог Анрі Море. – Президентські вибори – за десять місяців. Саркозі ніколи не був активним правозахисником. Він робить те, що може, на його думку, привернути симпатії французького виборця. Схоже, політичні консультанти президента не часто кажуть йому, що

захист демократії за кордоном – гарна іміджмейкерська технологія».

На думку Анрі Море, верхівка політичного класу західного суспільства практикує «інтенсивніший цинізм», ніж рядові партійні та громадські активісти. «Політтехнологи пропонують кандидатам у президенти обмежуватися внутрішніми політичними темами, – каже експерт. – Але пересічний громадянин не настільки примітивний. Концентрований егоїзм ніколи стратегічно себе не виправдовував. Що у звичайному житті, що в політиці».

За словами Сесіль Вєсьє, у випадку арешту Тимошенко варто чекати гострішої реакції з боку США, ніж від керівництва ЄС. «Надто багато з керівників урядів західних європейських країн досі не зрозуміли, що Україна є незалежною державою, і що словосполучення «зона російського впливу» є таким самим застарілим, як і визначення «зона американського впливу» щодо Західної Європи», – наголошує політолог.

Пані Вєсьє вважає симптоматичною полеміку навколо нагородження Владіміра Путіна премією «за світлий розум», яку йому збиралася надати німецька організація Werkstatt Deutschland: «Ситуація демонструє, наскільки багато західних європейців досі не зрозуміли авторитарну сутність російської держави, не зауважили системне обмеження свободи, що відбувається від 2000 року в Росії. Ще менше розуміють вони, який потужний і часом прихований вплив чинить РФ на країни, котрі входили раніше до складу СРСР».

Водночас коли Лукашенка заповзявся сотнями кидати за ґрати учасників мирної демонстрації, пролунали голоси окремих політичних груп Єв-

СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ КОРДОНИ ЄВРОПИ НЕ ОБМЕЖУЮТЬСЯ ШЕНГЕНСЬКОЮ ЗОНОЮ

ропейського парламенту, виступили з протестами численні громадські організації та дослідницькі структури Заходу. Проте керівництво ЄС досить довго зволікало із санкціями проти офіційного Мінська.

Україна не наважилася відразу після Помаранчевої революції подати заявку на кандидатство в ЄС. Офіційно не озвучена європейська претензія України дозволяє керманічам ЄС ховатися за формальну непричетність до українських справ. Поза тим, на рівні громадської думки ситуація інакша. Немало людей насправді усвідомлює: соціальні та культурні кордони Європи не обмежуються Шенгенською зоною. Всі ми, за великим рахунком, в одному човні. «Або в одному торті», – могла би пожартувати синова вчителька. ■

ПЕРЕДПЛАТА ВИГІДНІША! ПЕРЕДПЛАТИТЬ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ТА ОТРИМУЙТЕ ЖУРНАЛ У ПІВТОРА РАЗА ДЕШЕВШЕ, НІЖ УРОЗДРІБ!

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Передплатний індекс 99319

Інші переваги передплати:

- отримувати журнал зручно – додому чи в офіс
- вчасно – щотижня
- книжки в подарунок

(за умови оформлення редакційної передплати на 6 або 12 місяців)

- спеціальні умови участі в Клубі інтелектуальної книги (www.ibookclub.com.ua) – додаткова знижка 10% клубної ціни для передплатників «Українського тижня»

ПОДАРУНОК ДЛЯ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ!

За умови оформлення редакційної передплати на 6 місяців «Український тижень» дарує одну з двох книжок на Ваш вибір:

За умови оформлення редакційної передплати на 12 місяців – або

*Під отриманням подарунка мається на увазі можливість придбати книжку за 0,1 грн. Грошовий еквівалент подарунків не виплачується та не компенсується.

**Акційна ціна з урахуванням отримання подарунка.

Подарунки надані
Клубом інтелектуальної книги
(www.ibookclub.com.ua)

«Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу» Автор: Едвард Лукас.

У своїй книжці відомий британський журналіст Едвард Лукас називає нинішні відносини Росії та Заходу «ною холодною війною», в якій Росія використовує як зброю не лише спириту дипломатію, а й нафту та газ. Чи європейський світ усвідомлює реальну небезпеку цієї війни? Що може протиставити Європа імперським амбіціям Росії, щоб зберегти свої демократичні цінності?

«Після автомобілізму»

Автор: Кінгслі Денніс і Джон Аррі

Ця книжка розкриває проблему автомобіля як одну з центральних для майбутнього людства у XXI столітті й наголошує на відповідальності перед наступними поколіннями. Від того, які рішення та інновації запроваджуються нині для розв'язання проблеми особистої мобільності, великою мірою залежатиме те, як житимуть наші нащадки: в умовах масштабного локалізму у війні всіх проти всіх Томаса Гоббса чи в оточенні систем цифрового спостереження Джорджа Орвелла.

«Від Таллінна до Туреччини» Автор: Генрік Лільєгрєн

Мемуари відомого шведського дипломата, присвячені важливим геополітичним процесам Другої половини XX століття, в яких він брав безпосередню участь. Географія цієї книжки охоплює Скандинавію, Прибалтику, Грецію, Туреччину, Німеччину та США. Автор ділиться спогадами про дипломатичну діяльність, а також розкриває свої погляди на дипломатичну стратегію.

«Фінляндія в Другій світовій війні: між Німеччиною і Росією» Автор: Олі Вехвіляйнєн

Книжка розкриває непросте геополітичне становище Фінляндії в Другій світовій війні. Автор аналізує складні політичні, суспільні та економічні аспекти перебування країни «між Німеччиною та Росією». Книжка коротко, але докладно описує постання фінської державності, Зимову війну 1939–1940 рр., фінську участь у Другій світовій та післявоєнний період у країні.

НІКОЛИ ЩЕ ПЕРЕДПЛАТА НЕ БУЛА ТАКОЮ ПРОСТОЮ ТА ШВИДКОЮ!

Оберіть зручний для Вас спосіб передплати:

редакційна:

у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном (067) 407 10 96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

у відділеннях Укрпошти:

за індексом 99319;

за системою Portmone:

на сайті журналу – <http://tyzhden.ua/Virtual/Subscription/>

У разі передплати через Укрпошту та за системою Portmone книжки в подарунок не надаються.

Вартість передплати:

■ за 1 міс. – 45 грн	Акційна ціна!
■ за 2 міс. – 90 грн	За умови редакційної передплати з можливістю отримання подарунка*.
■ за 3 міс. – 135 грн	
■ за 4 міс. – 180 грн	
■ за 5 міс. – 225 грн	
■ за 6 міс. – 270 грн	■ за 6 міс. – 270,1 грн**
■ за 12 міс. – 540 грн	■ за 12 міс. – 540,1 грн**

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тижень»	26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку		300023
	ПАТ «УКРСОЦБАНК»		МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»		
	період:		
касір			сума, грн
	платник (підпис)		

Увага! «Український тижень» гарантує переадресацію видання у разі зміни адреси доставки та виключно за умови редакційної передплати. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Детальну інформацію можна отримати за тел. +38 (044) 351 13 00 або +38 (067) 407 10 96 (callback). Менеджер з передплати Ірина Приліпко peredplata@tyzhden.ua
www.tyzhden.ua

Відкрити скри

Автор:
Олександр Крамар

Ув'язнення лідерів опозиції практично завжди призводило до критичного ускладнення ситуації в країні незалежно від регіону розташування та особливостей політичного процесу

Угорщина, 1947

Захоплення комуністами влади в центральноевропейських країнах після II Світової війни відбувалося за підтримки СРСР на основі сфабрикованих політичних процесів. Так, в Угорщині 1947 року було заарештовано більшість лідерів опозиційних сил та в атмосфері терору проведено дострокові вибори до парламенту, які принесли перемогу прокомуністичним силам. Після цього життєвий рівень населення стрімко погіршувався, а влада розгорнула в суспільстві терор за радянським зразком.

Пакистан, 1968

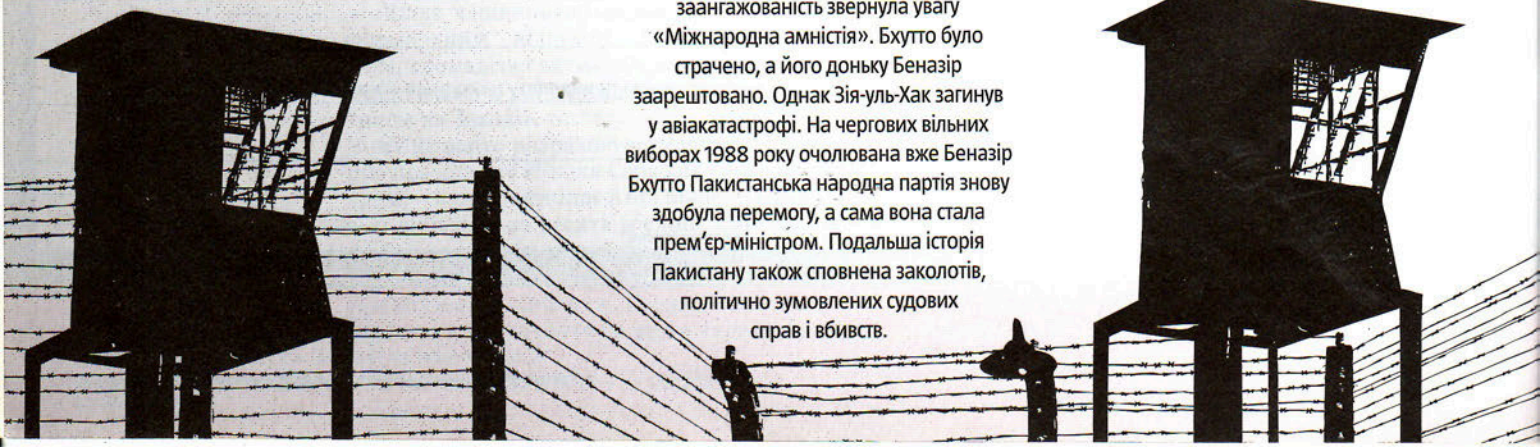

Лідер опозиційної Пакистанської народної партії (ПНП) **Зульфікар Алі Бхутто** 1968 року був ув'язнений місцевим авторитарним правителем Аюб-ханом. У результаті ПНП отримала більшість голосів на виборах до парламенту 1970-го, але їхні результати анулював спадкоємець диктатора Яхья-хан. Це спричинило громадянську війну в країні, як наслідок – Яхья-хан змушений був піти у відставку, а звільнений Бхутто 21 грудня 1971 року став президентом. Після державного перевороту 5 липня 1977-го новий правитель Мухаммед Зія-уль-Хак ініціював судовий процес над Бхутто; на його заангажованість звернула увагу «Міжнародна амністія». Бхутто було страчено, а його доньку Беназір заарештовано. Однак Зія-уль-Хак загинув у авіакатастрофі. На чергових вільних виборах 1988 року очолювана вже Беназір Бхутто Пакистанська народна партія знову здобула перемогу, а сама вона стала прем'єр-міністром. Подальша історія Пакистану також сповнена заколотів, політично зумовлених судових справ і вбивств.

Філіппіни, 1973

Президент Фердинанд Маркос у 1973 році провів конституційну реформу, яка давала йому право управляти країною за допомогою «керованих референдумів». Лідери опозиційних сил були заарештовані, серед них генеральний секретар найвпливовішої Ліберальної партії **Бенільйо Акіно**, якого в серпні 1983-го вбили. Утім, після того як державу охопила глибока соціально-економічна криза, на дострокових виборах у лютому 1986-го президентом стала вдова Акіно Корасон, а сам Маркос був змушений втікати на Гаваї.

ньку Пандори

У всіх країнах, де влада вдавалася до вирішення поточних політичних питань, застосовуючи вибіркове судочинство, подальші події розвивалися за несприятливими сценаріями. Або відкривалася «скринька Пандори» – політичної війни без правил, що збільшувало підтримку радикалів і могло втягнути суспільство в тривалий

конфлікт. Або держава, позбавлена альтернативного погляду на стан справ, втрачала можливості ефективного управління, що призводило до стрімкого зубожіння населення. Відтак «маленькі переможні судові процеси» нічого хорошого не давали ані країні, ані її авторитарним лідерам.

Албанія, 1993

Останній правитель комуністичної Албанії (1985–1992) **Раміз Алія**, який здійснив обмежену демократизацію режиму (припинення репресій, амністія політв'язнів, помірна свобода слова, обмежені соціально-економічні реформи та децентралізація управління економікою), за нового президента Салі Беріші в грудні 1993 року був засуджений за звинуваченням у зловживанні службовим становищем до дев'яти років ув'язнення.

Однак уже через два роки був звільнений під час повстання проти самого Салі Беріші, який привів країну до глибокої соціально-економічної кризи та розквіту корупції.

Узбекистан, 2000

У листопаді 2000-го були заочно засуджені до понад 20 років позбавлення волі лідер опозиційної партії «Ерк/Свобода» **Мухаммад Саліх** та до смертної кари – лідери Ісламського руху Узбекистану Юлдашев і Намангані. У 2005-му після жорстокого придушення протестних виступів у місті Андижан був заарештований і засуджений до 10 років і 2 місяців ув'язнення лідер місцевої світської опозиційної «Сонячної коаліції» Санжар Умаров. Мінімальна зарплата з 2007-го в країні становить \$12.

Таджикистан, 2003

У червні 2003-го був заарештований і згодом засуджений на 16 років позбавлення волі один із очільників опозиційної Партії ісламського відродження Таджикистану Шамсуддін Шамсуддінов. Президент Емомалі Рахмон провів «конституційний референдум», який дав йому право залишатися на посаді до 2020-го. Проти опозиційних лідерів застосували репресії. У квітні 2005-го був викрадений і засуджений до 23 років ув'язнення лідер Демократичної партії Таджикистану Махмадрузі Іскандаров, а в серпні 2006-го до довічного – інший потенційний кандидат у президенти **Гафур Мірзоєв**. У результаті в листопаді 2006-го правлячий президент знову «виграв» вибори. Натомість через провал його економічної політики МВФ не лише припинив кредитувати країну, а й зажадав у 2008-му повернення половини раніше наданої позики, оскільки кошти «були виділені на підставі сфальшованої таджицьким урядом інформації».

Маніфест мстивості

Автор:
Юрій
Макаров

Попереджати треба, я мало не потрапив у ДТП! Уявіть, що їдете Києвом і читаете на сіглайті на узбіччі буквально таке: «Сергій Кивалов. Тепер можна говорити о качестве правосудия». І портрет заслуженого підраха України з його непереборним шармом. Поруч на дорозі, до речі, я побачив шматки скла від розбитих габаритів – мабуть, хтось-таки до мене тут похлинувся. Вже потім розумієш, що то була реклама якогось юридичного журналу, обкладинка нового числа, але перша спонтанна реакція – запитати себе: а я, бува, сьогодні не вживав? Хтось, звісно, знізає плечима: чи ти ба, які ми ніжні! Але неможливо бути готовим до наруги над здоровим глуздом 24 години на добу, рано чи пізно тебе зненацька заскочить.

Ну що ж, якщо вже так хочете, поговоримо про якість судочинства. Я далекий від захоплення тим етикетом, який практикує Юлія Володимирівна в спілкуванні з нещасним рекрутом із Березані, зрештою, то питання смаку, але невідомо, як би сам поведився на її місці. Одне знаю напевне: у більш-менш схожій ситуації з більш-менш подібним персональним складом учасників навряд чи мені стало б почуття гумору, щоби вимовити обов'язково-ритуальне «Ваша честь». Я хоч і не юрист, а філолог у минулому, але значення слів для мене важить не менше. 85,7% українців, які, за останніми опитуваннями, не довіряють нашим судам, зі мною згодні.

Шкода, бо призначення судів і професія суддів (зокрема, навіть і в нашій модифікації) від початку викликають у мене глибоку повагу. Це одна з підвалин цивілізації в найширшому розумінні, це давня традиція, це величезний пласт культури – знову-таки в ідеалі. Водночас для самих представників вузького й закритого цеху це шалені навантаження, що ніяк не компенсуються оплатою, плюс постійний стрес, пов'язаний із відчуттям відповідальності. Прошу не сміятися: з кількома судьями (щоправда, вже колишніми) мені пощастило спілкуватися, від чого в мене лишилося враження, що тільки людина з міцним внутрішнім стрижнем і непохитною вірою в розумні засади світоустрою може такий тягар витримати.

Точніше, могла. Нині, як і в усьому державному механізмі, стрімко відбувається негативна селекція. Найкращі судді звільняються пачками, а їхні місця заповнюють гідні послідовники бідолахи Зварича. Кажу «бідолахи», бо це називається «не пощастило». Усі беруть, а попався він

один. Ну гаразд, не один, але кількість тих, кого підловили на хабарі, ніяк не зівставна із загальною кількістю їхніх колег, які вирішують питання за прейскурантом. У заданій конфігурації всі вузли системи набувають не властивих їм функцій. Зокрема, призначення адвоката зводиться до передачі конвертів. То навіщо так багато молоді обирає фах юриста? Краще б навчалися на бухгалтерів, це більш відповідна кваліфікація.

Як журналістові мені час від часу вдається поспілкуватися, хай коротко, з іноземцями, які трохи розуміються на державотворенні. Серед них було кілька діючих і колишніх президентів, прем'єр-міністрів, державних секретарів, керівників великих корпорацій. Спершу я ставив це запитання, так би мовити, для підтримання розмови, згодом воно перетворилося на тестове: «Якби довелось реформувати посттоталітарну країну, з чого ви особисто почали б?» Відповідь щоразу одноманітна до нудоти: «Почніть із судової реформи: усе так чи так упирається в суди».

Так ось, судова реформа – перша в низці тих, що були обіцяні владою, – довела свою категоричну неспроможність. Усі антикорупційні запобіжники, які в неї було закладено, легко обійти, оплата (офіційна) суддівського корпусу погіршилася, умови праці ну ніяк не поліпшилися, навантаження зросло, а результати роботи... Ви-

являється, торік кількість винесених рішень, що оскаржуються в судах вищої інстанції, зросла більше ніж на 60%. Оце так авторитет! Звісно, нинішня адміністрація, якби в неї остаточно не загас інстинкт самозбереження, мала б максимально дистанці-

**СУДОВА РЕФОРМА – ПЕРША
В НИЗЦІ ТИХ, ЩО БУЛИ
ОБІЦЯНІ ВЛАДОЮ, –
ДОВЕЛА СВОЮ
КАТЕГОРИЧНУ
НЕСПРОМОЖНІСТЬ**

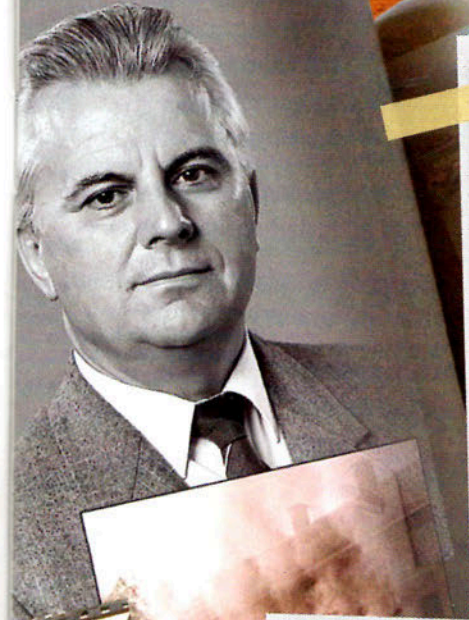

юватися від таких ганебних результатів. Зрештою, третя влада є третя влада, окрема, так би мовити, гілка, реформа готувалася не нами, ми не винні. Натомість біло-блакитні вправно вбудували судову систему в свою «вертикаль» як формальну, шляхом розширення повноважень президента, так і фактично, шляхом взяття під контроль Вищої ради юстиції. Тепер усі неподобства – кожен несправедливий вирок, кожне зловживання, кожен ляп – автоматично кидають відблиск на п'єдестал лідера. Так йому й треба. Я тільки хотів би, щоби, коли нинішній іконостас у повному складі займе належне місце на лаві підсудних у Печерському суді, крісло головуючого на процесі посів той самий Родіон Кіреєв. Оце буде тріумф справедливості!

І не кажіть, що я мстивий. ■

СПЕЦПРОЕКТ «УКРАЇНА-20. УРОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ»

Спецпроект, присвячений 20 рокам становлення нашої держави, – результат масштабного дослідження аналітичної групи «Українського тижня» спільно з незалежними експертами. У його межах вперше даються відповіді на складні запитання, які впродовж цього періоду політики свідомо замовчували через можливий резонанс. Відтак він не має аналогів в Україні.

На початку 1990-х країни колишнього соцтабору і СРСР заявили про бажання йти до демократії та вільного ринку. Вони почали будувати нове життя в приблизно однакових умовах. Україна демонструвала значний потенціал для успіху. Проте за підсумком 20 років досі перебуває в дорозі. Утім, цього періоду достатньо, щоб озирнутися, оцінити пройдений шлях. Де звернули в неправильному напрямку? Хто винен у цьому? Хто збагатився за рахунок держави? Хто відверто штовхав Україну в прірву? Чому дотепер не подоланий «совок» – стереотипи мислення і поведінки, притаманні homo soveticus, хоч би на якому соціальному щаблі вони перебували: безвідповідальність, байдужість до країни, нездатність мислити наперед, користолюбство, безініціативність і схильність обирати легший (а часто підліший) шлях.

Що могло бути зроблено інакше й що треба врахувати в майбутньому, аби уникнути помилок?

У **спецпроекті** розглянуто періоди, яким властива певна визначальна тенденція, що перешкождала реалізації Україною свого потенціалу. Щодо кожного етапу з відомих і невідомих фактів виводяться тенденції, які розкривають особливості й пояснюють, чому події розвивалися саме таким чином і які персоналії за ними стояли.

ПЕРЕДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ. КРИЗА НЕСПРОМОЖНОСТІ. Україна не змогла скористатися з шансів, які з'явилися під час розпаду СРСР, через неготовність контреліт і короткозорість істеблiшменту.

1991–1994. ЗАТРИМКА НА СТАРТІ. У перші роки незалежності було зроблено необхідні кроки для творення України як самостійної держави, однак так і не вирішено основоположних питань її розвитку.

1994–1998. ПРИВЛАСНЕННЯ КРАЇНИ. ПОЧАТКИ ОЛІГАРХІЗАЦІЇ. Як формувалася олігархічна економіка, що прирєкла державу на бідність.

1998–2004. ПРОВАЛ ЗОВНІШНЬОГО ТЕСТУВАННЯ. Неспроможність олігархічного режиму протистояти системному тиску ззовні майже призвела до втрати суверенітету.

2004–2011. РЕВОЛЮЦІЯ І РЕСТАВРАЦІЯ. Опозиція початку 2000-х виявилася нездатною виконати завдання суспільства й подолати олігархічно-люмпенську систему. Надія лишається на появу нової контреліти.

Сама за себе

Ганне Северінсен: «Я намагаюся популяризувати європейські цінності, поки це комусь потрібно»

Спілкувався
Дмитро
Губенко

Ганне Северінсен відстежувала внутрішньополітичну ситуацію в Україні як співдоповідач Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи 13 років – до 2008-го. Вона досі переживає за демократичний розвиток нашої країни, але їй недруги, яких вона нажила тут, досі не полишають її у спокої. **Тиждень** розпитав Северінсен, як вона ставиться до спрямованих проти неї інсинуацій, які з'являлися цього літа в українській пресі, а також попросив поділитися думкою про інші події в Україні та Європі.

ЗАНЕПОКОЄННЯ ЄВРОПИ

У. Т.: Якого рішення українського суду ви очікуєте у справі Тимошенко?

– Безперечно, президент заповів справу проти свого головного опонента і призначив на процес суддю, який має посадити її за ґрати, аби вона не змогла брати участь у наступних парламентських і президентських виборах. Політичні рішення, з якими хтось може не погоджуватися, тепер перетворилися на обвинувачення у кримінальних справах. А це вже серйозно для демократичної країни, в якій серед головних цілей мусить бути мирний спосіб переходу влади від одного уряду до іншого.

У. Т.: Якою буде реакція різних європейських країн і організацій, якщо політичні справи в Україні завершаться обвинувальними вирокami? Чи розуміє Європа, що відсутність її жорсткої реакції на засудження Тимошенко до ув'язнення зробить можливим встановлення в Україні авторитаризму а-ля Лукашенка. Чи аналізують в ЄС загрози, які несе поява на її кордонах ще однієї Білорусії?

– Відповідь уже є у вашому запитанні. Наскільки я знаю, в багатьох європейських країнах це викликає занепокоєння. Політичні судові справи і спроби принизити членів колишнього уряду бачаться там як шлях до білоруської ситуації. Але зараз більше уваги привертає арабська весна і те, як підтримати слабкі спроби її молодого покоління створити демократію. А ще Європа переймається борговою кризою в ЄС і США. Український приклад сприймається як свідчення того, наскільки вразливою є демократія, коли до влади приходять стара номенклатура. Тепер у Європі бачать, що повернення Януковича було не просто звичайним переходом влади від одної партії до іншої, а захопленням її. І всі шкодують, що лідери Помаранчевої революції не змогли разом боротися за трансформації суспільства. У них не було далекоглядної стратегії.

У. Т.: Як Європа поставиться до можливого тиску уряду на опозиційні партії під час кампанії на парламентських виборах 2012 року?

– Тепер ЗМІ перетворилися на нову, складнішу форму контролю. Місцеві вибори минулого року вважалися недемократичним кроком назад, тому інтерес з боку міжнародної спільноти в уникненні повторення такого сценарію на наступних перегонах буде значним. Однак усі події 2012-го будуть вирішальними. Просто спостерігати за одним днем виборів буде недостатньо. Я дуже песимістично налаштована з приводу того, наскільки нам вдасться допомогти Україні, якщо режим зможе повернути виборчу систему до старої корумпованої змішаної, яка діяла у 2002 році.

У. Т.: Які інструменти впливу на європейську політику має зараз Росія?

– Основний інструмент очевидний – газ. Але на Європу впливає і якась кремлівська параноя. Владімір Путін, коли був президентом, стверджував, що Росія зазнала приниження у 1990-х. Я не думаю, що ми припинували РФ. Але Путін наполягав, що Європа не повинна втручатися у «сферу інтересів Росії», він створив ситуацію, в якій усім довелося розмовляти з ним тільки гарно. Як бачите, Рада Європи дуже мало обговорює ситуацію в Росії, хоча мусить більше критикувати, наприклад, відсутність свободи ЗМІ.

ВТРАЧЕНИЙ ЧАС

У. Т.: Чи має Рада Європи вплив на ситуацію в Україні? Чи будуть (і за яких умов) ці інструменти задіяні?

– Якщо ні, то мене це дуже розчарує. Це очевидне питання

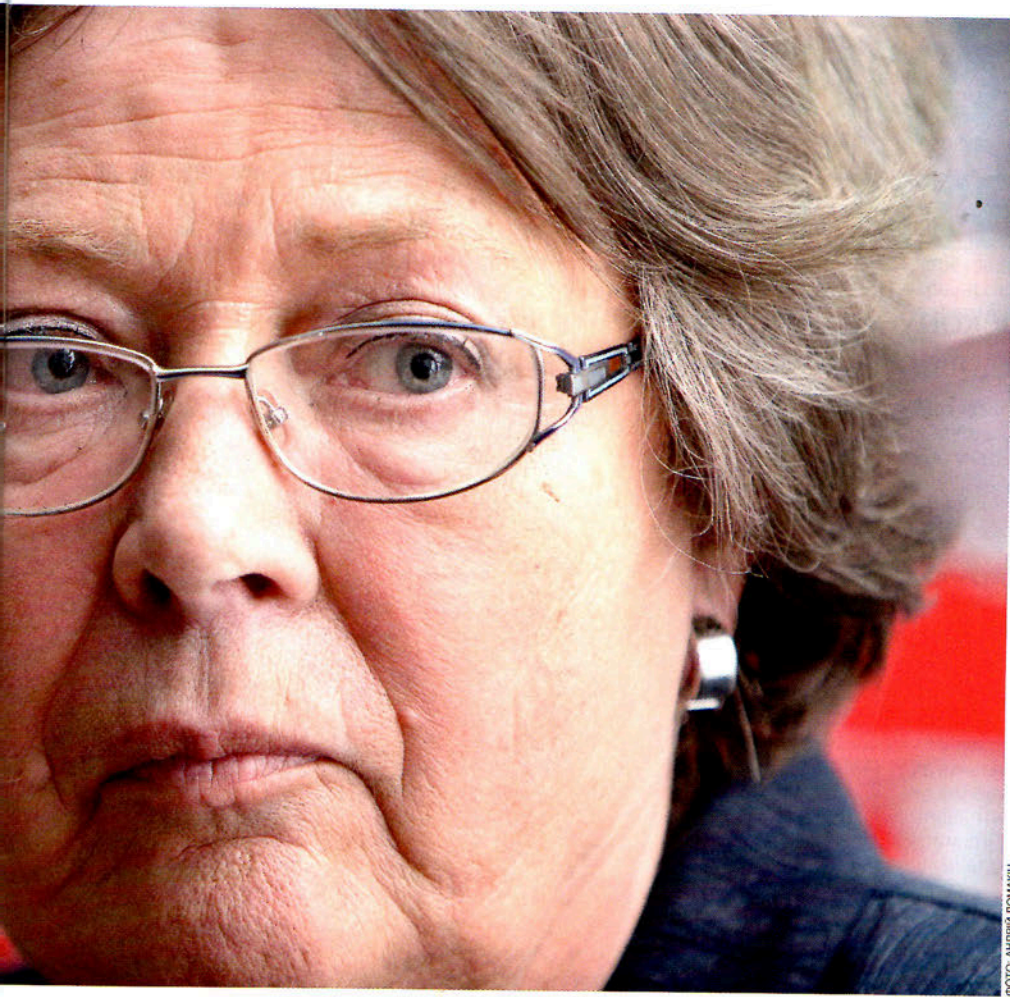

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАН

нити? Чи були інші спроби дискредитації вас як незалежного експерта?

– Коли моя кар'єра депутата парламенту Данії завершилася в результаті несподіваних дострокових виборів, я з радістю продовжувала пропагувати пріоритети ПАРЕ: демократію, права людини і верховенство права.

Отже, я почала працювати в Данському Гельсінському комітеті з прав людини і погодилася бути (неоплачуваним) радником уряду Тимошенко (з питань реалізації цінностей ПАРЕ). Крім того, я стала президентом Європейської Медіа Платформи в Україні, членом Ради Інституту світової політики в Україні, членом Наглядової ради Української школи політичних студій. Останніми роками я допомагала ліберальним і університетським групам, коли ті приїздили до України. Крім того, я брала участь у численних конференціях і зустрічах по всій Україні.

Іноді, здебільшого у 2008 році, мої витрати на поїздки компенсував колишній уряд, але переважно їх фінансували інші організації або я із власної кишені. Здається, владу дратує те, що я висловлюю свою думку, коли мене запитують. Тому вона намагається пускати чутки, начебто я роблю це за гроші. Їм у головах не вкладається, що можна щось робити просто тому, що переймаєшся ситуацією.

Вигадана Ганною Герман історія про те, що я начебто мала отримати квартиру від Тимошенко, просто смішна, як і про те, що мене звільнили цього літа з «роботи», якої я ніколи не мала. Коли до влади прийшов новий уряд Миколи Азарова, я, звичайно, припинила виконувати обов'язки урядового радника.

Я представляю сама себе. Тривалий час уважно спостерігала за новітньою історією України і намагаюся популяризувати європейські цінності, поки це комусь потрібно. Я з нетерпінням чекаю дня, коли демократія встановиться більш-менш міцно. Але шлях до цього моменту, схоже, ще дуже довгий. ■

для обговорення Радою Європи вже на наступній сесії в жовтні. Зловживання кримінальним правосуддям як одним із інструментів політичної боротьби чітко свідчить про відсутність верховенства права у вашій країні.

У. Т.: Чи погоджуєтеся ви із твердженням, що система взаємодії між демократичними країнами Європи і підтримки демократичних реформ дає все більше збоїв, демонструє застарілість і сама потребує реформ?

– Так, але це не легко. Рецептів у мене немає, на жаль. По-перше, ми всі мусимо пам'ятати, що наша мета після холодної війни полягає в тому, що Європа має об'єднатися задля тривалого миру. Це моя мрія. Але вона не здійснилася повністю – Україна досі за «срібною» завісою. І це дуже погано; нам варто дати Україні перспективу членства у ЄС як

орієнтир на майбутнє. Однак це так само непросто, як і шість років тому. Путін створив власну монополію на вплив. Нам треба було робити це раніше.

У. Т.: Упродовж літа в українських інтернет-виданнях, лояльних до влади, з'явилися матеріали, які за змістом і стилем можна назвати чорним

**ВЛАДУ ДРАТУЄ ТЕ,
ЩО Я ВИСЛОВЛЮЮ
СВОЮ ДУМКУ,
КОЛИ МЕНЕ ЗАПИТУЮТЬ**

піаром проти вас. Зокрема, повідомлялося, що начебто Тимошенко вас «звільнила», натякаючи таким чином, що ви отримуєте гроші від БЮТ. В іншій статті йшлося, що БЮТ купив вам квартиру у Києві. На вашу думку, з чим пов'язані ці спроби вас очор-

Від авторитаризму до втрати суверенітету

Приклад Білорусі переконує, що жодні мовні, ідеологічні та економічні поступки не здатні задовольнити апетити кремлівської Росії

Автор:
Андрій Дуда

Довгий час Білорусь була вітриною проросійської політики на пострадянському терені. Молода енергійна команда обраного в середині 1994-го президента Аляксандра Лукашенки за кілька місяців ліквідувала всі перші здобутки національної білоруської державності, виплекані при владі Шушкевича. За неповних перших п'ять років свого правління новий глава держави встиг підписати низку договорів із Росією, в результаті чого у XXI століття ці країни ввійшли у складі єдиної Союзної держави у формі Монетарного союзу (див. «Історія «любові»). Зайве говорити про те, що в Білорусі останні 17 років на офіційному рівні ніхто не відзначав «антиросійських» свят (у розумінні Кремля), підручники з історії цілковито вписуються в історіософську концепцію, лояльну до РФ, а білоруська мова практично зникла з ужитку.

РОСІЯ ХОЧЕ ВСЕ

Інтеграційні угоди, підписані за часів Бориса Єльцина, дістали «нове прочитання» за президентства Владіміра Путіна. Наприклад, ст. 13 Договору про створення Союзної держави передбачає запровадження єдиної валюти Росії та Білорусі. В інтерпретації Путіна це звичайне входження останньої в російську рублеву зону з єдиним емісійним центром у Москві. Тоді як ідеться про час, коли Союзна держава не пройшла стадії спільного ринку, коли розвиток економік, податкові системи, врешті, внутрішні ціни і зарплати в Росії та Білорусі, м'яко кажучи, дуже різні (примі-

ром, на 2005 рік середня зарплата в них становила відповідно \$393 і \$261).

За підрахунками білоруського центробанку (проведеними 2003-го), прямі втрати держави внаслідок входження в рублеву зону мали становити близько \$1,9 млрд на рік. Також тамтешні аналітики прогнозували збільшення армії безробітних на 200 тис. (для порівняння: загальна чисельність працездатного населення в державі на цей період – близько 4,8 млн осіб). Відтак умовою входження до рублевої зони Білорусь висувала щорічний трансферт із російського бюджету на суму \$1,9 млрд і технічний кредит на \$200 млн (розраховані центробанком за аналогією з подібними процесами в ЄС). Однак максимум, на що погодилася РФ, – компенсація ПДВ на суму до \$140 млн.

Лукашенка досить довго наполягав на гарантіях в емісійній політиці. Спочатку білоруська сторона вимагала створення двох емісійних центрів: у Мінську та Москві. Пізніше під тиском Росії погодилася на єдиний у Білокам'яній, але за умови, що формування центробанку має відбуватися за формулою 50 на 50. Однак у жовтні 2010-го Путін дав відповідь на «хотіння» Мінська: ніяких двох емісійних центрів, ніяких центробанків 50 на 50, оскільки «обсяг білоруської (економіки), по-моєму, 3% російської», презирливо зазначив прем'єр РФ.

Сьогодні росіяни на тлі білоруської економічної кризи актуалізували тему приєднання країни до російської рублевої зони. Не виключено, що незабаром пролунають конкретніші пропозиції, від яких у кризовому Мінську буде вкрай важко відмовитися.

НАФТОГАЗОВІ ОБЬМИ

Особливо відчутними є «дружні» й «союзницькі» відносини держав в енергетичній галузі. Газова війна між ними точиться за традиційним сценарієм. Білорусь має потребу в імпорті понад 20 млрд м³ російського газу, відповідно РФ з року в рік диктує їй нову ціну. Своєю чергою, через білоруську територію Росія постачає блакитне паливо до Литви, Німеччини, Польщі, що

ФОРМИ ПРОТЕСТУ

Акції незгоди проти підвищення цін на пальне «Стоп-Бензин»

7 червня та 21 липня, повільно їдучи центральними вулицями Мінська, учасники фактично заблокували на них рух.

Перекривання автошляхів

12 червня у Гродненській області близько 100 осіб через запровадження обмежень на вивезення з країни споживчих товарів і пального перекрили дорогу біля прикордонного переходу.

Мовчазні акції протесту

«Революція через соціальну мережу»

Їхні учасники висловлювали свою позицію невербально (оплесками, дзвоном будильників у певний час тощо).

Особистий протест

10 липня у старому міському парку Барановичів Григорій Грік провів пікет «За життя без брехні і фальші». Він публічно висловив особистий протест проти зростання цін, погіршення рівня життя.

ВИДИ РЕПРЕСІЙ

Ув'язнення опозиційних кандидатів у президенти на виборах 2010 року та інших лідерів опозиції

Опоненти влади постраждали за участь в акції протесту 19 грудня. У травні їх було засуджено на терміни до 6 років колонії посиленого режиму.

Затримання учасників акцій протесту

Їх засуджують до адміністративних арештів на термін до 15 діб та/або штрафів.

Заборона рок-композицій

Зокрема, пісні «Мы ждем перемен» Віктора Цоя та композицій ветеранів російського року Андрія Макаревіча і Юрія Шевчука на білоруських радіостанціях.

Скасування концертів нелояльних музикантів

Мінські концерти «Ляписа Трубецкого», які мали відбутися 1 і 2 квітня, незважаючи на розкуплені квитки, було скасовано – гурт білоруською владою визнано «неформатним», як і чимало інших тамтешніх та російських колективів.

Штрафування опозиційних видань

Газету «Наша Ніва» 29 липня оштрафували на \$2823, зокрема ще за квітневу статтю «Дівчина перебувала під завалами, коли Лукашенко покладав квіти».

Затримання на кордоні

У ніч на 3 липня у колишнього голови Верховної ради Білорусі Станіслава Шушкевича та 12 студентів, які поверталися з Вільнюса до Мінська, на кордоні після затримання були вилучені паспорти. Відпустили їх тільки через 4 години.

АЛЯКСАНДР ЛУКАШЕНКА ПРО СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ І ПРО СЕБЕ (МОВОЮ ОРИГІНАЛУ):

«Люди, которые говорят на белорусском языке, не могут ничего делать, кроме как разговаривать на нем, потому что по-белорусски нельзя выразить ничего великого. Белорусский язык – бедный язык».

«Я на коленях готов ползти в Россию».

«Именно в Беларуси положено начало самому демократическому процессу в мире».

«Я категорически запрещаю всякие демонстрации, когда крестьянин в поле, когда он работает. Все переносится на зиму».

«Уникальность ситуации в Белоруссии состоит в том, что я никому ничего не обязан».

становить 6,5% його загального споживання в ЄС. Очевидно, що для країн, які входять до єдиної Союзної держави, взаємний шантаж у питанні транзиту – нонсенс. Але ж ідеться про утворення, де одним із членів є Росія...

Після того як у червні 2002-го Лукашенка відхилив пропозицію Путіна про входження Білорусі до складу РФ, з 2003 року Кремль через підконтрольний Газпром розпочав активно педалювати тему купівлі її газотранспортної системи, що перебувала в управлінні Белтрансгазу, домігшись спочатку власності на 50% білоруської труби, а нині впритул наблизившись до перебирання під свій цілковитий контроль.

Сьогодні газовий поводок Білорусі дуже короткий, жодних довгострокових контрактів між Газпромом і білоруською стороною на постачання блакитного палива немає. У III кварталі 2011-го вартість російського газу для «братньої» країни – близько \$286 за тис. м³, у IV становитиме близько \$300–305. А питання 2012 року досі відкрите, РФ уже заявила, що має намір знову підвищувати ціну. Відтак не виключено, що незабаром статус-кво буде порушено. Нова газова війна може закінчитися передачею газотранспортної системи Білорусі під цілковитий контроль Москви.

За решту 50% акцій Белтрансгазу Росія (інші 50% уже належать їй) заявила про готовність викласти \$2,5 млрд, але «без жодних додаткових умов». Інакше кажучи, без бонусів у вигляді зниження ціни на газ. Білорусі ж зараз конче потрібні валютні надходження, щоб мінімізувати наслідки фінансової кризи.

Ще один перманентний конфлікт між «союзними» державами – у нафтовій галузі. Країни становлять майже ідеальну комбінацію видобутку і транспорту чорного золота. РФ експортує 90% усієї нафти, яка переробляється на білоруських НПЗ (у Мозирі та Новополоцьку). Водночас транзит її сировини в Європу білоруською ділянкою нафтогону «Дружба» становить 70 млн т на рік. Заради об'єктивності треба зазначити, що в середині 1990-х Мінськ мав великі преференції. У 1995–2006 роках Росія не стя-

ФОТО: AP

ОСТАННІЙ БАСТІОН. В умовах стагнуючої економіки і під тиском РФ білоруси рятуються дрібною торгівлю в Україні та Росії

гувала мита з нафти, що надходила в Білорусь, при цьому остання активно експортувала чорне золото в європейські держави. Однак 2007-го Москва висунула вимогу повернення 85% мита з нафтопродуктів, які спрямовуються в Європу. У відповідь Мінськ установив плату за транзит. Переговорний процес у січні 2007-го був дуже напруженим і відбувався на тлі припинення поставок російської сировини в країни ЄС. Врешті компромісу було досягнуто – РФ отримуватиме \$53 з 1 т експортованих Білоруссю нафтопродуктів, остання скасовує плату за транзит.

Пізніше, після вступу до Митного союзу, держави узгодили це питання. Росія постачає до Білорусі безмитно все чорне золото, а та, своєю чергою, перераховує до бюджету РФ увесь об-

сяг експортних мит на нафтопродукти, вироблені з російської сировини. Але це не вирішення проблеми – нафтопереробні підприємства країни на сьогодні не працюють на повну потужність. Варто зазначити, що в I кварталі 2011 року виробництва в Мозирі та Новополоцьку були лідерами за збитковістю поміж білоруських підприємств.

Лукашенка активно шукає альтернативні поставки нафти до Білорусі. Було запроваджено навіть експеримент з її ввезенням із Венесуели; на початку травня 2010-го на Мозирський НПЗ прибули перші 4,4 тис. т із пробної партії у 80 тис. т. Була навіть «заборона» спрямовувати в РФ надходження від переробки венесуельського чорного золота (хоча дотримати її складно – 42,5% Мозирського

НПЗ належить російській компанії «Славнефть»). Навесні 2011 року завод став на ремонт. У ЗМІ з'являються повідомлення різних «джерел у білоруській владі» про нібито «відмову» від венесуельської альтернативи. Ймовірно, це буде одна з вимог російської сторони під час чергових «дружніх» переговорів із Мінськом.

ІДЕ ВІЙНА МОЛОЧНА

6 червня 2009 року Росія розпочала проти Білорусі масштабну молочну війну, заборонивши ввезення відповідної продукції через те, що тамтешні виробники «не переоформили дозвільної документації відповідно до вимог технічного регламенту». Для країни, яка 2/3 своєї молокопродукції експортує до РФ, це справді серйозний удар.

Торговельна війна стала наслідком кількох міждержавних скандалів у зв'язку з додатковими умовами надання Росією Білорусі третього траншу кредиту на суму \$0,5 млрд (що є частиною 2-мільярдної позики). Експерти пов'язували проблему з невизнанням останньою Південної Осетії та Абхазії та її небажанням продати 12 своїх заводів російським інвесторам. Про розмах молочних баталій свідчить той факт, що Лукашенка відмовився від участі в саміті Організації договору про колективну безпеку (один із інтеграційних проектів Кремля, військово-політична міжнародна організація, до якої входять Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан та Узбекистан), що відбувся 14 червня 2009 року в Москві.

У травні 2011-го Росія і Білорусь опинилися на межі ще однієї молочної війни. Щоправда, все обійшлося: РФ лише обмежила ввезення білоруської сироватки і сухого молока.

Однак цього року в Білорусі з'явилися набагато серйозніші проблеми: економічна система довела свою нежиттєздатність. У розпал кризи Лукашенка звернувся до Москви з проханням про кредит у \$3 млрд для підтримання курсу білоруського рубля. На початку червня рішення було прийнято: \$3 млрд виділять упродовж трьох років. Однак Кремль сподівається отримати натомість акції стратегічних підприємств країни, насамперед решту 50% Белтрансгазу. Александр Суриков, посол РФ у Мінську, назвав такі вимоги «розумним об'єднанням активів російських і білоруських підприємств».

Представники проросійських сил в Україні конфлікти з північним сусідом часто пов'язують нібито з різними «недружніми» кроками вітчизняних владних еліт. Між тим досвід Білорусі демонструє: жодні «дружні» кроки не притлумляють апетитів Кремля. І, щоб залишитися господарями у своїй країні, нашій владі варто пам'ятати про досвід сусідів: будь-яку задачу (власної історії, мови, активів тощо) Москва розцінює лише як крок до наступного завоювання. ■

ІСТОРІЯ «ЛЮБОВІ»

20 липня 1994

Президентом Республіки Білорусь став директор радгоспу «Городец» Шкловського району Аляксандр Лукашенка.

6 січня 1995

Договір між Росією та Білоруссю про Митний союз.

14 травня 1995

Референдум щодо зміни символіки на радянську, запровадження російської мови як другої державної та «підтримка курсу президента на економічну інтеграцію з РФ».

2 квітня 1996

Договір про утворення Співтовариства Росії та Білорусі.

9–24 листопада 1996

Референдум щодо внесення змін до Конституції, якими президент наділявся повноваженнями одноосібного керування виконавчою владою і навіть призначення частини депутатів парламенту.

2 квітня 1997

Договір про Союз Білорусі та Росії.

25 грудня 1998

Декларація про подальше єднання Росії та Білорусі.

8 грудня 1999

Договір про створення Союзної держави.

13 червня 2002

Владимир Путин запропонував Білорусі приєднатися до Росії – так зване входження областями. 19 червня Аляксандр Лукашенка відповів, що не бажає бути «90-м суб'єктом федерації» і наполягає на конфедерації. Розпочалися нафтові, газові та молочні війни.

1 січня 2004

Підвищення ціни російського газу для Білорусі з \$29 за тис. м³ до \$46,68

31 грудня 2006

Підписання договору між Росією і Білоруссю про постачання газу. РФ отримувала 50% акцій Белтрансгазу за \$2,5 млрд (Білорусь оцінювала цей актив у \$15 млрд), які вона викупувала протягом чотирьох років, а ціна на газ для Білорусі зростала «лише» до \$100 (хоча перед тим Газпром наполягав на ціні \$200 – вище, ніж навіть для помаранчевої України).

6 червня 2009

«Роспотребнадзор» заборонив увезення в РФ близько 500 видів молочної продукції з Білорусі (пізніше перелік було розширено).

27 січня 2010

Росія і Білорусь підписали угоду про безмитне постачання 6,3 млн т нафти з передбачених 21,5 млн т сировини на рік.

21 червня 2010

Газпром почав перекриття газу для Білорусі (вже за день його подачу було зменшено на 30%) через заборгованість у \$200 млн, при тому що сам заборгував Мінську за транзит \$260 млн.

Травень 2011

Фінансова криза в Білорусі. Москва надає кредит у \$3 млрд фактично в обмін на приватизацію решти стратегічних об'єктів білоруської економіки.

Японський

Відсутність лідерів на Заході лякає, але ситуація знайома

Довіра до уряду визначається обов'язковістю щодо виконання власних боргових зобов'язань. Внаслідок драматичних подій кількох останніх тижнів Захід втрачає цей основний актив. Боротьба Європи за утримання Греції в сврозоні та балансування Америки на межі «за» та «проти» підвищення боргової межі ставлять інвесторів перед непростим вибором: купувати валюту, яку може спіткати дефолт, чи валюту, яка може розвалитися?

На початку економічної кризи західні лідери старанно розсорбували кашу, яку, втім, заварювали не лише вони. Але тепер проблемою стали й політики. І в Америці, і в Європі вони демонструють поведінку, що може перетворити спад на стагнацію. Західні лідери не бажають робити складний вибір, і всі – ринки, лідери країн, що розвиваються, банки, ба навіть виборці – це знають. Про те, наскільки низько впали очікування щодо політиків, свідчить велике полегшення, з яким сприйняли виділення країнам сврозони напівдопомоги Греції 21 липня. Коли готувалася ця стаття, ще не було зрозуміло, на яких підставах і на який час буде підвищено боргову стелю Америки. Навіть якщо нинішні кризи вщухнуть або будуть відвернені, залишиться реальна небезпека: політична система Заходу не здатна приймати складних рішень, необхідних для виходу з кризи і розвитку в майбутньому.

Таке світ уже бачив. Два десятиліття тому луснула японська економічна бульбашка; відтоді лідери країни то тягнуть kota за хвіст, то стають у пози. Роки політичного паралічу завдали Японії більше шкоди, ніж економічний безлад 1980-х. З того часу економіка країни зростає дуже повільно, а її регіональний вплив

слабне. По відношенню до ВВП загальний державний борг Японії найбільший у світі – він удвічі перевищує борг Америки, і майже вдвічі – Італії. Якщо би щось подібне відбулося з демократичними країнами Європи чи США, наслідки були би значно масштабнішими. Не дивно, що китайські автократи, купаючись у грошах і користуючись доброю, але лише частково заслуженою репутацією за те, що вміють добиватися свого, почуваються так, наче майбутнє у них у кишені.

Європейська та американська дилеми мають спільну тему (борги), але різне коріння. Криза евро виникла через інвесторів, які обгрунтовано боялися за платоспроможність кількох країн сврозони. Вашингтонський конфлікт,

пшти своїм південним сусідам, або виділяючи фінансову допомогу власним же банкам. Вони не змогли провести серйозну реструктуризацію: внаслідок виділення нинішнього пакета допомоги борг Греції зменшується, але не достатньо, аби вона мала реальний шанс на відновлення. Відтак Греція і, можливо, інші периферійні європейські країни рано чи пізно змушені будуть просити нові пакети допомоги. Як і в Японії, політики не змогли реалізувати структурні реформи ринків праці та продукції, необхідні для стимулювання зростання. Якщо у результаті цих подій в Європі з'явиться фінансовий союз, а ймовірність велика, то не завдяки сміливим стратегічним і прозорим рішенням, прийнятим Меркель і її колегами, а швидше в результаті спроб втекти від болю, що чигав на них.

Дебати навколо американського боргу більше схожі на театр кабукі. Фінансова проблема актуальна не зараз, а в середньостроковій перспективі. Нині важливо, як скоригувати обсяг державних видатків, аби стимулювати одужання. До абсурду ускладнена система оподаткування Америки приносить дуже мало доходів до державної казни, а старіння покоління бейбітумерів може призвести до банкрутства масштабних програм державних виплат. Обама створив комісію для вивчення цього питання, та донедавна повністю ігнорував її доречні висновки. Крім того, президент задовго тримався за міф, що дефіцит можна подолати через збільшення оподаткування багатих: минулого тижня він навіть присвятив частину національного ефіру критиці багатіїв, хоча демократи вже зняли ці пропозиції.

І попри все Обама та його партія здаються зразковими фінансовими керманічами порів-

ГОЛОВНІ ГЕРОЇ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ ГЛЯНУТИ В ОБЛИЧЧЯ РЕАЛЬНОСТІ

на відміну від європейського, є повністю політичним, який нав'язали із самого початку недовірливим інвесторам. Збільшення американської боргової межі вище за \$14,3 трлн не мало би спричинити значних проблем. Але конгресмени-республіканці, розлючені надмірним втручанням федерального уряду в питання оподаткування і державних видатків, необачно скористалися цим моментом у політичних цілях, аби спантеличити Барака Обаму.

Єднає європейську та американську драми те, що головні герої відмовляються глянути в обличчя реальності. Європейські політики на чолі з Ангелою Меркель до абсурдного довго не бажали визнавати двох істин: Греція банкрут, а північним європейцям (враховуючи і заможних німців пані Меркель) доведеться оплатити велику частину рахунку – або перераховуючи ко-

СИНДРОМ

няно зі своїми республіканськими опонентами. Колись давно американські праві були світовими лідерами переосмислення процесу урядування; тепер вони перетворилися на інтелектуальних гномів. Республіканці у Конгресі не змогли навіть правильно порахувати бюджет, тому голосування по законопроекті щодо зменшення видатків та підняття верхньої межі державного боргу довелося відкласти. Прагнення приборкати Левіафана вітається, але прихильники «руху чаювання» живуть у вигаданому світі, де дефіцит можна скоротити, не збільшуючи податки: навіть спроби Обами усунути «лазівки» у податковому законодавстві викликають у фанатиків напади шаленого гніву.

Тим часом і в Європі, і в Америці електорат, схоже, дедалі більше думає лише про себе. Там спостерігається такий же поділ на своїх і чужих, який колись панував у Японії. У Європі одна група працівників середнього

класу відчайдушно тримається за засоби соціального захисту і пільги, а мільйони інших застрягли на нестабільних тимчасових роботах або взагалі без роботи. І в Європі, і в Америці профспілки бюджетних сфер, які мають хороші зв'язки, гальмують прогрес. А ще є найбільш значний (і найменш стабільний) розкол: між літнім населенням, що міцно тримається за виплати, які вважає заслуженими, і молодим, якому якось доведеться це все оплачувати.

Інкони кризи породжують сміливих лідерів. Але, на жаль, не тепер. Японією здебільшого керують слабкі шукачі компромісів. Попри всі їх таланти, і Обамі, і Меркель краще вдається підлаштуватися під громадську думку, аніж формувати її.

Проблема полягає не лише в персоналіях, а й у політичних структурах. Незагоджена політика Японії була наслідком однопартійної системи: дрібязкову фракційність не похитнули ні

гучна поразка Ліберально-демократичної партії у 2009 році, ні нещодавнє цунамі. В американському Конгресі поміркований центр із консервативних демократів і ліберальних республіканців розвалився частково через перерозподіл виборчих округів, внаслідок якого влада опинилася в руках більш крайніх сил. У Європі ж політики місцевого розливу, які відповідають перед власними народами, намагаються боротися з проблемами континентальних масштабів.

Автократам не варто зловтішатися з труднощів західних демократій. Проблеми останніх спантеличили б будь-який уряд і, як показала азійська фінансова криза 10 років тому, диктатурам зазвичай рівномірно розподілити завданий кризою біль вдається гірше. Тим паче західна політика не така вже й розбита, як багато хто стверджує. З 2009-го Конгрес затвердив величезну програму стимулювання економіки і закон про реформу охорони здоров'я. Обидва документи суперечливі, але свідчать про те, що законодавці здатні діяти. Попри свою дрібязкову безглуздість, республіканці все ж піднімають питання податкової реформи і соціальних виплат на національне обговорення. А політики за межами єврозони, наприклад, у Великій Британії та країнах Балтії, реалізують реформи і заходи економії зі зразковою спритністю.

Погляди The Economist на те, що має робити Захід, до болю знайомі читачам. Європейські політики мусять не лише серйозно реструктуризувати борг периферійних країн, а й викоринити кумівство, корупцію і всі недоліки, які стримують їх зростання. Американським демократам варто погодитися на зменшення соціальних виплат, а республіканцям – на підвищення податків. Межі виборчих округів повинні визначати незалежні комісії. І так далі.

Японські політики мали чимало можливостей змінити курс, і що довше вони затягували з цим, то важче ставало їх реалізувати. Їхнім західним колегам варто уважно придивитися до японського досвіду. ■

Сепаратисти проти сепаратистів

Косовська влада вирішила приборкати місцевих сербів.
Спроба ледь не закінчилася новим збройним конфліктом

GOTO: REUTERS

Автор:
Ігор Тимоць

На Балканах знову пахне порохом – спроба влади Косова взяти 26 липня під контроль два митні пункти на населеній сербами півночі краю закінчилася заворушеннями. Спецоперацію косовського спецназу «Роса» очолював сам прем'єр Хашим Тачі. Це свавілля, яке порушило статус-кво у краї, обурило ЄС і США. Аби врегулювати ситуацію, втрутилися сили НАТО – KFOR – і взяли під контроль митні пости на кордоні Косова із Сербією.

ЗАПІЗНИЛЕ ЕМБАРГО

«Це була спроба тиску на Белград, аби він визнав штампи косовської митниці. Визнання їх означатиме, що Сербія визнає Косово», – пояснює хитрий маневр Тачі публіцист белградського журналу «Нова

сербська політична думка» Младен Дйорджевич. Акції «Роси» передувало запровадження 20 липня Пріштіною, без узгодження з ЄС, ембарго на ввезення товарів із Сербії. (Белград заборонив імпорту товарів із сепаратистського краю раніше – із самопроголошенням Косова незалежності у лютому 2009-го). Однак жителі сербських анклавів на Півночі Косова, які не визнають влади Пріштини, і не збиралися припинити пропуск на підконтрольних їм КПП товарів із Сербії.

Колишній польовий командир Армії визволення Косова, а нині прем'єр Хашим Тачі неабияк обурився і віддав бійцям наказ захопити ці два митні пункти. Директор косовської поліції Решат Малич відмовився виконувати сумнівний наказ

Тачі, тож той особисто очолював операцію. Підрозділ «Роси» зайняв КПП «Брньяк». Про це негайно дізналося місцеве населення, і сотні косовських сербів блокували шосе, що веде до другого КПП «Яриньє» (згодом його було спалено).

В анклав негайно прибули сербський міністр у справах Косова Горан Богданович і глава сербської делегації на переговорах з Пріштіною Борко Стефанович. Почалися перемовини між сербами, KFOR і косоварами на тлі мобілізації сербського населення анклавів і перестрілок. Підрозділи KFOR вклинилися між протидіючими сторонами, тому під вогонь косовських албанців потрапили португальські солдати.

На другий день спецпідрозділ Косова залишив анклав. Його місце, однак, замість

поліцейських-сербів зайняли сили KFOR, котрі вирішують, які товари пропускати з Сербії до косовських сербів, а які ні, узгоджуючи дії з Приштіною. Солдати ретельно перевіряють кожну автівку із Сербії та часто не пропускають. Косовських сербів це обурює – зріє бунт.

«Ця спецоперація – частина плану Приштіни до завершення переговорів про врегулювання статусу краю приєднати Північ Косова до решти. Приштіна не контролювала Північного сербського регіону ані до агресії НАТО у 1999-му, ані тепер. Тому через KFOR вона встановила повний контроль над усією територією краю», – каже Дйордєвич.

АБО ЄВРОПА, АБО КОСОВО

Белград на провокацію відреагував спокійно, лише апелював до НАТО і ЄС. Мовляв, дивіться, що ті злочинці на чолі з Тачі роблять: порушують статус-кво у регіоні, б'ють сербів, а ви мовчите. Президент Сербії Борис Тадич закликав косовських сербів зберігати спокій. Хоча у підливанні лою у вогонь Приштіна звинуватила Белград, на Заході зрозуміли, що в цій ситуації правда на боці сербів. Реакція на спецоперацію Тачі виявилася негативною. «США шкодують, що дії уряду Косова не були узгоджені зі світовою спільнотою», – заявили у держдепартаменті Америки. Не схвалив операцію і Євросоюз.

Зазвичай серби скаржилися, що Захід звинувачує їх у всіх гріхах світу. НАТО, ЄС і США часто ставилися до Белграда як до смиренного, але все таки колишнього агресора, а до косоварів та інших представників колишньої Югославії – як до жертв. Однак серби таки видали усіх своїх військових злочинців періоду югославських воєн, попри те що вдома значна частина населення вважає їх героями. Усе це, аби інтегруватися в ЄС, поправити імідж, не бути в ізоляції. До кінця року в країні з'явилася перспектива стати кандидатом у члени ЄС. Тож нестабільність у Косові Белграду геть не потрібна, і Приштіна вирішила цим скористатися.

«Усі країни, що визнали Косово, підтримують дії влади самопроголошеної республіки як

легальні спроби взяти під контроль територію всього краю. Захід розчарований різкістю, сваволею і готовністю влади Косова до насильства. Втім, ЄС критикує стиль поведінки косовських албанців, але не їхні цілі. І навіть те, що нам зараз кажуть, що для вступу в ЄС Белграду не потрібно визнавати Косова, це лукавство Заходу, бо саме цього від нас чекають. Нинішній сербський уряд у 2008-му прийшов до влади під гаслом «І Європа, і Косово!» А тепер зрозуміло, що Захід ставить питання інакше: «Європа або Косово». У Белграда шизофренічна ситуація – співпрацювати з країнами Заходу, які визнали та підтримують Косово, і водночас протистояти подальшому утвердженню краю. Подальша співпраця із Заходом свідчитиме, що Белград погодився на проект ЄС і США під назвою «незалежне Косово», – пояснює сербський публіцист Дйордєвич.

«ЧОРНА ДІРА» ЄВРОПИ

За словами експертів, у Косові немає промисловості, а безробіття сягає 45%. «Там і далі зростає рівень злочинності й обіг наркоторгівлі. Організована злочинність міцно пов'язана із владою краю. У грудні 2010-го з'явилася доповідь комітету Ради Європи з прав людини, згідно з якою прем'єр Хашим Тачі займався торгівлею людськими органами і наркотиками під час війни. Автор доповіді – швейцарець Дік Марті. Він звинувачує колишніх членів Армії визволення Косова у зв'язках з оргзлочинністю і каже, що їхня кримінальна діяльність триває. Політична ситуація в краї теж не стабільна. Туди не потрапляють жодні іноземні інвестиції. Косово має тісні відносини з Албанією, але Албанія – одна з найбідніших країн Європи», – стверджує Дйордєвич.

«Наразі на Півночі Косова усе спокійно, але витає дух тривоги. Головні мости, що відділяють албанську частину краю від сербської, відкриті. Це непокоїть сербів. Біля мостів постійно збираються групи людей. У магазинах бракує продовольства, у лікарнях – ліків. Хліб і молоко зникають із полиць одразу, як тільки

Косово визнали
76 зі **193**
членів ООН.
Серби становлять
10% населення
краю. Сили KFOR
(6 тис. вояків)
під командуванням
НАТО діють
у краї з літа 1999-го
відповідно
до резолюції
Ради
Безпеки ООН.
Міжнародний
військовий
контингент
ввели у Косово
після 78 днів
бомбардувань
Сербії країнами
НАТО

з'являються. Газети привозять альтернативними шляхами. Люди бояться, як і перед війною в 1999-му. У містах Звечан і Лепосавич на вулицях зводять барикади. Адміністративні кордони в «Брн'яку» і «Яриньє» повністю перекрили», – розповідає з Косовської Мітровіці журналістка Біяна Радомович. За словами її колеги із сербської газети «Новости» Сніжани Рочанін, зараз у регіоні відносно тихо, хоча час від часу спалахують сутички і стрілянина. «Сербська влада намагається реагувати щонайспокійніше, аби не нашкодити переговорам із ЄС. Але ми пояснюємо європейським колегам, що мусимо оберігати права співвітчизників у Косові», – каже журналістка.

А от у Приштіні задоволені наслідками операції: хоч і не албанці контролюють кордони сербського анклаву, але вже й не серби. «Під час операції загинув один косовський спецназівець, якого вбив сербський снайпер. Тачі ставив за мету відновити контроль над усіма косовськими територіями й навести там порядок. Зараз ситуація спокійна, хоча напруження зберігається. Регіон цілком під наглядом військ KFOR. Це добре, бо серби не посміють на них напасти. Ця операція підштовхне сербів до швидшого діалогу і визнання Косова», – пояснив **Тижню** косовську позицію головний редактор однієї з найбільших тамтешніх газет «Зері» Астрит Гамі. ■

Як мерзле горить

Прірва між паперовою інтеграцією та реальним виконанням домовленостей між Україною та ЄС в енергетичній галузі щороку стає все глибшою – з вини обох сторін

Автор:
Оксана Кушнір

Фото:
Олександр Чекменьов

Співпраця між Європейським Союзом та Україною в енергетичній галузі рухається значно повільніше, ніж передбачено офіційними домовленостями. Попри підписання ще 2009 року Брюссельської декларації, в нас досі немає незалежного оператора газотранспортної системи та прозорі системи формування тарифу на транзит. Зобов'язання, взяті офіційним Києвом у межах приєднання до Єдиного енергетичного співтовариства, на думку експертів, в обумовлений термін (до кінця 2011-го) виконати нереально.

З боку топ-менеджменту України та ЄС інтерес до співпраці видається щирим і неприхованим. Ще 2010-го, під час зустрічі президента Віктора Януковича і голови Європейської комісії Жозе Мануеля Баррозу, обидві сторони підтвердили готовність спільно розпочати модернізацію української газової труби. Така сама заява прозвучала і в червні цього року на зустрічі першого віце-прем'єр-міністра Андрія Клюєва з комісаром Єврокомісії з енергетики Гюнтером Еттінгером.

Однак на рівні виконання конкретних домовленостей процес гальмується. У червні 2011-го Національна комісія ре-

гулювання електроенергетики уже вкотре звернулася до Міністерства енергетики та вугільної промисловості з вимогою, відповідно до українського законодавства та домовленостей з ЄС, передати газотранспортну систему від НАК «Нафтогаз України» до Укртрансгазу – компанії, яка мала б стати незалежним оператором газової труби. Міністерство ігнорує ці заклики. Необхідність розділення Нафтогазу на компанії з видобутку, транспортування та постачання блакитного палива поки що залишається лише проектом.

Своєю чергою, європейська сторона не поспішає з наданням Україні обіцяної допомоги. На спільній конференції з модернізації ГТС ішлося про виділення коштів у розмірі \$2,5 млрд як інвестицій. У червні–липні 2009 року НАК надала ЄІБ, ЄБРР та СБ техніко-економічне обґрунтування кожного з проектів модернізації, а вже у вересні згадані структури домовилися про кроки, які дали б змогу восени 2009-го виділити кошти в межах €1,5–2 млрд. Однак тоді цього не сталося. У квітні 2010-го, після звернення нового керівництва країни щодо обіцяних інвестицій, ЄБРР заявив про готовність надати \$400–450 млн. Уже в лютому 2011-го, за словами міністра енергетики Юрія Бойка, йшлося про виділення \$308 млн

на проведення першого етапу реконструкції. На момент початку модернізації, у липні цього року, Нафтогаз поширив заяву, що розпочинає реконструкцію першої гілки газопроводу власним коштом.

У неофіційному спілкуванні причиною затягування з виділенням грошей представники ЄС називають брак реформ українського газового ринку. Зараз

структури Європейської комісії аналізують виконання Україною закону про реформування ринку природного газу, ухваленого торік, і нібито від результатів цього моніторингу залежатиме, чи виділить консорціум європейських банків восени кредит на модернізацію ГТС. Одночасно з призупиненням фінансування Євросоюз зайняв вичікувальну позицію щодо дій українського уряду.

Однак цю позицію в нас часто трактують як доказ небажання ЄС вступати у

ної» громадської думки. Цю особливість мала б урахувати європейська сторона у веденні енергетичної політики.

Теза про незацікавленість ЄС підкріплюється й не завжди повноцінною реалізацією окремих проектів у галузі енергетики, а також їхньою закритістю для громадськості. Програми із залученням європейських фахівців, які мали б стати взірцем для наслідування для українських чиновників та експертів, часто неможливо оцінити чи використати як успішну практику, оскільки інформація про них не виходить за межі чиновницьких коридорів. Мало хто з експертів, а тим більше журналістів, знає, якими рекомендаціями завершилися проекти TACIS: програма підтримки вугільного сектору чи проект з ядерної безпеки. Енергетичний підрозділ представництва ЄС в Україні також не відрізняється особливою активністю. Така непублічність часто стає прикладом для аналогічних дій з українського боку, тим більше що вітчизняна бюрократія вправна у приховуванні інформації.

Через закритість інформації ані українські, ані європейські громадяни не мають можливості перевірити ступінь виконання зобов'язань України й перспективи надходження допомоги з боку європейських структур. Це, своєю чергою, не дає змоги провести справді об'єктивний аналіз ефективності співпраці обох сторін, а в українському випадку – зрозуміти, на якому етапі й хто гальмує обіцяні реформи. ■

справді серйозні відносини з Україною.

Навіть в урядових колах рефреном звучить фраза про те, що наша держава не дочекається реальних коштів на фінансування енергетичних проектів, оскільки для Євросоюзу пріоритетнішим сьогодні є так званий Південний коридор. Така думка цементується регулярними публікаціями та заявами з російських джерел. На жаль, Україна нерідко є майданчиком для інформаційних провокацій в енергетичній галузі з боку РФ. Звичними тут є перекручування фактів, заангажовані судження, свідоме формування «скептич-

Безальтернативна енергія

У проєкті оновлення Енергетичної стратегії України до 2030 року головні акценти у розвитку електроенергетики зроблено на вугільній та атомній галузях

Автор:
Інна
Завгородня

Фото:
Олександр
Чекменьов

Численні заяви політиків та наявність нацпроєкту «Енергія природи» начебто свідчать про чіткі плани влади щодо широкого впровадження відновлюваних джерел енергії. Проте чинна Енергетична стратегія держави та нещодавно оприлюднений проєкт оновлення її електроенергетичної частини головну ставку роблять саме на розвиток вугільної та атомної галузі. Частка енергії з відновлюваних джерел у 2030 році має сягнути 10%. Обсяги, яких Україна планує досягти через 20 років, у ЄС виробляються вже сьогодні.

МАЛА АЛЬТЕРНАТИВА

У ЄС поставили за мету досягти формули 20–20–20. Тобто до 2020 року країни ЄС мають на 20% зменшити споживання електроенергії та добувати 20% енергії з відновлюваних джерел. «Частка таких джерел енергії у Норвегії вже у 2001 році становила 45%, у Швеції – 29%, Новій Зеландії – майже 26%, Фінляндії – 23%, Австрії – 21,5%, Канаді – майже 16%, у Данії – 10%, – порівнює голова правління альянсу «Нова енергія України» Валерій Боровик. – Ми ж фактично пасемо задніх».

Згідно із дослідженням українських вчених, а також звіткою Європейського банку реконструкції та розвитку, в Україні реально отримати 30% енергії з відновлюваних джерел до 2030 року. «ООН називає цифру 80% у світі до 2050 року, – говорить експерт з енергетичних питань Національного екологічного центру України Дмитро Хмара. – Україні дуже важко з такою стратегією витримати ті темпи, які взяв світ. Нам треба спробувати досягти хоча б 30% у 2030 році».

ПОВТОРЕННЯ ПОМИЛОК

Аналізуючи доступний громадськості документ з оновлення частини Енергетичної стратегії, експерти, з якими спілкувався **Тиждень**, сходяться у критичних оцінках. Так, у документі зроблено прогнози щодо зростання споживання електроенергії. «Попередня стратегія передбачала його збільшення майже утричі, – говорить Дмитро Хмара. – Згідно з останніми змінами, збільшення споживання до 2030 року зафіксовано на рівні 30%. Але інші країни світу намагаються, навпаки, зменшити споживання електроенергії. Це видно навіть по експорту електроенергії з України, обсяг якого щороку скорочується майже удвічі упродовж останніх 3–4 років. В Україні дуже неефективні житлово-комунальний сектор та промисловість. У нас є величезний потенціал для енергозбереження. Дуже прикро, що уряд не робить на це ставку».

Також на українців чекає неминуче підвищення вартості тарифів – про це йдеться й у програмі президентських реформ. Адже зараз населення сплачує тарифи, утричі нижчі за реальну вартість витрат на виробництво та постачання електроенергії. Цінова політика вплине і на споживання. «Можна навести приклад із газом, – зазначає Хмара. – Після збільшення ціни на газ його споживання знизилося з 81 млрд м³ до 55 млрд м³ на рік, тобто приблизно на 40%. Так само буде з електроенергією».

НАШЕ АТОМНЕ МАЙБУТНЄ

Розвиток атомної енергетики в Україні держава і досі не ставить під питання. Зараз у Європі майже не будують ядерних реакторів. Лише у Фінляндії, але й там на три-чотири роки затримка і перевитрати 1,6 млрд євро. На тлі міжнародної ситуації плани уряду збудувати 5–6 реакторів, як це передбачено у змінах, видаються просто нереальними. Тим паче нереальними здаються плани на побудову 22 нових реакторів, як це було у попередньому варіанті Стратегії. Будівництво цих реакторів планується розпочати після 2023 року. Тоді як незабаром на нас чекає добудова третього і четвертого блоків Хмельницької АЕС, категорично проти яких уже виступили мешканці Хмельницького та Острога. Також на українських АЕС невдовзі масово завершуватиметься термін експлуатації енергоблоків. У 2010 році його вже було продовжено на 20 років для двох реакторів Рівненської АЕС. Те ж саме плану-

У найближчі
10 років
закінчиться
термін
експлуатації

11 з 15
українських
енергоблоків.
Його планують
продовжити
ще на

10 або **20**
років

ється зробити ще для 70% реакторів у наступні 10 років.

При тому, що нині Україна виробляє надлишок електроенергії, а наявні реактори не працюють на повну потужність. Виникає питання: навіщо ж будувати нові? «В документі МАГАТЕ щодо коефіцієнта використання встановлених потужностей зазначено, що коли реактори експлуатуються менше ніж 80% часу, це економічно не вигідно, – говорить Дмитро Хмара. – В Україні жоден реактор не працює 80% часу. В середньому цей коефіцієнт заледве досягає 70%».

«Атомні реактори не працюють на повну потужність, бо енергосистемі не потрібна така

кількість енергії, – пояснює Валерій Боровик. – Незрозуміло, чому не використовуючи на більшу потужність наявні реактори ми говоримо про будівництво нових енергоблоків. Хоча зрозуміло: росіянам необхідно подорожче продати в Україну обладнання із сумнівним енергетичним захистом».

На продовження терміну роботи енергоблоків планується витратити 24 млрд грн, на завершення будівництва енергоблоків Хмельницької АЕС – 40 млрд грн, а на будівництво нових блоків із 2023 року – ще 100 млрд грн. «Кошти спрямовуються не на ті потреби, – вважає Боровик. – Ми мали б ці гроші використовувати на підтримку розвитку відновлюваних джерел енергії, субсидування населення і малих підприємств для встановлення котлів на біомасі, теплових насосів та використання вітрової та сонячної енергії, як це робиться у сусідніх країнах. А ми займаємося гігантоманією і вкладаємо кошти туди, де й сьогодні не всі потужності використовуються».

Причому із відпрацьованим ядерним паливом в Україні і досі не знають, що робити. Тому планується просто залишити цю проблему нащадкам: «відкладене» рішення полягає у зберіганні палива понад 50 років. «Сьогодні це екологічне питання, а завтра воно стане економічним, – вважає Дмитро

ВІДПРАЦЬОВАНІЙ МАТЕРІАЛ

Вугільна галузь України залишається дотаційною і слугує джерелом збагачення керівництва при високій смертності та зубожінні шахтарів.

Вугільні державні підприємства за півроку засвоїли

18 млрд грн

– майже

\$10000

в місяць на кожного шахтаря.

Борги по зарплаті перед працівниками шахт, підпорядкованих Міненерго, станом на 5 липня 2011 року становлять понад

6,5 млрд грн

Загалом державними підприємствами за півроку вироблено товарної вугільної продукції на суму

7,5 млрд грн

(при цьому більше

3 млрд грн

надійшли з державного бюджету на «часткове покриття втраг із собівартості вугільної продукції»).

В аваріях на підприємствах вугільної промисловості України тільки упродовж останнього місяця загинули

37

осіб. У 2010 році кількість смертельних випадків сягнула

93,

у 2009 –

107

осіб.

Хмара. – Швеція та Франція вже сьогодні намагаються розв'язувати цю проблему, поки блоки працюють і заробляють кошти. Так, у Франції на вирішення цього питання витратять € 30 млн».

СЕКРЕТ ФОНДУ

Енергетична стратегія України до 2030 року була прийнята ще 2006-го. Кожен п'ять років її потрібно оновлювати. Цьогоріч цим займаються експерти фонду «Ефективне управління», створеного за ініціативи Ріната Ахметова. Екологи та громадські активісти скаржаться, що не мають доступу до процесу розробки нового документа. «Як у 2006 році, коли приймалася стратегія, так і зараз нам було не просто важко вплинути на процес, а й узагалі про нього дізнатися, – запевняє Дмитро Хмара. – Про це офіційно заявили вже після того, як були готові пропозиції до оновлення Стратегії. Поки що ми ознайомилися зі змінами тільки до електроенергетичного сектора, частка якого становить 12% загального балансу паливно-енергетичних ресурсів. Доля інших галузей до сьогодні невідома».

Внесені екологами пропозиції до оновлення Стратегії поки що ігноруються. «Громадські організації займаються Енергетичною стратегією ще з 2005 року, – продовжує Хмара. – За цей час було напрацьовано багато матеріалів. Ми надсилали Фонду свої пропозиції, але не маємо жодних відповідей звідти. Фонд також не організовував публічних заходів, на яких можна було б обговорити документ, який вони готують».

Водночас сам статус Енергетичної стратегії досі залишається невизначеним. «Коли ми говоримо про енергоефективність чи вирішення проблем вугільної галузі, нам відповідають, що Енергетична стратегія не є обов'язковим до виконання документом, – зазначає Дмитро Хмара. – Але коли мова заходить про атомну галузь, наприклад, подовження терміну експлуатації старих енергоблоків, кожне розпорядження посилається на цей документ». ■

УНІВЕРсальний студент

Вступна кампанія-2011: керування рухом у ручному режимі

На момент припинення прийому документів армія вступників (за попередніми даними інформаційної системи «Конкурс») цього року налічує 290 тис. осіб, які протягом відведеного місяця встигли подати 869 тис. заяв. Випускників шкіл у 2011-му менше, ніж торік, аж на 42%. Державне замовлення, тобто бюджетні місця, скоротилося в межах усієї України на 20%. Тож, здавалося б, проблем в абітурієнтів виникати не повинно, адже середньостатистичний конкурс менший, а озвучені обсяги держзамовлення дають надію на безоплатне навчання. Утім, не все так просто.

НЕРІВНІ УМОВИ

Зовнішнє незалежне оцінювання в Україні проводиться вже четвертий рік поспіль. Однак, якщо 2008-го та 2009-го всі абітурієнти мали пройти тестування, а його результати враховувалися під час лише однієї вступної кампанії, то з 2010-го система оцінювання зазнала серйозних змін. У 2011-му можна було спокійно нести до приймальної комісії сертифікат трирічної «свіжості», а випускники шкіл до 2007 року включно взагалі вступають за старими схемами і на денну форму навчання – через іспит. Новатори з профільного міністерства пояснюють такий лібералізм турботою про абітурієнтів та зручністю підходу, проте він шкодить конститутційному праву кожного громадянина на рівний доступ до освіти. Проблема в тому, що бал сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО) є рейтинговим і не вимірює абсолютних знань. Тож рейтинги чотирьох різних років, що переводяться в 200-бальну систему, порівнювати некоректно, адже групи різняться за рівнем знань, чисельністю учасників, тести – за складністю та частково змістом тощо.

Введення вступу поза ЗНО чиновники теж аргументують

Автор:
Ольга
Айвазовська

вельми недвозначно: випускники шкіл до 2007 року навчалися за іншими програмами, тому їм легше скласти іспит. А якби Україна не перейшла на тестування, тоді абітурієнт, який закінчив школу, наприклад, 2000-го, отримав би білет із питаннями, спеціально підготовленими для його року випуску? Це фантастика. Таким чином штучно збільшується категорія осіб, яким не потрібно йти на тестування, і тих, чие право на справедливий вступ порушено. Ще восени 2010-го, коли нововведення було юридично закріплено в Умовах прийому на 2011 рік, МОН запевняло, що випускників попередніх років буде небагато. Утім, проміжні підсумки

уточнень персональних даних вдалося повторно надіслати 2085 листів, проте 556 залишилися неврученими, з них 9 – з вини Укрпошти. І останньою проблемною точкою стала затримка оцінювання робіт ЗНО. Наприклад, 2010-го середній термін перевірки бланка А (без відкритих відповідей) становив 7 днів, а вже 2011-го – від 10 до 18. Ситуація дивує, бо абітурієнтів цього року значно менше, отже, й роботи мають перевірятися швидше. Натомість інформацію про останні результати тестування вступники отримали після початку прийому документів до ВНЗ, що позбавило права на їх оскарження.

РЕЗУЛЬТАТИ ЗНО АБІТУРІЄНТИ ОТРИМАЛИ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПРИЙОМУ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОЗБАВИЛО ПРАВА НА ІХ ОСКАРЖЕННЯ

вступної кампанії засвідчили протилежне: з 290 тис. цього року абітурієнтів майже 100 тис. закінчили школу не 2011-го.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ

Цьогорічне тестування має три унікальні недоліки. Зокрема, невмотивована зміна програм ЗНО в грудні 2010 року. Це призвело до того, що учні не отримали достатньої можливості завчасно розпочати роботу над остаточними програмами. Другою проблемою, яку було виявлено безпосередньо на пунктах тестування, стала непродумана система доставки сертифікатів, без яких абітурієнти не змогли взяти в ньому участь, адже не мали з собою потрібних документів. Згідно з роз'ясненнями Українського центру оцінювання якості освіти, Укрпошта, яка й розсилає листи із сертифікатами та запрошеннями-перепустками, з різних причин повернула документи 2639 вступників до регіональних центрів. За результатом

ДОДАТКОВІ КЛОПОТИ

Одним із прогресивних нововведень в Умовах прийому на 2011 рік є нарахування додаткових балів переможцям олімпіад національного рівня, учасникам змагань міжнародного рівня, призерам Всеукраїнського конкурсу Малої академії наук замість надання їм преференції під час формування рейтингового списку абітурієнтів. Такий спосіб винагородження за особливі успіхи у навчанні є раціональнішою та законнішою нормою. Однак, як виявилось, і ця схема не є ідеальною. Приміром, у Київському національному університеті будівництва і архітектури абітурієнці неправомірно нараховували 30 додаткових балів, і вона вже 1 серпня потрапила до списку рекомендованих до зарахування. Приймальна комісія виправила помилку лише після жорсткої розмови та написання скарги до Державної інспекції навчальних закладів.

Крім того, від 1 до 20 додаткових балів могли отримати слухачі курсів довшівської підготовки з інженерно-технічних, фізичних та природничо-математичних наук. Ця норма була запропонована як мотиватор для вступу на ці вельми непопулярні спеціальності. Але ново-

Лук'янченко

введення дивним чином трактували самі ВНЗ. Так, НТУ «Київський політехнічний інститут», Запорізький національний технічний університет, НТУ «Харківський політехнічний інститут», Донецький національний університет, Національна металургійна академія України всім без винятку слухачам нараховували по 20 балів. Тож інновацію перетворено на приховане харбарництво, адже всі курси є платними й замість знань слухачі налаштовані на бали.

ЕЛЕКТРОННИЙ ВСТУП

У 2011 році абітурієнти мали можливість подавати документи до приймальних комісій не тільки в паперовому вигляді, а й через інтернет. За тиждень до старту вступної кампанії лише 10% ВНЗ підключилися до електронної системи. Уже 29 червня під час наради між ректорами та профільним міністерством це питання було «вичерпано»

Цьогоріч
290 тис.
абітурієнтів подали
869 тис.
заяв

за рахунок «переконання» вишів у тому, що до системи потрібно приєднатися. Затримка призвела до збоїв, адже на момент початку прийому документів не всі навчальні заклади отримали логіни та паролі до системи, багато з них не мали уявлення, як із нею працювати. До того ж кошти з державного бюджету надійшли на рахунок приватних структур, що надають послуги зв'язку, без проведення тендерів. Викликає занепокоєння й те, що ці фірми отримали в користування персональні дані, якими можна оперувати не тільки задля вступу. Також постала проблема якості роботи системи. Вступники скаржилися, що їм подеколи автоматично знижувалися бали ЗНО на соті, наприклад, з 186,5 можна було зареєструвати 186, заяви надсилалися до інших, схожих за назвою ВНЗ або ж система видавала «помилку» і взагалі від-

мовлялася реєструвати дані, хоча вони і введені коректно.

Що ж до розподілу державного замовлення між ВНЗ, то цьогоріч тема значно політизувалася, хоча це й не дивно. До 2010-го на сайті Міносвіти можна було знайти відповідний наказ з усіма додатками, з якого отримати відомості щодо розподілу місць між усіма вищими, проаналізувати дані та зробити власні висновки. Цім, уже другий рік поспіль ця інформація є конфіденційною. Поодинокі скарги ректорів опозиційних до міністерства ВНЗ засвідчують проблему, про яку не всі готові говорити. Решта ж керівників вишів, яких можна зарахувати до іншої групи, замовчують ситуацію, а дані на стендах приймальних комісій яскраво ілюструють, що лояльність адміністрації чи належність до депутатського корпусу нагороджується збільшенням місць державного замовлення. ■

НЕЗАРАХОВАНО

Під керівництвом Дмитра Табачника українська освітня галузь провалила залік на профпридатність

Закриття шкіл

- Міністр освіти то відхрещується від процесу закриття шкіл, то заявляє, що пишається ним. Дмитро Табачник має намір закрити всі ЗОШ, у яких навчається до 40 учнів, а їх, за його підрахунками, в Україні 2076, тобто кожна десята.
- У цьому процесі не враховано, що невдовзі до школи підуть «бебі-бумери» – діти,

народжені у 2005 – 2008 роках.

- Мешканці Макіївки через суд призупинили закриття шкіл (з українською мовою викладання) № 3, 27, 100 міста. Цього року на Донеччині планували закрити 26 загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема й українськомовні, яких на Донбасі лише близько 30% загальної кількості.
- Правоохоронці зловили кількох місцевих чиновників на оборудках з майном шкіл, що закривають.

Сприяння корупції

- Головне контрольно-ревізійне управління виявило неефективне витрачання бюджетних коштів на суму 400 млн грн у галузі освіти при формуванні державного замовлення на підготовку кадрів.
- За оцінками **Тижня**, на продажу посібників із тестовими завданнями для проведення підсумкової атестації в 5–8-х класах визначені міністерством комерційні структури заробили майже 500 млн грн, при цьому якість методичок не витримує критики.
- Задля запобігання розповсюдженню наркотичних засобів у навчальних закладах та поблизу них міністерство рекомендувало школам установити камери спостереження – не виключено, що й це буде зроблено коштом батьків.
- За зйомку російськомовного рекламного ролика хронометражем три хвилини про принади здобуття освіти в Україні міністерство заплатило приватній структурі 918 тис. грн. Торік ця сама послуга обійшлася йому в 110 тис. грн.
- За даними журналістського бюро «Свідомо», Міносвіти розіслало в українські виші листи з вимогою оплатити послуги сайта osvita.com. Зокрема, у ректорів просили по 7,5 тис. грн за квартал, тобто 30 тис. на рік, за які виш внесуть у базу сайта й періодично писатимуть про нього.
- Нещодавно Управління Державної служби боротьби з економічними злочинами почало перевірку чиновників Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо зловживання державними коштами (за фактом звернення громадського активіста Андрія Юсова)

Русифікація освітнього процесу

■ Під приводом «надання можливості здавати тести ЗНО мовами національних меншин» надруковано велику кількість примірників тестів російською мовою. Разом з тим явка на тестування з предмета «російська мова» була небачено низькою.

■ За даними Генпрокуратури, Міносвіти надрукувало 65 тис. зайвих російських букварів, тоді як 16,6% українських не додрукувало.

■ Міносвіти жодним чином не реагує на «нововведення» мера Одеси Олексія Костусєва з приводу надання 78 українським школам і 115 дитсадкам статусу «двомовних». При цьому підтримує донецьку регіональну владу в процесі закриття українськомовних шкіл.

■ Міносвіти ініціювало відкриття російськомовних класів у столичних школах, яке, за словами Табачника, не є ознакою русифікації і відбулося «в межах Конституції і законів України про середню освіту».

■ У червні 2011 року міжнародна правозахисна організація Freedom House закликала Віктора Януковича звільнити з посади Дмитра Табачника як «найбільш контраверсійну фігуру у складі уряду за сіяння непотрібного і небезпечного розділення України за питаннями ідентичності, мови та освіти».

Мєвдалиий законопроект

■ Проти проекту закону «Про вищу освіту» не лише не раз протестували студенти, а й висловлювалися фахівці. Серед головних закидів – посилення комерціалізації освіти, закріплення залежності університетів від міністерства замість надання їм реальної автономії. Запропонована градація академічних ступенів – це радше перейменування замість запровадження структурованих навчальних програм.

■ Законопроект не спрощується тривала, принизлива й витратна процедура нострифікації дипломів. Українців, які здобули освіту за кордоном, ніхто не чекає вдома.

Непрозорість держзамовлення

■ Процедура розподілення держзамовлення між вишами відбувається непрозоро й заангажовано. До того ж про нього стає відомо вже після завершення прийому документів, тому абітурієнти не мають можливості для маневру.

■ Цьогоріч Міносвіти зменшило держзамовлення для українських вишів, на деякі спеціальності взагалі його скасувало. Не виділило жодного місця для магістеріуму за спеціальністю «Журналістика» в НаУКМА; спершу забрало, а потім повернуло місця для магістерки зі спеціальності «Соціальна робота».

Війна з непокірними вишами

■ Попри протести колективу, Дмитрові Табачнику вдалося усунути від влади ректора Донецького національного університету Володимира Шевченка. Також він проігнорував вибір працівниками вишу нового ректора Юрія Лисенка і форсував призначення на посаду в. о. ректора своєї креатури Петра Єгорова.

■ Влітку 2010 року Табачник звільнив ректора Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Валентина Сминтину, ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Михайла Мартинюка та ректора Вінницького національного технічного університету Бориса Мокіна. За зізнанням останнього, Міносвіти вимагало від ректорів кошти на реконструкцію його будівлі.

■ Міносвіти веде перманентну війну з Києво-Могилянською академією з приводу скасування вступних тестів з англійської мови, пониження статусу вишу через введення цензу стосовно кількості студентів тощо.

Реабілітація радянщини

■ Услід за редагуванням викладу історії України в підручниках для 5-го класу, в яких було мінімізовано формулювання про Голодомор 1932–1933 років, УПА та змінено про роль радянської влади, до навчальних посібників має повернутися штучний термін «Велика Вітчизняна війна». До 9 Травня проведено спільні з Росією «уроки пам'яті».

■ Міноборони та Міносвіти ініціюють відновлення з наступного року в школах радянської військово-польової гри «Зарніца» для учнів 5–9-х класів.

Рівність і довіра

Фінляндія вже не перший рік посідає чільне місце з-поміж усіх європейських країн у галузі середньої освіти

Автор:
Дмитро
Губенко,
Гельсінкі –
Київ

Організація економічної співпраці та розвитку – клуб найрозвиненіших країн світу – щотири роки підбиває підсумки тестування в рамках Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів (Programme for International Student Assessment – PISA). Цей тест оцінює школярів у трьох сферах: читання, математика та наука; а фактично – вміння застосувати знання на практиці. Так от, Фінляндія вже не перший рік посідає чільне місце з-поміж усіх європейських країн.

СТОВПИ ФІНСЬКОЇ ОСВИТИ

Але фінські школярі не завжди йшли в авангарді світового учнівства. Ще в середині ХХ століття їхні здобутки нічим особливо не вирізнялися на загальноєвропейському рівні. Підвалини сьогоденних успіхів закладено проведеною приблизно 40 років тому реформою, основою новацією було те, що кожен

вчитель мусить мати магістерський ступінь. Тоді ж, до речі, такий підхід планували запровадити й сусіди фінів шведи, однак до реалізації цієї ідеї там так і не дійшло.

За словами професора Ярі Лавонена, голови департаменту вчительської освіти Гельсінського університету, нині фінську систему середньої освіти характеризують чотири риси. По-перше, стабільність. З часу проведення реформи галузь не переживала істотних потрясінь, на відміну від української, де практично кожен міністр ламає її під себе. По-друге, рівність. Усім учням забезпечено однакові можливості: обов'язкове навчання у 9-річній середній школі, а також навчальна література, транспорт, харчування безкоштовні. Приватних шкіл у країні практично немає просто через брак попиту.

По-третє, процес прийняття рішень передано на місцевий рівень. За освіту в межах своєї те-

риторії відповідальні муніципалітети. По-четверте, культура довіри. І батьки, і держава довіряють вчителям – жодних інспекцій від «райвно» у Фінляндії не практикують. Звісно, муніципалітети різняться за рівнем добробуту, тому держава допомагає школам у бідніших районах, вирівнюючи ці матеріальні відмінності. Як свідчать результати тестування PISA, успішність учнів по всій країні практично однакова, показник розбіжності є найменшим серед держав, де проводилося дослідження.

УЧИТЕЛЬ У ПОШАНИ

Ще однією характерною рисою фінської школи, про яку, на жаль, потроху забувають в Україні, є пошана до вчителя. У Фінляндії педагог має високий соціальний статус, на нього ніхто не тисне, його фах розглядають як академічну кар'єру, а зарплата навіть трохи перевищує середню по країні. Ну і додайте до цього ще літні канікули! Популярність професії видно, зокрема, й з того, що пройти конкурс на навчання на вчительському департаменті університету важче, ніж до медичної школи (зараховують тільки 5% абітурієнтів).

Освіта вчителів ґрунтується на дослідницькій роботі, результати якої студенти демонструють у бакалаврських та магістерських дисертаціях, і триває від п'яти до семи років. Важливим елементом навчання є педагогічна практика під наглядом менторів. У майбутніх вчителів виховують рефлексійне мислення, здатність планувати діяльність та реалізовувати власні проекти, аналізувати свої помилки. До речі, як розповідає Лавонен, практика користується у студентів більшою популярністю, аніж теоретичні курси.

Звісно, є у фінської системи освіти і свої проблеми. Зокрема, приблизно десяту частину школярів становлять учні зі спеціальними потребами і їх інтеграція у загальні класи іноді є складним процесом. Проте вже саме прагнення створити у школах гетерогенне середовище, а не спроби ізолювати «інших» від «нормальних» заслуговує на повагу. Адже привчати до толерантності та взаємної поваги у суспільстві починати варто ще в дитинстві. ■

Дві України

Уперше я познайомився з Україною в Німеччині. У 2003 році почалося моє навчання в міжнародному коледжі в Берліні й умови здавалися майже ідеальними, хіба що бентежила перспектива мешкати в гуртожитку по двоє. Моїм сусідом став українець. Через рік я був задоволений своїми студіями, але найяскравішим спогадом стала дружба з товаришем по кімнаті.

Уже в перші дні ми вирізнилися в групі честолюбних «елітних» студентів тим, що постійно жартували й сміялися. З чого – я й досі гаразд не втямлю, адже ми обидва ставилися до навчання серйозно й сумлінно виконували всі завдання. Одного разу – ми тоді, як завжди, надрали животи – до нас у кімнату завітав однокурсник і спантеличений спитав, що трапилося, чому так регочемо? Ми самі не знали. У нас це, мовляв, нормальний стан.

Серед моїх німецьких друзів був усталеним солідарний, проте стриманий тон, Андрій же вітався зі мною напрочуд лагідно, хай і ніколи не називав мене по імені, а просто «руммейтом». Оце двоскладове та надзвичайно нудне слово у нього збігало трелями по шести чи семи нотах, наче дзвінкий гірський потік. Згодом я помітив, що це якось пов'язано з його рідною мовою, яка зі своєю мелодійною легкістю звучала зовсім інакше, аніж наша тверда, дисциплінована німецька. І я захотів навчитися говорити так само. Під кінець навчального року я вмів уже без акценту вимовляти речення «Я тебе кохаю» і «Я хочу мати дівчину з України». Потім я вирішив опанувати решту мови, аби поїхати у 2009-му до Києва вивчати соціологію.

Що я недооцінив, так це складність у київських буднях узагалі говорити українською. Україна вже більш ніж десятиліття незалежна, українська є офіційною державною мовою, і я собі сказав: великих проблем там не може бути. Але коли потім почав – не без гордості і щоб покращити свої вже здобуті знання – розмовляти українською мовою в магазинах або по телефону, мені знову й знову

відповідали російською; і я не розумів жодного слова.

На моє пояснення «Я не розумію російської мови» люди реагували, зазвичай, скептично. Як я збагнув пізніше, багато з них уперше зустріли людину, котра говорила (більш-менш) українською, а російської не розуміла. Коли я пояснював своє незнання реченням «Я не понимаю по-русски», здавалося, що довіра моїх співрозмовників уже зростала. Чи вони мене раніше вважали українським націоналістом, який не хотів говорити російською тільки з гонору?

Хай там як, успіх був найбільшим, коли я починав усе пояснювати коротким діалогом: «Ви бачте, я не понимаю по-русски, я іноземець» – «Ви іноземець! А откуда?» – «Я з Німеччини» – «А чого ви приїхали саме в Україну?» – «Ну, щоб отримати досвід в іншій культурі». Ошелешення. Потім довге, здивоване «Агаааа...» Та

оскільки тепер статус і мотивація були з'ясованими, люди вже ставилися до мене з повагою і нерідко навіть відповідали українською.

Звичайно, часто не можна було розговоритися, наприклад, у кіоску або в супермаркеті. Тоді я щоразу дивувався, коли на привітання просто-таки грубили і замість ввічливого «Добрий день» кидали мені в

обличчя знервоване «Что?». Великою була ймовірність, що коли я не відразу реагував, рівень тону та агресії зростав ще більше. Проте лише від мене це не могло залежати, бо з людьми навколо навряд чи поводитися інакше. Своєю чергою, клієнти самі теж часто утримувалися від привітання і казали лиш «молоко» або «сир».

Я цим випадкам дивувався, тим більше що вже упродовж перших тижнів після прибуття в Україну знайшов багато нових друзів, котрі в особистому спілкуванні виявилися неймовірно уважними, ввічливими та приємними. Інколи мені здавалося, ніби я жив у двох різних світах. Тут, як на мене, поняття «двох Україн» теж непогано пасувало би. Може, навіть і краще, ніж до тих мовних і регіональних відмінностей. ■

**ЩО Я НЕДООЦІНИВ,
ТАК ЦЕ СКЛАДНІСТЬ
У КИЇВСЬКИХ
БУДНЯХ УЗАГАЛІ
ГОВОРТИ
УКРАЇНСЬКОЮ**

Автор:
**Йонатан
Віддер,
Німеччина**

Реаніматор Кірілл і досконале Середньовіччя

Автор:
Сергій
Гравовський

У нас, як і в усіх європейських країнах, церкву відділено від держави. Звісно, всюди існують певні релігійні традиції, на які не можна не зважати, всюди існують домінуючі церковні організації, але це не скасовує даний принцип. Проте, здається, не для всіх.

У вузи та середню школу мають прийти богослов'я та священники. І не якісь там протестанти чи реформатори, а ті, хто міцно стоїть на ґрунті традицій. Тих самих, ще середньовічних, коли існували абсолютні моральні істини. У такому дусі виступав 27 липня у Києві перед ректорами українських вишів та запрошеними журналістами Патріарх Московський і всієї Русі Кірілл. Кому і чому тільки не дісталось на горіхи у його виступі: Мартіну Лютеру, лютеранам, добі Реформації та добі Відродження, церковним реформаторам, усьому протестантизму як такому, правам людини, демократії, сексуальній революції 1968 року, відмові від традиції, модернізму й постмодернізму, Павці Корчагіну і, ясна річ, тим, хто проти виро-повчального авторитету церкви (вгадайте з одного разу, якої саме...)

А найбільше дісталось людині як такій, котра раптом посміла самостійно вирішувати, що є істина і справедливість: «Але якщо будуть тисячі тлумачень справедливості, то ми потрапимо в безвихідь», – заявив предстоятель РПЦ. Узагалі-то на планеті існують мільярди таких тлумачень, бо Homo sapiens за визначенням прагне досягнути розумом сутність світу і власне ество. «Людина уявила, що вона альфа й омега, а не Бог, – продовжував громити людську отару Московський Патріарх. – Без абсолютних моральних критеріїв ми закинемо людство в хаос». Про альфу й омегу гарно подано, тільки хто ж як не він роздавав всьому на світі безапеляційні оцінки та прорікав абсолютні істини... Що там сказано у Святому Письмі про гординю і про фарисеїв? І як назвати претендентів на володіння абсолютними критеріями, що їх має тільки Бог?

Дісталось й науці, представники якої (академіки!) сиділи в залі, й пресі: мовляв, найважливіші питання буття світу сьогодні не фігурують у публічній дискусії (якщо вважати майданчиками такої дискусії таблоїди та російські телеканали, то це правда, але ж, мабуть, керманіч РПЦ просто не знає про існування дещо інших медіа і дещо інших учених, окрім доктора історичних наук

Д. В. Табачника, якого справді цікавлять не високі істини, а методи боротьби з усім питома українським).

Хоча Табачнику (щоправда, не як науковцю, а як адміністратору певного ґатунку) дісталась й похвала московського гостя: «Дуже важливо, щоб у вузи прийшла богословська наука, і в цьому сенсі я хотів би привітати Україну з прийняттям у 2010 році Вищою атестаційною комісією рішення про включення богослов'я до переліку спеціальностей, за якими буде проводитися захист дисертацій на здобуття ступеня кандидата і доктора... Дуже важливо дати людям богословську освіту, незалежно від того, чи буде людина в церкві працювати, чи займатися іншими справами». Агов! А як же відокремлення школи (враховуючи і вищу) від церкви? Втім, богослов'я – це не універсальна дисципліна, а така, що чинна тільки для кількох церков.

А взагалі-то дуже цікаво, як уявляє очільник РПЦ оті ледь не ідеальні традиційні норми буття цивілізації, зруйновані у Європі, на його думку, прогресом (який включав, серед іншого, і прагнення християн різних конфесій очистити церковне життя, наситити його щирим євангельським духом)? Із вогнищами інквізиції? Із постійними епідеміями чуми, яким нічого було протиставити,

крім молитви? Із жорстким становим поділом суспільства, зі всевладним нобілітетом і безправними рабами та кріпаками? Із багатючими монастирями (землі, селяни, золото) та безграмотним переважно чернецтвом? Із хрестовими походами проти невірних та еретиків? Із продажем індульгенцій, які

за добру плату легалізували практично будь-які злочини? Так, звичайно, височіли у ту добу величні собори, але на скількох людських кістках вони були побудовані?

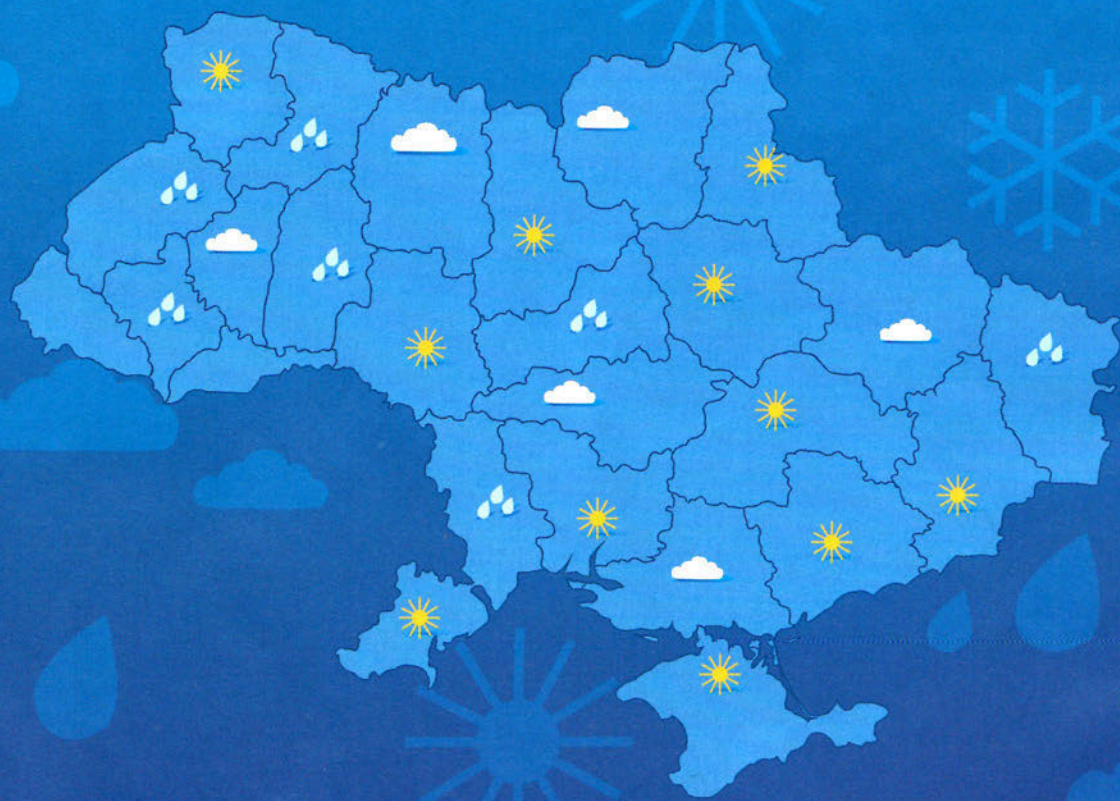
«Потрібна взаємодія церкви з вищою школою для спільного вироблення життєздатної моделі розвитку людства, вирішення поставлених перед людством проблем», – зазначив Патріарх Кірілл. Після всього сказаного ним на адресу інших конфесій та «неправильних» людей можна уявити, яку саме модель вважатиме РПЦ «життєздатною» і які способи «вирішення проблем» вона зможе запропонувати, ще й попрацювавши із підпорядкованими Табачникові структурами. Одне тільки тішить: що людство якось розбиралося і розбереться зі своїми проблемами, не дослухаючися до закликів реанімувати Середньовіччя... ▣

**НАЙБІЛЬШЕ ВІД ПАТРІАРХА
РПЦ КІРІЛА ДІСТАЛОСЯ
ЛЮДИНІ ЯК ТАКІЙ, КОТРА
РАПТОМ ПОСМІЛА
САМОСТІЙНО ВИРІШУВАТИ,
ЩО Є ІСТИНА І
СПРАВЕДЛИВІСТЬ**

Gismeteo.ua

**ПРОГНОЗ ПОГОДИ
ПО ВСІЙ УКРАЇНІ
ТА СВІТУ**

Серце на долоні

Кшиштоф Зануссі про самообмеження успішних демократій, недосконалість толерантності й мистецтво як пошук таїни

Він ніколи не творив на догоду глядацьким запитам і зроду не боявся робити елітарних картин. Його увінчаний у Каннах «Золотою пальмою» фільм «Константа» – вершина європейського кінематографа 1980-х. Разом із «Ностальгією» Андрія Тарковського та «Небом над Берліном» Віма Вендерса.

СЕКРЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У. Т.: Видається, що світ трохи стомився від проблем пострадянських країн, однак, судячи з ваших висловлювань у ЗМІ, ви не втрачаєте інтересу до нашого життя. Чому?

– Знаєте, показуючи своїм гостям Королівський замок у Варшаві, я завжди підкреслюю, що він побудований на гроші не лише поляків, а й литовців, українців, білорусів. Україна – наш найближчий сусід, це величезна територія. Ми об'єднані спільною історією і тим, що наші країни впродовж віків боролися за свою свободу та незалежність. Що ж до Росії, то всі ми замислюємося, яке її майбутнє. Ця країна – велика загадка для всього світу. Зараз вона програє на багатьох фронтах, і в цьому я бачу загрозу. Світ модернізувався, а Росія відстає, і це небезпечно. Розпад великих імперій загрожує сусідам. Росії ніколи ще не вдавалося створити успішного проєкту держави, тож сподіваюся, що в неї має бути потенціал.

У. Т.: Чи існує в Польщі таке поняття, як колоніальна спадщина?

– Так, звісно, але з різними знаками. Польща була розділена між трьома імперіями: Австрією, Пруссією та Росією. Якщо мова йде про розвиток цивілізації, суспільства, громадянських інституцій, освіти, медицини тощо, то в тих частинах, що опинилися під першими двома, був куди вищий

Спілкувалася
Олена Чекан

Фото:
**Андрій
Ломакін**

рівень, ніж на території, яка потрапила під останню. Вам теж поталанило, що половина України була під Австрією. В Україні два різні менталітети, два різні полюси, два різні досвіди – і це збагачує народ, створює ситуацію, коли ви не залежите від однієї думки. Є з чим порівнювати, з чого вибирати, і не десь, а в себе вдома.

У. Т.: Що думаєте про остаточний відхід від принципів демократії в сьогоднішній Україні?

– Ви вже один раз довели, що вмієте чинити опір насильству. І коли у вас надалі все йтиме не демократичним шляхом, то завжди є можливість протистояння – це залежить від людей. Думаю, що в Україні ця перспектива завжди відкрита. Нестача демократії передусім душить економіку. І коли прості люди починають розуміти, що корупція, хабарі, фальшиві тендери – це все брак де-

мократії, опозиції, громадської думки, тоді стає очевидно, що народ буде бідний аж до того часу, коли з'явиться справжнє відкрите суспільство.

Якщо в нинішнього українського уряду немає справжнього бажання, щоб ваша країна була в ЄС, Захід безсилий. Скажу тільки, що для нас це егоїстичний інтерес, аби Україна модернізувалась, а не наближалася до кризи. Іноді для цього треба зваяжитися на жертви. Межа жертвопринесення – на що людина готова чи не готова – це складна річ. Переможками в історії ставали ті, хто ладен був офірувати якомога більше задля майбутнього плану. Будь-якого плану. І у своєму індивідуальному житті, і в житті нації.

Візьмімо, приміром, Фінляндію. Ця країна пішла на величезні жертви, щоб вижити, вистояти, після того, як перестала бути єдиною ланкою між Заходом та Росією. Там зробили ставку на освіту, і зараз друга назва Фінляндії – це Nokia. І не важливо, хто підказав, але люди це обрали свідомо. Усі партії погодилися на такий шлях порятунку країни й народу. Ось це і є правильна модернізація.

У. Т.: Українські та польські історики дедалі частіше збираються для обговорення болючих моментів нашої минувшини. Чи не час узятися до того самого й суспільству?

– У різні часи вже намагалися закопувати історію. Потрібно знати правду й навчитися з нею жити. Ми всі повинні збагнути, що не лише нам робили зло, а й ми теж. Розуміння, визнання звільняють і людину, і націю, тільки так можна йти вперед. Так позбулися багатовікової ворожнечі Франція та Німеччина. Зараз ми з німцями теж доходимо такого взаєморозуміння, хоча вони завдали нам шкоди незрівнянно більше, ніж

БІОГРАФІЧНА НОТА

Кшиштоф Зануссі

Польський кіно- й театральний режисер, сценарист, педагог.

1939 рік – народився у Варшаві.

1955–1959 роки – вивчав фізику у Варшавському університеті.

1959 – 1962 роки – вивчав філософію в Краківському університеті.

Від 1958 року знімав любительські фільми, що отримали низку премій.

1962–1966 роки – навчання на режисерському факультеті Лодзинської кіношколи.

Дипломний фільм Зануссі «Смерть провінціала» здобув приз Венеційського та головну премію Мангеймського МКФ.

Від початку 1970-х років Зануссі – один із найактивніших режисерів польського кіно: одна-дві картини щороку; повний і короткий метр чергуються з телефільмами.

Автор кількох збірок телекіносценаріїв, книжок «Розмови про любительське кіно» (1978) та «Пора помирати» (1997). Поставив низку театральних та оперних спектаклів у Польщі, Німеччині, Італії, Франції, Швейцарії, Білорусі, Україні й Росії.

Професор Сілезького університету в Катовіце, співпрацює з Національною кіношколою у Великій Британії.

Від 1994 року є консультантом Ради у справах культури у Ватикані, президентом товариства EUROVISION, членом Польського ПЕН-клубу та Спілки польських письменників. Сенатор Українського католицького університету (2008–2010). Лауреат численних кінопремій.

ми їм. Однак ми вже не мовчатимемо, що 1945-го були випадки, нехай і нечисленні, помсти, садизму. І ми готові сьогодні сказати: вибачте нам це. А німці, як ви знаєте, перепрошують уже півстоліття, і таким чином взаємна ненависть минає. Я дуже пишаюся тим, що Польща нині навчилася каятися. Бо ж тільки вільна нація може прийти до каяття, до усвідомлення своєї історичної вини.

Ми визнаємо себе багато в чому винними перед вами й будемо раді, якщо українці зрозуміють і визнають свою провину перед поляками. А наша провина... Ну візьмімо бодай 20-ті роки минулого століття, коли частина України дісталася Польщі. Відомо, що там здійснювали колонізацію і була велика неповага до української культури. Нам соромно за це. Крім того, свого часу Річ Посполита мала стати державою трьох народів, а насправді виявилася державою двох – поляків і литовців. Тобто рівності не було, козакам не надали статусу шляхти, і почалися їхні повстання. Зараз, читаючи заново Генрика Сенкевича, ми бачимо, скільки там неправди й пропольської пропаганди XIX століття. Коли Єжи Гофман знімав за ним свої картини, він уже багато що показав по-іншому. І Хмельницький у нього зовсім не такий, яким він описаний у Сенкевича.

В УМОВАХ СКЛАДНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

У. Т.: Що коїться зі світом? Маса людей вийшли на вулиці міст Близького Сходу, Північної Африки, не пасе задніх і Європа. Раніше домовлялись або починали конфлікти еліти, зараз на арену історії виходить «маленька» людина. Це початок нової цивілізації?

– Це величезний прогрес у розвитку людства. Ми забули, що впродовж віків більшість людей не мала голосу. Зараз дієва участь у житті планети доступна величезній кількості осіб. Це явище цікаве й небезпечне. Треба шукати способів спілкування з цією складною реальністю. Раніше на цих людей взагалі ніхто не зважав, а зараз громадська думка чимдалі дужче впливає на історію, хоча рівень відповідальності й розуміння

останньої в нас поки що невисокий, та все ж такі вищий, ніж був раніше. Узагалі я на це дивлюся цілком оптимістично.

У. Т.: Толерантність. Ваше ставлення до цього поняття?

– Толерантність – не моє слово. Культура її не знає. Добру вона не потрібна, а зі злом не треба бути толерантним. Людина культури, яка прагне зрозуміти, а, отже, полюбити іншу людину, ніколи не говориме про терпимість, адже любов вища за це поняття. Толерантність – це дресирування. У мене вдома живе дев'ять собак-лабрадорів, у яких розвинені мисливські інстинкти, і мені не раз доводилося платити штрафи за роздертих курей. За допомогою ломаки я домігся того, що мої пси стали толерантні до курей, але як добитися, щоб вони їх полюбили, я не знаю.

У. Т.: Що скажете стосовно протистояння глобалізму й антиглобалізму?

– Це все на рівні попкультури. Ще жодного разу не бачив по-справжньому глибокого ані глобалізму, ані антиглобалізму. Хоча в реальності є величезні проблеми, яким справді слід чинити опір. Треба протистояти егоїзму й безвідповідальності великого капіталу, руйнуванню природи. Але часто ідеалізм молодих людей опиняється на службі в чийось інтересів. Тобто заперечення, протест як професія. Зараз у Польщі знайшли в скелях сланцевий газ, однак я припускаю, що будуть великі протести, які оплатять ті, хто вже продає паливо, – їм не потрібні нові джерела. А які гроші в останню хвилину вирвав СРСР у Заходу на Чорнобиль! На жаль, вони не пішли на допомогу людям, які постраждали, чи на поліпшення радіологічної ситуації. Нині Захід дає Білорусі гроші тільки на Чорнобиль, і знову вони не йдуть за прямим призначенням.

У. Т.: Якось ви казали, що не сприймаєте «християнських», «мусульманських» цінностей тощо...

– Усе залежить від контексту. У багатьох країнах, де всім керувала ідеологія, тепер підставляють релігію, наприклад, частково

Фільмографія. Вибране

«Смерть провінціала», 1966
 «Структура кристала», 1969
 «За стіною», 1971
 «Убивство у Катамаунті», 1974
 «Спіраль», 1978
 «Константа», 1980
 «Імператив», 1982
 «Рік спокійного сонця», 1984
 «Де б не був», 1988
 «Життя за життя», 1991
 «Дотик руки», 1992
 «Галоп», 1996
 «Життя як смертельна хвороба, що передається статевим шляхом», 2000
 «Додаток», 2002
 «Персона нон-грата», 2005
 «Серце на долоні», 2008
 «Повторний візит», 2009

у Росії. А загальнолюдські цінності існують на рівні дуже високої містики. Люди шляхетної культури в усьому світі близькі між собою. А всі хама планети – далекі один від одного.

ПРОТИСТОЯННЯ ЗЛУ

У. Т.: За тоталітаризму, в якому жили наші країни, був, з одного боку, надзвичайно сильний тиск на митця, інтелігенцію, із другого – страх перед ними, в них убачали загрозу наявному ладові. Нині значення творчої людини зменшилося?

– Тоді існувало величезне обмеження в доступі до інформації, і митець був її передавачем, інформаційним засобом. У країнах демократії його роль не така важлива, а за комунізму вона була сильно підкреслена. Що ж, Мольєр в оточенні свого короля теж мав великий вплив, тож монарх і забороняв його п'єси. Мистецтво завжди було дзеркалом, відбитком життя, але без ілюзій.

У. Т.: Є думка, що митець промовляє своїми творами. Ви читаєте по всьому світі лекції і навіть намагаєтеся вести симфонічні концерти. Вам тісно у своєму фаху?

НЕБЕЗПЕКА ПОСТМОДЕРНІЗМУ. «Коли ми кажемо, як навчав постмодернізм, що гріха і провини немає, бо нема добра і зла, ми не можемо прийти до очищення».

– Знаєте, настає такий момент у житті, коли людина хоче зробити те, за що ніколи не бралася доти, бо розуміє, що часу не так уже багато лишилося. Якраз це тишить – зробити що-небудь уперше. Я вмираю від страху, коли виходжу перед симфонічним оркестром. Один із секретів молодості – некомпетентність, обожнюю бути некомпетентним. А якщо серйозно, мене завжди ваблять додаткові простори, де можна ще щось зробити.

У. Т.: Ваше визначення свободи?

– Вільним можна бути й у в'язниці. А невільним – на посаді президента країни чи директора банку. Це справа внутрішня. Якщо знаходиш мир зі своєю совістю – це і є свобода. Звичайно, людина має свої гени, на неї тисне суспільство, відбувається зомбування, але тільки від людини залежить опір цьому всьому. Ми повинні протистояти йому в даних нам межах.

МИСТЕЦТВО ЯК НЕВІДКЛАДНА ДОПОМОГА

У. Т.: Ви не втомлюєтеся повторювати, що завдання мистецтва – пошук правди і краси. Це актуально в усі епохи?

– Пошук правди, добра і краси – це суть і єдине завдання мистецтва. Ця думка належить Арістотелю. Воно будить совість, гармонізує хаос. Бо людині потрібна допомога. Часто життя видається нам безглуздом, але під впливом мистецтва ми можемо хоч трохи прояснити для себе його сенс. Навіть коли мистецтво показує некруасу, це викликає тугу за красою.

Сьогодні проблема в тому, що воно зазвичай нічого не виражає, у ньому геть відсутній світогляд, але сподіваюся, це тимчасове явище, це не назавжди. Деякі види мистецтва зараз опинилися в безвиході, наприклад, образотворчі. А ось архітектура на підйомі. Висока музика пішла в тінь, а популярна заповонила весь простір.

І в кіно ситуація невтішна. Ще років 30 тому його мова була куди яскравіша, потужніша, різноманітніша. І глядачі були більш освічені. Адже на картини Бергмана, Годара, Фелліні, Тарковського, Антоніоні ходила широка аудиторія. Сьогодні більшість фільмів – для примітивної публіки. Таке кіно було завжди, але зараз воно переважає. Екранна індустрія не відчуває своєї місії, вона випускає тільки те, що люди куплять. Ніхто глядача не виховує. Ну що ж, іноді доводиться й почекаати. Ель Греко чекав два століття, Баха забули, і якби не Мендельсон... А зараз говорять, що його творчість – один із доказів існування Бога. Ось тільки не знаю, чи можуть чекати кінокартини.

Якщо мова про телебачення, то скрізь у світі воно має доволі низький рівень. Я рідко дивлюся серіали, бо це монтаж випадкових безглузвих епізодів. Вони руйнують основи, закладені еллінами. Давньогрецька трагедія побудована на вирішальних моментах життя як кульмінації нашого існування.

У. Т.: Що скажете про українське кіно?

– Коли Кіра Муратова з'являється, мені це цікаво. А так я погано знаю ваше кіно, мені відомо тільки, що його майже немає. У Європі є такий стандарт: на 1 млн населення – одна картина. У Франції, де 55 млн, фільмують близько 60 повнометражних стрічок за рік. Тож в

Україні добре, якби хоч 40... А якщо дві-три... Вам потрібні спеціальні привілеї для національного кіно. Я не розумію, чому українська влада не бачить, що культура важливіша за економіку.

У. Т.: Чи полегшила вам життя реформа польського кінематографа?

– Я зараз не фільмую, бо вперше в житті не отримав грошей від держави, але сподіваюся, що ситуація вирішиться. Закон у нас непоганий, і ми з цього живемо. Згідно з ним, півтора відсотка від усієї реклами на телеканалах, на кабельному телебаченні й від усіх проданих квитків іде на національний кінематограф. І якщо успіх має якась американська картина, то це теж працює на польське кіно. Таку систему ми запозичили у Франції, що-правда, там це не 1,5%, а 3%.

У ПОШУКАХ ТАЄМНИЦІ

У. Т.: Ви довго йшли до свого фаху. Це була невпевненість у собі чи зовнішні обставини?

– І те, й те. Я починав навчання 1955 року, вибір тоді був невеликий: гуманітарні спеціальності вивчали під кутом зору марксизму, а я нічого спільного з ним мати не хотів. Мріяв про архітектуру. Але батько показував мені Палац науки і культури у Варшаві й пояснював, що це страшний кітч, жахлива ганьба, робити таких проектів, звичайно, я не хотів. Тільки у фізиці все залишалося чистим, там марксизму не було, тому я вступив на фізичний факультет. Після 1956-го настала відлига, повернулася нормальна філософія, і я зробив вибір на її користь.

У. Т.: Що спільного у науки й мистецтва?

– Таємниця. Віруюча людина називає її «Бог». Із фізики я виніс величезну повагу до невідомого, адже ця наука постійно намагається розгадати його. У мистецтві якщо є таїна – є глибина і правда, а коли її немає, якщо все пояснюється, як у кримінальному романі, – великого твору вже не буде. У творчості є така небезпека: коли я вже розумію, що роблю, тоді цього робити не слід, бо таємниця пішла. ■

«Берлінський мур» трипільської культури

Автор:
**Олена
Максименко,**
Тиждень

Трипільських культур у сучасній реальності дві: перша – це цивілізація, що за значенням не поступається шумерській та єгипетській, колиска давніх слов'ян і улюблений на сьогодні сюжет для псевдонауково-популярних досліджень, виданих під строкатими обкладинками, штампованих творів мистецтва у «трипільському стилі», кіно, фестивалів тощо. Друга – це, власне, культура Трипілля – Кукутені, що існувала на території сучасних України, Молдови та Румунії VII (VI) – III тисячоліть до н. е. Між цими двома Трипіллями – глухий бетонний мур. Міжнародна конференція «Прадавні землероби Південно-Східної Європи», що відбулась у селищі Легедзине (де тривають розкопки), вкотре підтвердила непошуність цього муру.

Захід отримав статус ювілейного: 30 років розкопу поселення та 10 із них – співпраця з британським меценатом французького походження Бертраном Костом – це чималий термін, проте, як зазначив керівник експедиції, роботи ще стане щонайменше років на 150. Найбільше поселення-гігант, одна з найцікавіших і, що й казати, загадкових культур, що існували на наших землях. Власне, ця загадковість і стала згубною для трипільської культури, чи то пак для її образу у свідомості мас. Історичні міфи бувають різними – одні відверто подібні до жанру фантастики (на кшталт припущення Юрія Канигіна, що Ісус Христос був галичаном, або твердження «народного академіка» Юрія Шилова, що шумери походять від трипільців), інші ж сприймаються незагартованим читачем цілком переконливо: «Сучасна українська мова зберігає мовну спадщину Трипілля у трьох своїх сферах – у словниковому складі (десятки слів), у звуковій будові (милозвучність і деякі близькі до неї явища, як приставні приголосні), у масиві власних назв (передусім річок)», – читає він висновок однієї зі статей на Українському національному порталі «АРАТТА». Найбільша біда в тому, що подібні казки за чисту монету нерідко видають на офіційному рівні, зокрема, у навчальних закладах. Так, скажімо, на деяких (неісторичних) факультетах КНУ імені Тараса Шевченка на лекціях з етнопсихології розповідають про трипільську культуру як один із двох основних пластів, що сформували менталітет сучасного українця (другим є козацька традиція), а відома фальшивка «Велесова книга» входить до списку програмної літератури. Екскурсії у музеї Трипілля, друковані видання, колоритні відеоролики, форуми і сайти – налагоджена інф-

раструктура залучає все нових «адептів». Аматорам-історикам вірити приємно і легко (цікаво, що навряд чи хтось захотів би довіритися, скажімо, аматору-стоматологу).

Водночас у «другій» трипільській культурі проблем вистачає. Експедицію в Тальянках (селище біля Легедзино, поблизу якого й ведуться розкопки) держава не фінансує уже не одне десятиліття, до допомоги французького бізнесмена були інші гранти (зокрема, компанії-виробника найпопулярнішого американського газованого напою). Землі, яким хоч і надано статус заповідних, свого цільового призначення (сільськогосподарські роботи) не змінюють, тож кожний розкоп ледь не «відвойовується» у насаджень кукурудзи. Підливають олії у вогонь і чорні археологи – звісно, що належної охорони пам'ятка не має. Музей в Легедзину люкає беззубими вікнами веранди та «зручностями» надворі, реконструкція трипільських будівель частково здійснювалася зусиллями волонтерів (аби їх зацікавити, було придумано свято толоки). Утім, присмак матеріальної вбогості й занедбаності компенсується ентузіазмом дослідників.

Публіка, як відомо, хоче хліба й видовищ, а для археолога безцінним джерелом інформації є кожен безбарвний черепок: тут відбитки зерна, яке зберігали у колишньому глечуку (можна дізнатися сорт), тут відбитки тканин тощо. Справжня трипільська культура значно менш сенсаційна і феєрична, ніж її розкручений клон, але від цього

**СПРАВЖНЯ ТРИПІЛЬСЬКА
КУЛЬТУРА ЗНАЧНО МЕНШ
СЕНСАЦІЙНА І ФЕЄРИЧНА,
НИЖ ЇЇ КЛОН, АЛЕ ВІД ЦЬОГО
НЕ МЕНШ ЦІКАВА**

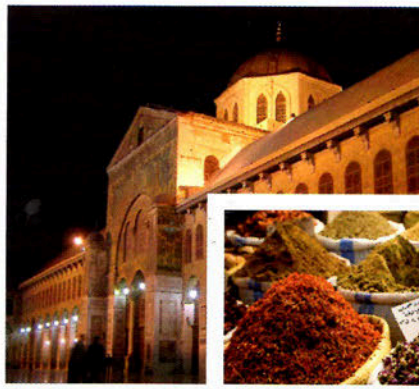
не менш цікава і варта уваги. Скажімо, відкриттям цього сезону стала «площинна гра» (щось на зразок шахів) – саме таку назву дала керамічній дошці з рядками отворів та керамічними «фішками» магістрант археологічної програми

НаУКМА Людмила Шатило, яка, відшукавши аналогії в інших культурах, зробила цілком правдоподібне припущення щодо незрозумілого досі артефакту.

Але ділитися надбаннями зі світом учені не поспішають. Виділені на книговидання кошти витрачають виключно на наукову літературу, до рівня науково-популярного, ясна річ, «опускатися» ніхто не хоче. Людям невтаємниченим в археології немає чого робити, на конференції гостям трохи привідчинили заповітні двері, пригостивши порцією статистики та загальовідомих фактів про культуру. Тож, на жаль, для більшості «пересічних українців» джерелом уявлень про Трипілля і далі слугуватиме красиве «історичне фентезі» у яскравих палітурках. ■

Нові відкриття
з АЕРОСВІТ

Авіакомпанія Аеросвіт
збільшує перелік своїх
далекомагістральних
маршрутів!

Незабаром відкриття:

Коломбо (Шрі-Ланка),
Гонгконг (Китай) та
Дамаск (Сирія)

Більш детальна інформація на www.aerosvit.com
та за телефонами 0 800 509 800* або 799**

Аеросвіт
УКРАЇНСЬКІ АВІАЛІНІЇ

*дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України.

**для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови – 1грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора

Ліцензія АБ №446862 видана Державнаадміністрацією 18.11.09

www.aerosvit.com

з Оленою Вознесенською

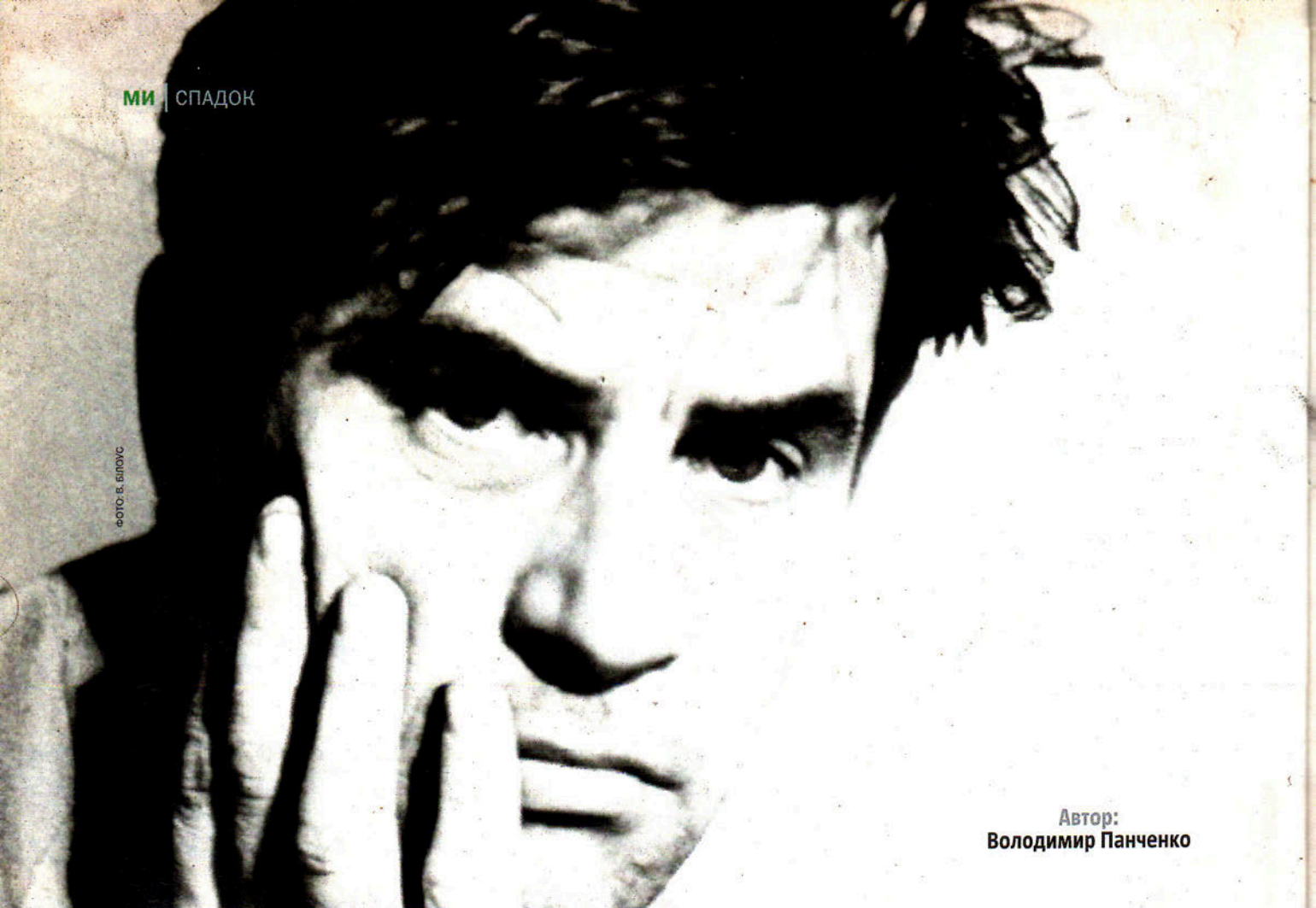

www.eratv.com.ua

з 6:00 - 9:00 ранку

Ліцензія Сервісу № 102 від 18.11.2009 видавна Державною адміністрацією України 18.11.2009

Автор:
Володимир Панченко

Письменник в облозі

Як нонконформізм став чинником сили творчого «Я» Григора Тютюнника

Тиждень продовжує серію публікацій про знакові постаті української історії та літератури, котрі змушені були вибирати під тиском державно-репресивного комуністичного апарату, чи протестувати і загинути фізично, чи зламатися і загинути морально (див. *Тиждень*, № 12, 15, 20, 27/2011). Нині — рефлексії над постаттю одного з братів-Тютюнників — Григора.

Жити, працювати в добу пізнього соцреалізму і не бути соцреалістом — таке вдавалося небагатьом письменникам. Григору Тютюннику (1931–1980) вдалося. Його невеликий літературний спадок уміщується в одному томі на 600 сторінок, проте цього цілком вистачило, аби залишитися в каноні української літератури ХХ століття.

Я не знаю жодного його художнього твору зі слідами кон'юнктури. Григир Тютюнник чув фальш за кілометр і був безжальний у ставленні до неї. Кажуть, що він мав колючий характер. Міг рубонуть комусь із «начальствених» графоманів слова, які ті на свою адресу ніколи не чули. Але за зовнішньою грубуватістю колишнього

морняка крилася вразлива, ніжна душа. «Незахищене серце», — сказав якось про нього старший брат Григорій (письменник, автор роману «Вир»). Ці слова будуть підтверджені життям і смертю Тютюнника-молодшого.

ТРАВМИ ДИТИНСТВА

Дослідники, які володіють психоаналітичним інструментарієм, вважають, що в першій надрукованій новелі Григора Тютюнника («В сутінки», 1961) відбилися дитячі психічні травми автора. Війна, окуповане село 1942 року, підліток, який залишився дома удвох із матір'ю після того, як тато пішов на фронт. Лезо конфлікту в новелі надзвичайно гостре: хлопчик не може простити матері її зради. Вона й сама мучиться, проте не

в силі побороти своє почуття до іншого — чужого — чоловіка. «По-дитячому ревнива любов до тата», зрештою, стає для сина джерелом помсти: він бунтує, кидає домівку і йде світ за очі... Новела «В сутінки» виразно автобіографічна. Її перший ескіз — у сповідальному листі Григора до майбутньої дружини, написаному ще 1958 року. Все майже так і було в реальному житті Тютюнників. Ось тільки батька Григорового не фронт поглинув, а сталінські табори.

Сцена, на якій розгорталася ця родинна драма, — село Шилівка, що на Полтавщині. Григир народився, коли його матері було 19 років, а батькові — 35 (для Михайла Тютюнника це було друге одруження). Тата свого син майже не пам'ятав: у 1937 році,

коли його заарештували, Григорові було неповних шість. Звинуватили Михайла Васильовича в антирадянській агітації – хтось начебто чув, як він одного разу сказав: «Який дурень придумав колгоспи. Це настояще поміщицьке ярмо». Перед тим репресували його старшого брата Павла. Можна уявити жах, що завис над родиною Тютюнників: 25 листопада 1937-го стратили Павла, а ще через десять днів особлива трійка НКВС у Полтавській області оголосила вирок Михайлові – 10 років ув'язнення. Табори похитнули здоров'я Михайла Тютюнника, і в 1943 році (за іншими даними – в 1939-му) його життя обірвалося. Сталося це, як свідчать оприлюднені полтавським істориком Василем Грабом архівні документи, в Сибіру «неісходімому».

Коли арештували чоловіка, його 25-річна дружина Ганна залишилася удвох із малим сином. Проте ненадовго: Григора забрав до себе на Донбас батьків брат Филімон. Так Григір став жителем селища Щотове біля міста Антрацит. Там він пішов у перший клас. А невдовзі почалася війна. Филімона Васильовича мобілізували. Наталі Іванівні (його дружині, в якій на руках була ще й маленька донька) стало несила зводити кінці з кінцями. І Григір пішки подався на Полтавщину, до матері. Минав 1942 рік...

Про цю його двотижневу «одіссею» розповідає повість «Облога». Серед її персонажів є фронтний листоноша Калужний, у довоєнному житті – директор школи. Із 14-літнім Харитоном, «сиротою, старцем, приблудою», який бредє услід за фронтом, він розмовляє так, що тому весь час згадується батько. У нього навіть ім'я таке ж, як у Тютюнника-старшого, – Михайло Васильович... Та й учительський «статус» цього героя не випадковий: батько Григора, колгоспний тесля, був людиною небуденною, начитаною. Усе життя він мріяв стати вчителем.

Харитон у повісті «Облога» – «двійник» автора його дитячих часів. Він так само травмований дитинством: його тата репресували, а мати... Мати «зійшла з дому», «повіялась». У неї, скривдженій долею і озлобленій, своя житейська правда: «Іроди! (ки-

дає вона Харитоновій бабусі і, мабуть, усьому світові. – Авт.) Зав'язали мені світ своїм арештантом. /.../ Піду... На шахти, в Харків, в Алма-Ату... Я ще жить хочу, жить!»

Після появи повісті «Облога» дехто з проникливих читачів помічав у ній «відблиски» «Іванового дитинства» Андрія Тарковського. Що з цього приводу міг сказати сам письменник – невідомо, а ось те, що він розминувся зі «своїм» Тарковським, – справді шкода (знята за мотивами повістей Тютюнника кінострічка Миколи Вінграновського «Клима» успіху не мала).

Якщо погодитися із думкою, що художня творчість є своєрідною сповіддю письменника, то доведеться констатувати: досвід власного дитинства для Григора Тютюнника мав винятково важливе, по суті, вирішальне значення. Приватно-родинне в ньому трагічно переплелось з обставинами «великої» історії (атмосфера сталінщини, війна, окупація...). Драматургія новел і повістей письменника зумовлена саме цими чинниками.

МОВА

Свої перші новели Григір Тютюнник написав російською. Чи могло бути інакше, якщо український клас у Щотовській школі, де він навчався, закрили через «малокомплектність», а після закінчення Зінківського

ремісничного училища (1948) 17-річний Григір, слюсар 5-го розряду, потрапив на Харківський завод ім. Малишева? З 1951-го – чотири роки служби на флоті (бухта Находка, Владивосток), повернення на Донбас, навчання у вечірній школі (1955 – 1957), потім студіювання російської філології у Харківському університеті...

І все ж Тютюнник зробив свій вибір на користь української мови. Зрештою, рано чи пізно це мало статися. Не обійшлося без впливу брата, який наприкінці 1950-х, коли Григір тільки самовизначався, уже писав свій «Вир». Григорій делікатно радив повернутися до рідної мови: «От ти пишеш по-російськи... Ну що ж, як воно вже так склалося, пиши. Тільки знай, братику, мова – душа народу. Як же ти писатимеш про українців не їхньою мовою, як виразиш їхню душу не через їхню мову, сиріч душу? Ти обов'язково зайдеш у цей тупик і потупцяєш назад, шкодуючи, що змарнував стільки часу. Тоді згадаєш мене!»

Справді, в Григорові жила його полтавська Шилівка. Без неї, її золотої мови не було би багатьох його новел. Шилівка для нього – все одно що «натура» для художника. Про героїв Тютюнникових новел тут говорять, як про своїх односельців. Прототипів і вгадувати не доводиться: всі вони як на долоні! А ось до-

«Іноді я відчуваю людину, як рана – сіль».

Григір Тютюнник.
Із записників

МИТ
ОСЯЯННЯ.
Тютюнник був
співцем малих
містечок та
простих людей

свід служби Григора на флоті ніяк не відбився у його новелістиці. Причина очевидна – мовний бар'єр. Можливо, Тютюнник і примірявся до цього непростого творчого самозавдання – показати флотське життя через «посередництво» української мови, проте слідів такого експерименту в його літературному спадку немає.

Він любив чаклувати над словами. Припасовував їх так, як батько-теся дошки, щоб між ними не залишалося жодної щілини.

ДИВАКИ ПРОТИ «ПРАГМАТИКІВ»

1966 року з'явилася перша прозова збірка Григора Тютюнника «Зав'язь». Автор її працював тоді у «комсомольському» видавництві «Молодь», – там і побачила світ його книжка (редактором її був Іван Дзюба). Вустами 35-річного дебютанта заговорило покоління тих, кого згодом не зовсім вдало назвуть «дітьми війни». Його герої – звіди, з окупованих сіл, із прифронтових смуг, із ремісничих училищ. Дитина-підранок, яка в непростих, часом нелюдських обставинах відкриває для себе добро і зло людського світу, – ось кому Тютюнник-художник «віддав» свій ранній життєвий досвід. Його армія світла «укомплектована» маленькими відчайдушними правдоборцями. У них чимало спільного, часом навіть здається, що Ігорко Човновий («Смерть кавалера»), Харитон («Облога»), Лько («Сито, сито...»), Василько («Перед грозою»), Олесь («Дивак»), Павлентій («Вогник далеко в степу»), «Климко» з однойменної повісті – це різні версії одного й того ж героя. Усіх їх споріднює інстинктивний потяг до добра та милосердя. А ще – надрив, спричинена дитячими травмами істеричність, що раз у раз «вибухає» бунтами. У них своя лінія фронту. Бунт, істерика – то реакція на фальш, несправедливість, кривду.

Лінія моральних протистоянь у Тютюнника гостра як лезо. Його травмовані війною диваки й бунтарі привносять в атмосферу творів письменника дух морального максималізму, а максималізм, як відомо, має жорсткі критерії: йому загалом

ФОТО: Л. КАЛІОН

МАМИН ДІМ.
Село Шилівка
на Полтавщині

важко даються відтінки, життєва діалектика. Тільки хто сказав, що художник має бути схожий на безпристрасну Феміду із зав'язаними очима? Зрештою, Тютюнників максималізм, що розводить героїв по різні береги, аж ніяк не скасовує складну діалектику людського життя. Він загострює моральний зір, змушує ставати на бік скривдженої «маленької людини».

Улюблені герої Григора Тютюнника – тихі й не дуже практичні сільські праведники. Вони теж із армії світла, оскільки живуть за неписаними законами совісті, не спокушаючись марнотують мирських пристрастей – приземлено-прагматичне «уміння жити» їм глибоко чуже. Суттю їх натур є доброта. В

ніків – жорсткий, і їм у ньому буває дуже й дуже непросто.

Напруження конфліктів у новелах і повістях Григора Тютюнника – від несумісності різних життєвих філософій. Полюси тут чітко окреслені: безхитрісні диваки і спритні «прагматики»; сільський простолуд, який добре знає почім ківш лиха, і чинуші «з портфелями», для яких людина все одно що мураха. Їх багато в Тютюнника, диваків, чиї «портрети» виписані так рельєфно, що перед читачем щоразу постає нове «життє», змальоване з неперевершеним мистецтвом художньої деталі, діалогу, авторської мови, пейзажів. Згадаю бодай кількох – Микиту Норовця («М'який»), Ньюру, дядька Никона й Івана Срібного з однойменних оповідань, Кравчину («У Кравчини обідають»), Данила Коряка («Деревій»).

А «по той бік добра» – апологет «порядку», самодур Маркіян («Поминали Маркіяна»), сільський начальник із «чавунним» поглядом Яків Брус («Грамотний»), Іван Захарович («День мій суботній»), який колись наїжджав у знесилене війною село як уповноважений. «Людина з портфелем» постає у Тютюнника як уособлення бездушної влади. Від простолуду вона відчужена глухою стіною, взаємним нерозумінням, ворожнечею. Який уже там, даруйте, соцреалізм.

ПРИСТОСОВУВАТИСЯ ГРИГІР НЕ ВМІВ, ЗРАДЖУВАТИ СВОЇХ ГЕРОЇВ НЕ ХОТІВ

етичному кодексі Тютюнника це головна чеснота. «Всі люди красиві, як добрі», – каже одна з героїнь повісті «Вогник далеко в степу», і ці її слова могли б стати епіграфом до всієї прозової саги письменника. Лад життя простої людини, її тиха, беззахисна, заступлена буднями краса завжди викликали в нього почуття любові-болу. Адже світ довкола Тютюнникових правед-

Григор Тютюнник не вмів і не збирався обходити гострі кути. На уроках суспільствознавства учням розповідали про стирання граней між селом і містом, а його ті «грані» найбільше й мучили. Перечитайте новели «Оддавали Катрю», «Син приїхав», повість «День мій суботний» – і ви відчуєте, як боліла правдолюбцю Тютюннику його сільська Атлантида з її ладом життя, мовою, культурою традицій, естетикою...

«ТЕПЕР Я ОДИН ЗОСТАВСЯ...»

«Архаїка! – чую скептичний молодий голос. – Ці вічні діди, село...» Подібні закиди Тютюннику доводилося чути й від радянської директивної критики. Головний літературний прокуратор 1970-х років академік Микола Шамота картав його за «поетизацію села як душевного притулку самотньої і знеможеної в міській суєті людини, як джерела національної самосвідомості і т. ін.» «Патріархальність» тоді випікали «кальоним железом», вбачаючи в ній щось підозріле. Писати треба про робітничий клас, науково-технічну революцію! Скільки патетичних слів було сказано й написано в 1970-ті про ту «всемогутню» НТР... А тут Тютюнник з його «тенденцією протиставлення села місту» (так писали про новелу «Оддавали Катрю»). Це ж щось зовсім протилежне офіційному «замовленню»!

Григор не здавався. Пристосовуватися він не вмів, зраджувати своїх героїв не хотів (у 1970-ті, коли відчутно ослабли голоси таких шістдесятників, як Іван Драч, Микола Вінграновський, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Тютюнників нонконформізм був особливо помітний). Виникла парадоксальна ситуація. Тютюнник мав незаперечний літературний авторитет; магія його стилю і його правди створювала в літературі потужне силове поле, а «директивна» критика вимагала від письменника, щоб він був, ну, скажімо, таким, як Вадим Собко. Чи як Василь Козаченко. Щойно з'явилася збірка Григора Тютюнника «Батьківські пороги» (1972), як Семен Шаховський улаштував рознос з ідеологічним ухилом: «девальвація всього видатного, масштабного, що мав би художник помітити»; «уразливі в ідей-

ному розумінні» образи... У тому ж дусі висловлювався й Анатолій Гордієнко, філософ, який спеціалізувався на ідеологічній контрпропаганді: «в цілому його (Тютюнника. – Авт.) розуміння життя сучасника виявляється збідненим і спотвореним...»

Тютюнника розпикали за те, що він ідеалізує джерела, не про тих героїв пише, не веде їх на «передову» лінію життя. Кому потрібні якісь диваки, якась «неправильна» любов, що нагадує «сліпий дощ на стиглі яблука», якісь похмурі начальники, що їх не любить Тютюнників сільський лід...

Звичайно, Григор Тютюнник знав собі ціну як художник. Коли хтось із літературних побратимів видав «прохідну» книжку, Григор зателефонував йому і сумно-докірливо сказав: «Нас було двоє, а тепер я один zostався...» Його вперто «прописували» по відомству дитячої літератури. На початку березня 1980 року Тютюннику навіть присудили премію імені Лесі Українки, хоча сам він зовсім не вважав себе дитячим письменником. Його цікавив космос душі людської.

НЕЗАХИЩЕНЕ СЕРЦЕ

У ніч на 6 березня 1980 року 48-річний Григор Тютюнник добровільно пішов із життя, залишивши передсмертну записку із загадковими словами: «Домучуйте когось іншого, а все моє, що в мене є, спаліть». У таких випадках багато що з наболілого сходиться, наче у фокусі. Друзі Тютюнника кажуть, що трагедія мала й приватно-родинні, ситуативні чинники, проте вирішальною була все ж похмуро-підозрілива атмосфера часів Щербицького. Це важко – жити в умовах постійного пресингу, бачити засилля графоманів серед літературних «генералів», терпіти цензурні втручання у твої тексти, не знати, чи побачить світ запланована до видання книжка. Можливий надрив. Григорові в такій атмосфері забракло повітря. Сталося те, про що задовго до того, як на київській вулиці Раєвського обірвалося життя Тютюнника, Ліна Костенко сказала у вірші «Гранітні риби»: «Великі риби, / виплеснуті морем, / закам'яніли на гранітних / сходах...» ■

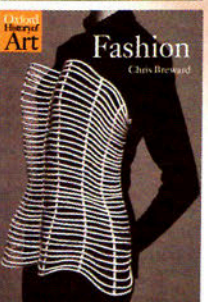
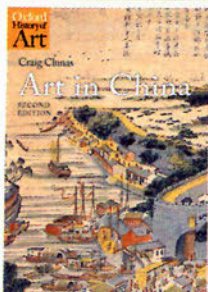
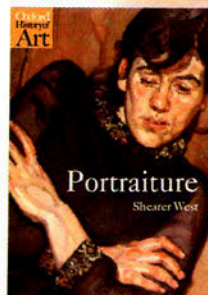
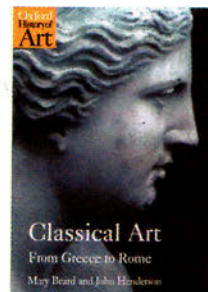
History of Art at Ye Bookstore

Looking at art history from a fresh perspective*

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

*Історія мистецтва
в Книгарні «Є»

Свіжий погляд
на історію мистецтва

Музика для худих

Чи можна вивести менеджмент класики та опери в Україні на європейський рівень?

Автор:
Роман Горбик

Нинішнього театрального сезону Національна опера презентувала лише дві поновлених оперних прем'єри – «Іоланту» й «Сільську честь». Українські оркестри, на відміну від західних і навіть російських, практично не випускають записів. Водночас деякі наші музиканти активно мігрують на Захід, де можуть бути дуже успішними. Кажуть, тут не вистачає інфраструктури й грошей для класичної музики. Проте чи не бракує музичному життю в Україні ще дечого?

«ТУТ Я ПОТРІБНА ЯК МУЗИКАНТ»

Західноєвропейське музичне життя має багато переваг перед українським. Композитор і піаніст Тарас Яценко живе й працює в Мюнхені вже понад півтора десяти років і знає про це не з чуток: «У Німеччині дуже розвинута інфраструктура, тільки оперних театрів у Мюнхені два, а в Берліні три. Якщо порівняти кількість консерваторій з Україною, то в нас приблизно п'ять

проти їхніх сорока. Така сама відмінність і в чисельності випускників. А якщо їх стільки, то їм треба десь працювати, а отже, не дивина, що тут дуже багато оркестрів. Навіть у Мюнхенському університеті є кілька, що складаються не лише зі студентів, а й з аматорів, тих, хто любить виконувати оркестрову музику. Багато людей потім відвідують концерти, театри, бо самі трохи грають чи співають, тож їм цікаво послухати професіоналів. Публіка взагалі грамотніша, підготовленіша. І коли йдеш до міської бібліотеки, легко натрапиєш там на сучасні американські чи японські ноти, які ніколи не знайдеш у Києві».

Солістка Віденської опери Вікторія Лук'янець також працює за кордоном не один рік. Вона каже, що крім інфраструктури важливий і статус, який музика має в суспільстві. «Мене приваблює те, що в Австрії, та й у всій Європі, мистецтво опери, симфонії, класичної музики на першому місці. Й хоча є різні жанри, багато хто обирає саме її, і на постановки

нині ходять прості люди, чимало молоді (бо вони зараз досить сучасні). Дуже хотілося б, щоб і в Україні опера й класична музика виходили на перший план, бо легкий жанр, на жаль, досі переважає. А тут я відчуваю, що потрібна як музикант».

Запорукою багатства та різноманітності музичного життя в Європі є, зокрема, космополітичність і мобільність як віртуозів топ-класу, так і пересічних оркестрантів. На цьому тлі не видається чимось ненормальним і виїзд українських професіоналів за кордон на такі собі музичні заробітки. «Я викладаю 25 студентам із 13 країн. Це люди, які можуть і показати себе в агенції чи на прослуховуванні в театрі, і поїхати на конкурс. Згадаймо, коли Паваротті починав, Італія не була ще на такому європейському рівні й сезони там були дуже короткі; він зробив собі ім'я і кар'єру завдяки Німеччині, а потім Америці. Так само Монтсеррат Кабальє мала спочатку поїхати з Іспанії, щоб потім її вдома так вітали, Домінго – аж до Ізраїлю, а потім

до Гамбурга» – каже Вікторія Лук'янець.

В успішності європейського музичного менеджменту важливі деталі. Тут професійно працюють із маркетингом і рекламою. Промовистий приклад: якщо співаки з українських театрів для самопрезентації на західних фестивалях переважно використовують випадкові фото з вистав, то провідні світові солісти навіть середнього масштабу мають не гірші фотосесії, ніж поп-зірки.

Або, приміром, широко практикований оперний туризм. За €400–900 глядачеві пропонують тур, який включає готель, вечерю в ресторані й відвідини вистави в одному з легендарних театрів – від еталонної віденської Штаатсопери і надновітнього Королівського театру в Копенгагені до бюджетної Праги. Завдяки низьким цінам та унікальним театральним спорудам Київ, Львів чи Одеса також могли б конкурувати на цьому ринку з Центральною Європою.

ДИКТАТУРА ЗА КОНТРАКТОМ

Проте українська публіка, що звикла до репертуарних театрів, зовсім не обізнана з двома головними принципами менеджменту європейської опери. А саме на них здебільшого тримається її успіх.

По-перше, замість сталого і майже незмінного від сезону до сезону репертуару західний глядач найчастіше отримує серії

вистав. Інакше кажучи, театр щороку готує, залежно від можливостей, від двох-трьох до кількох десятків абсолютно нових постановок. Наступного сезону більшість із них ідуть у небуття, їх змінюють нові прем'єри. Під кожен із проєктів збирають свою команду постановників і виконавців, яка зосереджується лише на своїй ділянці роботи.

Після 5, 10, 20 чи й більше показаних поспіль вистав постановку знімають і починають

ЗАМІСТЬ СТАЛОГО РЕПЕРТУАРУ ЗАХІДНИЙ ГЛЯДАЧ НАЙЧАСТІШЕ ОТРИМУЄ СЕРІЇ ВИСТАВ

працювати над новими операми. Це дає змогу акумулювати значні фінансові й людські ресурси для кожного конкретного спектаклю. Команда більше віддається одному проєкту, в основі якого лежить окрема концепція. Репертуар безперервно поновлюється.

Другий принцип: у штаті театрів дуже мало співаків, окрім кількох, що зазвичай виконують другорядні партії. Провідних виконавців залучають також під кожен конкретну постановку, що дає змогу добирати тих, хто найбільше відповідає її потребам. Це так звана контрактна система: зі співаком укладають угоду на певну кількість висту-

пів. У центрі цієї концепції – інтендант, менеджер-керівник театру (або симфонічного оркестру), що відповідає за нього і вирішує, яких диригентів, режисерів і виконавців запрошувати.

Певна річ, є й недоліки – навіть найкращі постановки живуть недовго. Зате заявлені режисерські ходи і декорації не збивають оскомини глядачеві. Серед умовних вад можна назвати й так звану диктатуру режисера, який часто насаджує своє бачення і диригентові, і співакам, і публіці. Відомий випадок, коли румунська зірка Анджела Георгіу не хотіла вдягати костюм, який їй не сподобався, і режисер зняв її з постановки зі словами: «З вами чи без, а ця перука сьогодні вийде на сцену».

Звісно, і такі підходи мають свої винятки. Найуспішніші постановки ніхто не викидає на смітник – вони йдуть у повторі за кілька років. Трапляються й на Заході театри радше репертуарного плану, хоча це загалом дивина.

ЗЛАМ СИСТЕМИ

Серійний або проєктний підхід до менеджменту разом із контрактною системою не завадив би і в Україні, принаймні як альтернатива, що конкурувала б із традиційним репертуарним. Це тільки оздоровило б загальну ситуацію, зокрема й естетичну. Адже такий підхід забезпечує насамперед динаміку театру, сти-

БІЛЯ ПАЛАЦУ ШОНБРУНН. Віденський філармонічний оркестр відкриває концерт просто неба

мулоє новаторство, якого так бракує нашому глядачеві. На відміну від європейської, наша опера часто-густо пропонує трохи «підлатані» радянські постановки, виконання посереднього рівня і нерозголошуваний до останньої хвилини склад співаків. Конкуренція з по-сучасному керованими оперними театрами змусила б підтягнутися й репертуарні.

«Переведення на контрактну систему вирішило б багато проблем, – вважає один із найвідоміших сучасних українських диригентів Роман Кофман. – Але для цього потрібні воля, сміливість, рішучість людей, які не боялися б озиратися навсібіч і особливо дивитися вгору. Тут необхідні радикальна ломка традицій функціонування наших музичних колективів. Підтягування, реформування нічого не дадуть, бо треба міняти саму основу діяльності, наприклад, оперних театрів».

Революцію не можна нав'язати згори, тому Роман Кофман скептичний щодо можливості централізовано розв'язати проблему через урядові рішення. «Держава тут ні до чого, – стверджує він. – Будь ласка, виявляйте ініціативу, пробуйте. А ось люди, які перебувають десь посередині між найвищими прошарками в Україні й музичними колективами, мають велике бажання нічого не змінювати, не чіпати, щоб у цих процесах була не зламати собі ніжку».

Пан Кофман належить до числа тих, кого раді бачити на Заході, він може оцінити переваги європейської системи на власному досвіді. «Я багато працював із європейськими оркестрами не на сталій основі, був і постійний п'ятирічний досвід у Боннській опері та Боннському симфонічному оркестрі імені Бетховена. Враження хороші, бо це завжди напружена робота, що потребує концентрації психічних і фізич-

ських дуже довгий, якщо нам узагалі коли-небудь вдасться набути такої майстерності в організації музичного життя, як у Європі. Тут різниця в сотні років. Хоча музична освіта в нашій країні поставлена краще, ніж там, і я готовий це доводити. А ось далі починаються проблеми».

На перший погляд, з об'єктивних причин змінити ситуацію в Україні нині неможливо. Реформувати управлінську структуру державних театрів неймовірно складно через спротив тих, кого стара система влаштовує. Європейський підхід до менеджменту не ідеальний і теж потребує критичного підходу. Чи не єдина спроба Сергія Прокурні реалізувати його в Одеській опері кілька років тому обернулася скандалом і в підсумку виявилася невдалою через запеклий спротив. Згаданий конфлікт теж можна оцінювати порізному, проте очевидно: зазнав краху саме проект озахіднення української опери.

Відтак доцільніше пов'язувати сподівання на прихід нових традицій не так з оновленням «державного мистецтва», як із появою в Україні приватних чи навіть комерційних оперних театрів. Але зрозуміло, що йдеться про надто віддалену перспективу, адже масштаб таких проектів безпосередньо залежить від готовності великого бізнесу вкладати в мистецтво, а українців середнього достатку – платити за нього належну ціну. ■

НАША ОПЕРА ЧАСТО-ГУСТО ПРОПОНУЄ ТРОХИ «ПІДЛАТАНІ» РАДЯНСЬКІ ПОСТАНОВКИ

них зусиль, особистої організованості. І це дуже дисциплінує самих диригентів хоча б тому, що в Європі вони не мають стільки прав і повноважень, як у нас. На Заході, працюючи з оркестром, театром, ти мусиш покладатися на власний творчий потенціал і авторитет, які треба підтверджувати щодня, щохвилини».

НАЗДОГНАТИ Й ПЕРЕГНАТИ?

Попри стереотип про «співучих українців» і «золоті голоси», наша держава не має таких тяглих традицій професійного музичного життя. У певному сенсі інакше й бути не могло, хоча при цьому, на думку пана Кофмана, де в чому ми навіть зуміли випередити європейців: «Україні ще доганяти й доганяти. І цей

«ТРАВІАТА»
ВЕРДІ.
Вікторія
Лук'янець
на сцені
Віденської
народної
опери виконує
партію
Віолетти

Четвертий вимір події

*І там, на півночі, за затокою,
Де долина мерехтить від блакитного туману,
Париж хоче підхопити широку ходу
І ставить над рікою стадо мостів*

Чеслав Мілош

Може здатися дивним розпочинати цей діалог між берегами Сени та Дніпра пейзажем, де читається герой, що мало пасує кінцю ХХ століття. Але кажучи «береги», ми водночас маємо на увазі намул, а якщо так, то не маємо влади над тим, що несе нам ріка. Поклади у кожному разі мають ту цінність, що містять у собі залишені колись шахти, і вони запрошують знову придивитися уважніше до того, що в них заховано.

Ось, мабуть, сенс того, що зробив Андрей Ужіка, кінематографіст із Румунії. Власним творчим добром він довів, що є інший підхід до самого поняття події. Новини годують нас великими й маленькими подіями з такою швидкістю, яка заважає встановити їхню суть і наблизитися до розуміння.

На початку двотисячних режисер зустрів двох людей, що зі свого боку, також працювали у царині філософії «фактів»: Світлану Алексієвіч, яка зібрала зворушливі свідчення Чорнобильської катастрофи, та Поля Вірільйо, сучасного мислителя, який наголошує на вирішальному значенні швидкості для розуміння «події». Результатом цього став діалог трьох учасників, який розкрив особливості, притаманні відтепер події в ХХІ столітті.

«У минулому, – зазначає Вірільйо у зафільмованій розмові, – нещасні випадки траплялися у просторі. Титанік потону в Північній Атлантиці. Літак зазнав аварії на аеродромі». «Після Чорнобиля, – каже Алексієвіч, – поняття часу набуло радикально нового виміру. Час перетворився на вічність. Кінець і початок злилися».

Вірільйо пояснює такі зміни за допомогою поняття «постісторії». «Не в тому сенсі, в якому його вживав Фукуяма, – уточнює він, – а в розумінні розриву звичайних історичних послідовностей. Історія – це послідовність у часі, тобто є «до того», «під час того» й «після того». Тепер «після того» втратило сенс».

Навіщо повертатися до цих розмов через багато років? Бо подія і далі відбувається в умовах плутанини так, ніби ми не знали, де її впіймати. Швидкість, глобалізація або невідоме, те, чого не можна торкнутися, властиве мікросвітові – все це підриває звичний сенс розповіді, бо ставить в

один ряд такі різні за природою явища, як зіткнення елементарних часток, землетрус чи економічну кризу. Неможливо поставити знак рівності між цими «подіями», але треба підкреслити зміну параметрів, за якими ми пізнаємо «те, що діється».

Згідно з Полем Вірільйо, хронологію заступає «дромологія» (від грец. δρομος – біг). І коли дромологія диктує свої правила, вона дозволяє побудувати систему на перешкодах, «дромократію», імперію швидкості. Невже йдеться про настільки радикальні зміни, що можна говорити про революцію? «Не знаю, чи це революція, – каже філософ, – але це відкриття. Перед нами феномен, може, й не божественний, але містичний. (...) Ми маємо керувати атрибутами Бога: безпосередністю, всюдисущістю, одночасністю».

І навпаки, чи повертає нас, приміром, сходження румунського лідера до влади з 1965 по 1989 рік до історичних подій, як їх розуміли в минулому сторіччі? Андрей Ужіка намагається відновити те, що відбувалося між цими двома датами, спираючись винятково на зразки пропаганди, які дбало колекціонував Вождь – звідси й назва фільму «Автобіографія Ніколае Чаушеску». Лідер спочатку формуються в постсталінському світі, розрахованому на покору, потім подружжя Чаушеску спостерігає, здається, не без подиву, за власним піднесенням і нарешті потрапляє в товариство «великих», які вдають, що їх поважають – від Ніксона до Кім Ір Сена, не кажучи про Британську королеву, де Голля, Хонеккера чи Ярузельського.

Фільм утримується від жодних коментарів, кадри самі по собі досить красномовні, аби викликати відповідні роздуми: про засліплення та безвідповідальність високопосадовців, але також і

про покору суспільства, яке піддалося страху та опустило руки.

Фільм ані звинувачує, ані спрощує, він просто показує, як у театрі, гру всіх акторів. Ми не бачимо куліс, тільки «персонажів першого плану» та «хор» – людей з античної трагедії, які співають без урину аж до втрати голосу. 25 років тиранії, свист із натовпу й падіння, що триватиме кілька годин.

Режисер вирішує цю битву екрана з написаним словом, змагання між образом і значенням, немов вивертаючи рукавичку й повертаючи явищу його сенс.

Це битва, до якої долучилися обидва береги, намагаючись продовжити плавання без ностальгії чи гіркоти, між тим, що було, й тим, що є, від одного європейського берега до іншого. ■

Автор:
Анні
Добантон,
Франція

Бесіда
з Полем
Вірільйо
(2008,
французькою)
http://www.dailymotion.com/video/x82wi1-interview-de-paul-virilio-par-steph_news

Paul Virilio.
«A Landscape
of Events»,
The MIT Press
Cambridge,
Massachusetts
London,
England

Світлана
Алексієвіч,
«Чорнобиль:
хроніка
майбутнього»,
Київ, 1998.

Andrei Ujica.
«Autobiographie de Nicolae
Ceausescu»
<http://www.cinemovies.fr/bande-annonce-hd-20284-34164.html>
html (анонс
фільму)

ПОДІЯ І ДАЛІ ВІДБУВАЄТЬСЯ В УМОВАХ ПЛУТАНИНИ ТАК, НІБИ МИ НЕ ЗНАЛИ, ДЕ ЇЇ ВПІЙМАТИ

Проти класики

«Звуки шуму» – це не комедія, а мистецький тероризм

Герой із чудовим ім'ям Амадей, працюючи у відділі боротьби з тероризмом, повністю позбавлений слуху, хоча його дід – композитор, батько – диригент, мама – піаністка, а молодший брат – музичний вундеркінд. І ось саме він отримує справу «музикантів», які стверджують, що головним сьогодні з трьох основних елементів музики є аж ніяк не мелодія чи гармонія, а ритм. Звуками ударних вони у свій спосіб протестують проти класичних уявлень щодо музики: барабанами проти струнного оркестру, ритмом проти мелодії, шумом проти гармонії. Хоча назвати експерименти активістів «ритмічних звуків» шумом не можна. Це справжній музичний дослід, який вартий порівняння з «атональними» вправами Арнольда Шенберга і Антона Веберна. Хоча дії героїв фільму більше нагадують тероризм із пом'якшувальним додатком «мистецький» – як ще можна назвати ситуацію, коли п'ятеро чоловіків і жінка вриваються до лікарні й перевозять готового до хірургічного втручання пацієнта в операційну. Приспавши хворого, вони починають на ньому грати, плескаючи його долонями, малюючи на животі фломастером чи вибиваючи на ньому ритм у такт інших звуків, які видобувають із балонів з киснем і апарату штучного дихання. Ці витівки екстре-

«Звуки шуму».
У кінотеатрах
України
з 28 липня

мальні, і вони не є безпечними і законними – в «інструмента», яким був пацієнт, зупинилося серце і запустили його електрошкочком. А ще атака банку з попередженням: «це виступ, зберігайте спокій, всі до стінки, ми нікому не заподіємо шкоди, лише зіграємо нашу музику» є кримінальним злочином, хоча його й не пограбували, тільки задля музичного мистецтва порізали гроші на папероподрібнювачі та поставили безліч штампів на документах. Погодьтеся, в дотепності ні героям, ні їх творцям, сценаристам і ре-

Анонси 5–6 серпня

«Ту Стань!»

(с. Урич, Сколівський р-н, Львівська обл.)

На території заповідника «Тустань», біля скель, де у IX–XIII століттях стояло неприступне місто-фортеця, вже вшосте відбудеться фестиваль української середньовічної культури. Традиційно діятимуть ігровий та дитячий майданчики, ярмарок, стрільбище. На Галявині розташується історичний табір, де учасники

фесту відтворюватимуть тогочасний побут: носитимуть середньовічні костюми, ночуватимуть у стародавніх шатрах, куштуватимуть страви з давнього посуду. Цікавинкою цьогоорічної імпрези стане лазерне дійство.

5–7 серпня

«Сусідній світ»

База відпочинку «Казантип» (м. Щолкіно, АРК Крим)

Уже вчетверте фестиваль музики та актуального мистецтва запрошує на узбережжя Азовського моря меломанів та усіх, хто не байдужий до спорту, візуального та літературного мистецтва, екстремальних розваг. На головній сцені виступлять «Ляпис Трубецкой», «Король и Шут», Noize MC, Animal ДжаZ, STIGMATA, Tractor Bowling, «Елізіум», Sakura, Alai Oli, Pianoboy, «Димна Суміш», «Оркестр Че» та інші. Також на гостей фестивалю чекають майстер-класи з графіті, паркуру, барабанне і вогняне шоу, покази незалежних мультиплікаційних і художніх фільмів.

5–7 серпня

«Жнива-2011. Весілля»

Музей народної архітектури та побуту України (Київ, с. Пирогів)

II Міжнародний етнографічний фестиваль пропонує всім охочим долучитися до старовинного жнивного обряду: власноруч викувати серпа, зжати снопа, обмолотити його, перемолоти жорнами зерно на борошно, і, замісивши тісто, випекти запашний сільський хліб. У суботу та неділю буде відтворено

українське весілля: танці й пісні автентичних і фольклорних гуртів, унікальні коровайницькі обряди, змагання весільних музик. Традицією фестивалю стає виготовлення лелечих гнізд, ляльок-мотанок та дитячих колисок.

жисерам Улі Сімонссону і Йоханнесу Шарне Нілссону, відмовити не можна. Це оригінально і певною мірою весело. А також параноїдално, ліворадикально і божевільно. «Це місто переповнене музичним лайном», – говорить героїня, дивлячися на шведське Мальмо, а потім «грає» п'єсу «до біса музику», гупаючи ковшами екскаваторів по асфальту перед оперою. Додамо, що в опері якраз виконували Гайдна.

Ярослав Підгора-Гвядзовський

CD

Ті Хто Відають. «Мовленнєк»

Останній оприлюднений диск Сергія Кузьмінського – це спільний проект з «Мохом» (Олегом Гнативим, продюсером «Перкалаби»), котрий добирав для проекту тексти і їх начитував. За легендою, мовленнєк – рідкісний гриб, що вміє відтворювати звуки та людську мову. Охарактеризувати стиль цього часом похмурого релізу складно: експериментальний звук є чимось середнім між електродабом і даркфолком. У текстах є давні гуцульські замовляння та співанки, цитати з оповідок, зібраних Володимиром Шухевичем на Гуцульщині.

DOK. «DVA»

Як видно з назви, альбом є другим за ліком для молоді донецької групи. Започатковані на дебютнику тенденції тут впевнено знаходять своє продовження: гурт поєднує інструментальний мінімалізм (бас, саксофон, барабани) та стильову неоднозначність. Їхня музика схожа водночас і на джаз (вишуканістю і несподіваністю мелодій), і на рок (ритмами, структурою композицій і загальним настроєм), і на панк (яскраве, часом брутальне виконання). Цей мікс звучить драйвово і разом з тим лірично.

Gamardah Fungus. «Celestial Funerals»

Вже третій повноформатний реліз дніпропетровської формації є, поза жодним сумнівом, одним із найкращих лонгплеїв, виданих українськими музикантами цього року. Стилістично музика альбому є своєрідною сумішшю дзону, найзу, dark ambient та funeral doom, до того ж усі ці елементи присутні практично в кожному з треків. Відсторонена і досить містична атмосфера платівки спонукає до повного занурення – його варто слухати там, де ніщо не відволікає.

5, 7 серпня
«Ляпис Трубецкой»

Нічні клуби Summer Time, Malibu (Севастополь, пляж «Учкуєвка»); Євпаторія, вул. Горького, 5)

Гурт на батьківщині потрапив до списку заборонених, і низку запланованих концертів «Ляписа Трубецкого» у Білорусі було скасовано. Натомість триває тур містами України та Росії з презентацією нового, десятого за рахунком, альбому «Веселі картинки». За словами музикантів, працюючи над платівкою, вони вирішили відмовитися від усіх догм та зруйнувати власні стереотипи щодо своєї творчості. «У нових композиціях є моменти емоційного відпочинку, коли і слухач, і артист зможуть трохи помедитувати», – зазначив фронтмен Сергій Міхалок.

11 серпня, 22.00 — **До 12 серпня**
ManSound — **«Природа і фантазія»**

Клуб «44» (Київ, вул. Хрещатик, 44)

Відомий серед поціновувачів якісної вокальної музики секстет виступить у Києві із концертом «Жар-А-Капелла». ManSound виконає перевірені часом хіти та нові композиції. Постійні учасники міжнародних джазових фестивалів, лауреати численних нагород у своєму репертуарі мають популярні джазові стандарти, госпел і слов'янський фольклор в оригінальних аранжуваннях. Бездоганне виконання, багата тембральна палітра, емоційність та артистизм допомогли колективу завоювати прихильність слухачів та критиків.

Міський будинок природи (Київ, вул. Рогнідінська, 3)

Незвичайна виставка представляє 70 робіт, вироблених із риб'ячих кісток, тополиного пуху і соломки. 20 років тому майстер Кароліна Журавська почала створювати картини із природних матеріалів: засушеного листя, пелюсток квітів, трави, фруктових шкірок. Згодом вона спробувала використовувати очі, кістки та луску риб. Упродовж виставки охочі опанувати флористичку й арт-фіш техніку зможуть записатися на майстер-клас до авторки. Частину експонованих робіт виготовили учні Кароліни.

МОЛІТОВ

Автор:
Ірина
Набитович

Уже при виході з аеропорту гаряче повітря окутує новоприбулих, а запахи квітів та ароматичних паличок лоскочуть ніздрі. Привітні обличчя та непогана англійська місцевих мешканців підбадьорюють.

Курорт Кута – найбільший туристичний осередок Балі. Дорога до цього міста займає хвилин 15. До готелю нас запропонувала підвезти місцева пара, з якою познайомилися ще в літаку. Марді, корінний балієць, намагається навчити приїжджих вітатися і говорити «дякую» тутешньою мовою. Чоловік ділиться деталями свого маленького туристичного бізнесу і враженнями від іноземців, а його вагітна 20-річна дружина Арік щиро розповідає про майбутні пологи... Балійці – дуже відверті люди.

СУМНІВНІ ПРИВАБИ

За 10 хвилин ходи вулицею Поппіс Лайн Сату, нафаршированою дешевими готелями, вам сотню разів запропонують купити різноманітний непотріб від футболка із написами «No terrorism»

до «магічних» галюциногенних грибів. Ще в аеропорту кожному новоприбулому до Індонезії видають листок із попередженням, що згідно із законами цієї країни діє покарання за розповсюдження наркотиків – смертна кара. Незважаючи на це, грибочки тут продають майже відкрито, та ще й діляться досвідом вирощування їх на органічному коров'ячому гної.

Нічна Кута схожа на будь-який інший туристичний центр Південно-Східної Азії. Дешевий алкоголь у задимлених клубах; обгорілі на сонці зграйки строкатої молоді, яка подорожує поміж барами в пошуках пригод; самотні жіночки бальзаківського віку; напівголі місцеві дівчатка на височенних підборах та з ясным макіяжем – супровід для пузатеньких лисючих білих «містерів».

Натомість ранковий пляж спочатку видається ідилією. Поки хтось приборкує дошки для серфінгу в розкішних хвилях Індійського океану, ми милуємося кілометрами гіллястих пальм уздовж дюн і п'ємо свіжий кокос крізь трубочку – він

коштує 3 тис. рупій, або 2,5 грн. Але це триває недовго. Лише побачивши будь-яку розморену відпочивальницю, орди манікюрниць-педикюрниць, масажистів і просто роззяв одне за одним призупиняють ходу й вигукують: «со бютіфуль», «масызь-масызь» тощо. А тоді починають пропонувати свої послуги й тикати під носа китайські сувеніри, відверту кустарщину. При цьому вони впевнені, що Україна в Росії, а футболіст Андрій Шевченко – добрий знайомий будь-якого киянина.

Кута феєрична, але нею дуже швидко перенасичуєшся. Не знайшовши тут обіцяного туристичними буклетами раю, вирушаємо в південному напрямку до вапнякового півострова Букіт на курорт Нуса Дуа.

ЗЛОЧИННІ ЛЮДИНОПОДІБНИХ

Дорогою до Улувату, одного з найгарніших місцевих індуїстських храмів, можна зупинитися на розрекламованому фільмом «Їж, молися, кохай» пляжі Паданг-Паданг. У перекладі з індонезійської паданг – бана-

ВІВНІ МАВПИ

Тиждень розглядав
індонезійський калейдоскоп
на острові Балі

новий листок, у який загортають їжу.

Близько берега голяка бігають дитиська по відмерлих коралах. Трохи далі у воді борсаються трое патлатих мускулих серфінгістів, сподіваючись уіймати свою хвилю. На диво, на пляжі лише кілька іноземців у купальниках та півдесятка жіночок, що продають місцеву їжу. Сьогоднішній океан занадто лагідний для драйву.

А ось і Улувату, або Мавпячий храм. Збудований на скелі заввишки 70 м над рівнем моря, він є одним із дев'яти основних святинь Балі. Загалом на острові їх близько 20 тис. При вході на територію відвідувачів замотують у традиційні покривала-саронги й підперізують барвистими поясами – до житла богів дозволено заходити лише відповідно вбраними. Водержись на скелю, можна побачити танець кечак – напівоголені тіла, що вигинаються під ритмічні мантри на тлі

На острові близько
20 тис.
храмів

заходу сонця. Близько 50 чоловіків, танцюючи в колі, простягають до неба руки і раз за разом вигукують слово «чак». Це імітація танцю людиноподібних мавп-ванар зі священної книги «Рамайяни». За міфологією, вони допомагають принцу Рамі побороити злого короля Равану. Захопливе дійство, проте закрадається підозра, що промоція «лише сьогодні, лише для вас!» давно перетворилася на рутину. Цікавіше навіть спостерігати за мавпочками, що крадуть окуляри, шалі, торбинки і фотоапарати в неуважних відвідувачів. А потім «манкі-бойс» (хлопчики, які, власне, й тренують тваринок-крадіїв) спритно за невелику плату віддають поцуплене добро туристам-власникам.

І ТУТ МОСКВИЧІ

Вирушаємо до Нуса Дуа – розкішно-зеленої частини півострова з оксамитовим піском, де розміщені більшість дорогих готелів і спа. Серед білбордів вигулькує реклама російською: «Вилла на о. Балі от застройщика». При в'їзді пере-

віряє озброєна охорона – дається ознаки побоювання щодо нових терористичних актів, бо вони траплялися на острові вже двічі за останнє десятиліття. Нуса Дуа дивує своєю стерильністю: ідеально підстрижені газони, справні фонтани, ряди дерев і кущів під ниточку. На пляжі прибиральники грабують морські водорості й збирають їх у мішки, а решту закопують у ямки й притрушують зверху свіжопросіяним пісочком.

Незважаючи на 30-градусну спеку, алеями вздовж океану неспішно прогулюються пані на карколомних підборах із волоссям кольору «платиновий блонд». Тут починається якийсь несправжній світ... Лише в готелі все стає зрозумілим – повсюди чути російську мову, матюки, перекрикування поміж столами за сніданком.

На пляжі до нас звертається російською молодий незнайомець. Розговорившись, поскаржився, що коли купував сюди тур, то уявляв собі картинку з реклами шоколадного батончика «Баунті», а натомість уже

десять днів нудиться в цьому готелі. Ввечері москвич запрошував попити горілки, але ми чомно відмовилися й вирішили, що наймемо скутери і поїдемо кудись подалі, у глибоку частину острова.

За фактичної відсутності громадського транспорту майже все населення тут пересувається на скутерах і мотоциклах. Нам їх із легкістю надають в оренду за 35 тис. рублів у день (близько 30 грн), навіть не перевіряючи, чи

ВАРТО ПОБАЧИТИ

- Агунг** – згаслий вулкан, найвища гора острова.
- Гаджа, або Печера Слона.** Різьблений вхід зображує переплутані рослини, тварин, океанські хвилі й демонічні фігурки.
- Ліс Мавп** – заповідник, у якому проживає 350 тварин. Обережно з особистими речами та їжею в сумці – мавпи бувають дуже агресивними!
- Незайманий пляж** – розкішний, розташований поза зоною досяжності більшості туристів на Сході острова Балі.
- Рисові тераси** на схилах вигаслих вулканів, залиті водою, в якій відбиваються пальми і сонце.

маємо водійські права. Дорога до Убуду – культурного центру Балі – займає годину. За місцевими мірками це досить далеко, бо весь острів із півдня на північ можна проїхати за 3 год.

ТУБІЛЬНІ БУКОЛИКИ

На шляху трапляються мальовничі селища, які живуть автономно від туристичного півдня Балі. Будь-яке помешкання балійця будується з просторовою космологічною орієнтацією на божественний простір – з поділом подвір'я на 11 секторів. Більша частина традиційного обійстя тут завжди відведена для святині, а сама хатка маленька й непримітна. Особливістю цих храмів є багаторівневі солом'яні дахи. Деякі подвір'я цілком захаращені вівтарями, тому що кожна нова сім'я буде свій, ще й отримує інший у спадок (за поясненням місцевих, «щоби дух бабусі не образився»).

Усе життя в селах, та навіть і містечках, обертається навколо індуїстських храмів. Незрозуміло, коли балійці працюють, таке враження, що вони постійно моляться, приносячи жертви богам і беручи участь у ритуалах. Для подаянь чананг місцеві мешканці використовують маленькі кораблики, зроблені з бананового листа. Туди кладуть шматочки банана, цукрової тростини, рисового тістечка і посипа-

ють це пелюстками квітів. Увінчує композицію ароматична паличка. Ті пожертви розкладають не лише на вівтарях, а й при вході до двору, на сидінні скутера, під деревами.

МИСТЕЦТВО Й ЖИТТЯ

Діставшись до Убуду, мистецького епіцентру острова, усвідомлюєш, що ось воно, життя в гармонії зі всесвітом. Містечко, яке розткнулося по пагорбах, захоплює своїм неспішним ритмом. Вулицями кудись неквапливо

ДЕ ЖИТИ

Загалом на острові понад 150 готелів. Ціна за ніч у номері для двох коливається від \$50 до \$700. Шанувальники всесвітньої мережі готелів Hyatt можуть скористатися його послугами або поблизу селища Санур, що розташоване за 20 хв переїзду від міжнародного аеропорту Ngurah Rai, або на узбережжі Нуса Дуа неподалік того самого летовища.

ЩО ЇСТИ

Кухня на Балі вирізняється широким використанням різноманітних приправ і соусів, що надають стравам незвичного й екзотичного присмаку. Майже до кожної з них подають рис, який зазвичай готують на бананових листках чи в бульйоні. Найпопулярнішими і найцікавішими національними стравами є молочне поросся на рожні, варена соя з овочами під арахісовим соусом, смажені банани в тісті. Також протягом усього року можна лагувати характерними для півострова фруктами. З алкогольних напоїв найекзотичнішим є брем – рисове вино.

Міжнародні телефонні розмови на острові Балі (Індонезія) за допомогою ТревелСімкі: вихідний тариф – **\$0,95/хв** вхідний дзвінок – **\$0,30/хв**

прямують скутери і корови, туристи й кури з курчатами, привітні песики та лахмітники, жіночки з вантажами на головах і жерці з храмів.

Уздовж трьох головних вулиць розмістилися сотні майстерень і галерей, де неспішно працюють митці, виставивши попід стінами свої барвисті творіння. Маде, молодий художник, розповідає, що ніколи не малював, але коли перебрався до Убуду із сусіднього села, то до нього почали приходити ви-

діння, які тепер втілює у своїх картинах.

Центр тутешнього життя – ринок. До десятої ранку убудці приходять сюди попиту солодкого чаю й погомоніти, купити свіжих овочів і напівфабрикатів, насамперед для дарів богам. Пізнім ранком, коли вже прокидаються туристи, на ринку починають продавати інший крам: сувеніри, плаття-саронги, традиційні камізельки і шаровари, якусь запашну косметичку. Ціну відразу називають

космічну, але крамарі очікують, що з ними торгуватимуться.

Вибираємося за місто і завмираємо від красовиду, що відкривається на кілометри залитих водою рисових терас на схилах згаслих вулканів, у яких відбиваються пальми і сонце. Селяни, по коліна в болоті, жнуть щойно дозрілий рис, час від часу витираючи рукавами спітнілі чола під конусоподібними капелюхами й поглядаючи на сонце, чи ще далеко до заходу. ■

Ласкаво просимо, нез

Людський імпульс довіри до незнайомих людей – не біологічне відхилення, як може здатися

Надзвичайний успіх *Homo sapiens* – результат чотирьох складових: розуму, мови, здатності вміло маніпулювати предметами, використовуючи їх як знаряддя, і співпраці. З кожним десятиріччям з погляду антропології лідерство переходило від одного двигуна прогресу із названого набору до іншого – провідний з них, відповідно, і вважали визначальним у людській природі. Наразі наймоднішим предметом досліджень є співпраця, а саме чому люди так охоче співпрацюють з нічим не пов'язаними з

ними незнайомцями – аж до небезпечного рівня бути обманутими тими, чиїх характеристик вони навіть не можуть знати?

Докази з економічних ігор, у які піддослідні грали в лабораторії за реальні гроші, свідчать, що люди не лише довіряють тим, кого можуть ніколи більше не побачити, а й про те, наскільки неохоче вони обдурюють незнайомих – ці явища глибоко закладені у психології людини. Найявні теорії еволюції довіри залежать від того, що учасники експерименту перебувають у родинних зв'язках (отже,

мають спільні гени) або у довготривалих стосунках, причому в кожному разі учасники пророчують, чи загальна користь від співпраці переважить вкладені зусилля. Але жодне із цих спостережень не справджується у разі випадкових зустрічних. Відтак виникли припущення, що останнім часом в еволюції людства відбулося щось надзвичайне на кшталт необхідності екстремальної співпраці, зумовленої появою прийомів ведення війни з використанням зброї, внаслідок чого і розвинувся інстинкт беззастережної товарищескості.

Леда Космідес і Джон Тубі, двоє світил психології з Каліфорнійського університету в Санті-Барбарі, із цим припущенням не погоджуються. Вони не бачать потреби в якихось надзвичайних механізмах співпраці, а результати останнього дослідження, проведеного їхньою групою (безпосередньо роботу виконували Ендрю Делтон і Макс Краснов, які опублікували результати у провідному американському науковому журналі *Proceedings of the National Academy of Sciences*), свідчать на їх користь. Крім того, дослідження показує цінність використання здорової логіки у психоаналізі, але й логіка має підкріплюватися якісним математичним моделюванням.

Зрозуміло, що безпосередньо дослідити еволюцію людини неможливо, адже період зміни поколінь надто довгий. Але можна виокремити певні ознаки, які породжують зацікавлення, і методом комп'ютерної симуляції дослідити, як вони еволюціонують. Відтак Делтон і Краснов розробили програмних агентів, здатних перетинатися і взаємодіяти у комп'ютерному процесорі.

Взаємодія агентів будувалася за принципом економічних ігор у реальному світі, хоча замість валюти використовували

ЗНАЙОМЦЮ

лися не долари, а довільні «одиниці придатності». Це означало, що агенти, які співпрацювали успішно, виробили придатність за період взаємодії. Ті, які шахраювали при першій зустрічі, отримували одноразову порцію «придатності», але їм більше не довіряли б у майбутньому. Кожен агент мав вроджений рівень надійності (тобто ймовірності, що він обдурить за першої нагоди), який передавався спадково, і при кожній зустрічі йому додавалася ймовірність (яка визначалася іншим агентом) того, що даний агент повернеться для подальшої співпраці.

Після певного періоду агенти розмножувалися пропорційно до акумульованого ними рівня придатності; старе покоління вмирало, а на його місце приходило молоде. Процес повторили за 10 тис. поколінь, що дорівнює близько 200 тис. років історії людства, або всьому пері-

оду існування Homo sapiens, аби побачити, який рівень співпраці буде отримано в результаті.

Висновок збігся із прогнозами дослідників: бути великодушними справді вигідно або радше ранній егоїзм завдає більше шкоди, ніж довіра. А все тому, що ймовірність перетнутися з людиною єдиний раз (отже, її можна обдурити) – це всього лише ймовірність, а не гарантія. Цей факт чітко відобразився у тому, як у рамках моделі створювалися значення вірогідності. Вони ґрунтувалися на розподілі ймовірностей,

ЕГОЇЗМ ЗАВДАЄ БІЛЬШЕ ШКОДИ, АНІЖ ДОВІРА

отже, лише приблизно, а не точно визначали реальну можливість повторної зустрічі у майбутньому.

Симуляція виявила, що при найбільш вірогідних комбінаціях вкладених зусиль, переваг і шансів зустрітися в майбутньому повторно довіряти вигідно, навіть якщо інколи вас таки обдурять. І якщо поду-

мати, це абсолютно логічно. Попередні спроби дослідити еволюцію через ігри організувалися так, щоб учасники чітко знали, зустрінуться вони з незнайомцями знову, чи ні, і висновки будувалися відповідно до цього. Однак навряд чи так буває у реальному житті. У справжньому світі можна намагатися вгадати, з огляду на обставини, зустрінешся з кимось знову чи ні, але знати напевне неможливо. Крім того, у стародавньому світі мисливців-збирачів обмеження руху передбачали значно вищу ймовірність повторної зустрічі, ніж у сучасному густонаселеному та урбаністичному.

Тоді й немає потреби в особливих механізмах для пояснення феномену великодушності. Протягнута рука незнайомцю має і еволюційний, і моральний сенс, хоча в біологічному контексті обидва вони навряд чи розрізняються, але це вже інша тема. ■

© 2011 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

*Добре там, де є
Radio Dacha...*

РАДІО ДАЧА

РЕКЛАМА

(044) 536 96 06

ЕФІР

(044) 536 95 20

СЛУХАЙ ON-LINE
www.radiodacha.fm

КИЇВ 95.2 FM БЕРДЯНСЬК 100.4 FM ВІННИЦЯ 90.5 FM ВОЗНЕСЕНЬСЬК 107.5 FM ДНІПРОПЕТРОВСЬК 90.1 FM ДОНЕЦЬК 92.3 FM КРАМАТОРСЬК 105.0 FM
ЛЬВІВ 91.5 FM МАРІУПОЛЬ 91.1 FM ОДЕСА 89.0 FM ОХТИРКА 101.6 FM СЕВАСТОПОЛЬ 89.1 FM СІМФЕРОПОЛЬ 88.0 FM ХАРКІВ 107.9 FM
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ 106.0 FM ЧЕРКАСИ 104.5 FM ЧЕРНІГІВ 106.3 FM ЯЛТА 101.4 FM

Ліцензії НР№0394-м від 10.09.2003. НР№0449-м від 21.04.2004. НР№0444-м від 14.02.2006. НР№0811-м від 20.01.2009.

Міць, зібрана в кулак, і... нічого зайвого. Оновлена Honda Accord створена для водіїв, які отримують задоволення від динамічної їзди, здатні оцінити стильний екстер'єр, якість і лаконічність внутрішніх форм. Седан хвацько набирає швидкість, хоча й дещо невпевнено її скидає (після позначки 140 км/год), добре тримає дорогу і слухняний у керуванні. Салон Honda Accord — поєднання комфорту і доцільності: показники приладів легко читаються, оздоблення стильне і якісне. А в зовнішніх формах автіяки знайдено розумний компроміс між спортивною агресивністю та виточеною елегантністю. Нечисленні недоліки японської блискавки: низька посадка (що майже виключає їзду бездоріжжям) та дещо жорсткувата підвіска (плата за курсову стійкість седана на великих швидкостях), а також вузьке заднє вікно.

Японська блискавка

Тест-драйв Honda Accord Type S

МАТЧАСТИНА. Тактико-технічні характеристики Honda Accord

	2,0	2,4
Об'єм двигуна, л	2,0	2,4
Максимальна потужність, к. с. при об./хв	156 при 6300	201 при 7000
Коробка передач	6 МКПП/5 АКПП	
Привід	Передній	
Гальмівна система		
— спереду	Дискові вентильовані	
— ззаду	Дискові невентильовані	
Габарити		
— довжина, мм	4725	
— ширина, мм	1840	
— висота, мм	1440	
Кліренс, мм	150	
Колісна база, мм	2705	
Об'єм багажного відділення, л	464	
Максимальна швидкість (MT/AT), км/год	215/212	227/227
Прискорення (MT/AT) до 100 км/год, с	9,4/10,8	7,9/9,7
Витрати пального (MT/AT), л/100 км		
— міський цикл	9,0/10,1	11,9/12,0
— заміський цикл	5,6/5,7	7,0/6,6
— комбінований цикл	6,9/7,3	8,8/8,6
Місткість паливного баку, л	65	

Адаптивний пристрій автоматичної підтримки швидкості руху (ACC) дає змогу тримати дистанцію без пригальмовування. Система запобігання зіткненню та зменшення його наслідків (CMBS) у разі появи перед автією перепони повідомляє водія про загрозу звуковим сигналом, натягує ремені безпеки, а в разі подальшого зменшення дистанції активує аварійні гальма (комплектація Advanced).

2,4-літровий двигун потужністю 201 к. с., оснащений системою VTEC, дає змогу дивовижно стрімко пришвидшуватися. Перші 100 км/год седан розмінює за 7,9 с. Якісною трасою Honda Accord може нестися з вітерцем на швидкості до 227 км/год.

Характерні плюси

- + Потужний і динамічний двигун
- + Зручний круїз-контроль
- + Яскраві інтер'єр та екстер'єр

Характерні мінуси

- Вибаглива до якості доріг
- Недостатня оглядовість
- Жорсткувата підвіска

Honda Accord Type S

302 000 грн

Конкуренти

Volkswagen Passat CC

314 560 грн

Toyota Camry

238 400 грн

Mazda 6

292 300 грн

Chevrolet Epica

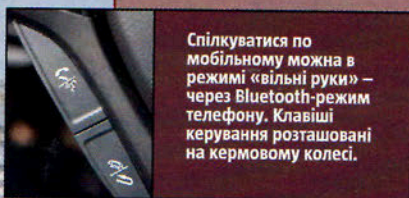
187 840 грн

Центральний дисплей-тахометр підказує оптимальний момент для перемикання передач (6 + реверс). Седан полюбляє високі оберти – відпускаючи зчеплення, не треба боятися додавати газу.

За вражаючих динамічних якостей Honda помірно споживає паливе. Витрати в міському циклі – 11,9 л бензину на кожні 100 км відстані, на трасі – близько 7 л. Об'єм паливного бака – 65 л.

Спілкуватися по мобільному можна в режимі «вільні руки» – через Bluetooth-режим телефону. Клавiші керування розташовані на кермовому колесі.

Дизайн салону лаконічний, стиль витриманий, елегантний. Пластик на торпедо і біля шибок дверей якісний, як і інші матеріали оздоблення, замша сидінь приємна на дотик.

Місткий багажник – 464 л. У разі потреби відділення можна збільшити, відкинувши задні крісла – або повністю, або в режимі 60 x 40.

Під переднім підлоктником міститься скринька для предметів першої необхідності, а також гнізда USB та AUX.

Звукова система з CD-чейнджером на шість дисків та десятьма колонками робить подорож коротшою. Під блоком магнітоли розміщена панель двонозального клімат-контролю.

Круїз-контроль надзвичайно зручний – під час пришвидшення на трасі (наприклад, для обгону) обраний швидкісний режим (!) не змінюється, у випадку гальмування його доводиться встановлювати знову.

Кермове колесо зручно регулюється по висоті. Машина дуже слухняна в управлінні й миттєво реагує на зміну курсу.

Безпеку водія та пасажирів забезпечують подушки (фронтальні й бічні), а також активні підголовники.

Асистент під час паркування повідомляє звуковим сигналом про появу перешкоди позаду та з боків від машини. Що ближче до неї, то інтенсивніший сигнал.

Задній підлоктник із двома гніздами для стаканчиків зручно ділить сидіння й робить подорож комфортнішою.

Передній і боковий огляд достатній, стійки не заважають. Дзеркало заднього виду з автоматичним затемненням, що захищає очі водія від осліплення фарами.

Дискові вентилявані гальма Honda Accord спрацьовують від найменшого дотику. Єдиний недолік – на швидкостях понад 140 км/год під час гальмування машина трохи збивається з курсу.

Підвіска дещо жорстка. Будь-які ямки та нерівності покриття відразу відчують і водій, і пасажир, особливо на великих швидкостях.

Низький кліренс (150 мм) загрожує пошкодженнями у разі паркування біля бровки. Утім, бампер седана обладнаний стильними захисними накладками. Низька посадка підвищує курсову стійкість.

Ксенонові фари значно яскравіші за звичайні галогенові й відмінно освітлюють простір перед машиною. При повороті на швидкості до 50 км/год вмикається додаткова лампа, що освітлює неосвітлений простір.

МИ І ШЕНГЕН

Після повернення з Франції кивської журналістки консульство викликало її, аби довела, що покинула П'яту республіку. Прийшла, показала паспорт зі штампом. І тут пролунало «геніальне» запитання: як можемо бути певними, що саме ви покинули Францію? Польський публіцист Марцін Войцеховський пише про випадки, коли від українців у дипустановах країн ЄС вимагали гарантій повернення – документів на право власності на майно під заставу. Час від часу читаю про досягнення в лібералізації візового режиму з ЄС. Справді, так і є? Для українців ЄС починається з консульства, яке видає візу. Ставлення у ньому свідчить більше, ніж заяви про зближення... ■

Ігор
Тимоць

NEVERMORE

Будинок, у який ніколи не зайду, маршрут, яким мені нікуди їхати, квартира, що не відчинить своїх дверей, країна – одна, друга, третя, де на мене вже ніхто не чекає. Вони неблаганно йдуть в інші світи, і моя колись безмежна мапа любові стає схожою на шагреневу шкіру. Я намагаюся розтягнути її новими знайомствами, розглядати її стару зашкарублість усмішками нових друзів, збільшити за рахунок принад невідомих країн, залатати чужим життям, та вона все одно катастрофічно зменшується. Часом здається, що я спромоглася її обдурити, домовитися з нею. Та рано чи пізно настає мить, коли раптом стикаюся з будинком, у який ніколи не зайду... ■

Олена
Чекан

КОВБАНЯ

У чернігівському селі купають хлоп'ята у ковбані. Вони ніколи не бачили моря, тільки річку Десну, та й до неї далеченько, батьки не пускають без нагляду. Залишається у спеку для водних процедур оця водойма розміром трохи більша за балію. Що таке ковбаня? По суті, це велика калюжа з пуголовками, з багнистими берегами. Радіють, пірнають, обмазуються грязюкою... Підійшла корова, попила звідти – вони й у неї пожбурили глеєм. Таке от природне джакузі разом із бальнеологічними процедурами. Після них мати відмиватиме пацанів на подвір'ї холодною криничною водою, поливаючи їх із відра, у балі розміром з невеличу ковбаню. ■

Ігор
Кручик

Дмитро
Крапивенко

Олександр
Михельсон

Аліна
Пастухова

НЕЧИСТА СОВІТЬ

Один знайомий (не журналіст) побував у замиському помешканні ветерана НКВС. Після кількох чарок коньяку (під червону ікорку) підпилий дідуган не вдається до спогадів, але викриває свої страхи: «У мене на городі два автомати у маслі за копані, шойно хтось сунеться – буду відстрілюватись!» Йому добре за 80, а він таки боїться, що покарання може наздогнати його ще в земному житті. Найбільш слабкі нервами «білці революції» покінчили з собою ще у 1953-му, коли помер вождь і був розстріляний патрон грізного відомства Лаврентій Берія. Решта причаїлися, чекали повернення «кращих часів» і, зрештою, виродилися у тихеньких з виду пенсіонерів з каменем на душі і готовністю «відстрілюватись» від власної совісті. ■

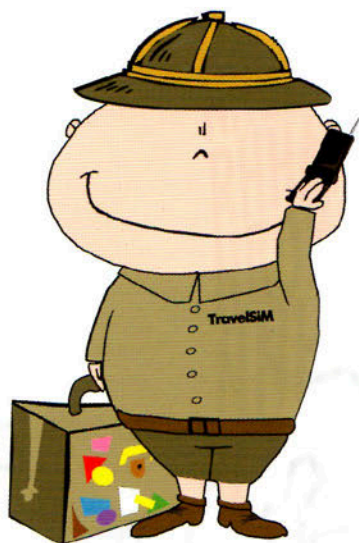
ЛЕГШЕ ЛЕГКОГО

Друг зіткнувся з проблемами здоров'я, зокрема, знадобилася плазма крові. Запаси в наших лікарнях – самі розумієте. І ми, його друзі, подалися в донори. 450 мл крові з кожного – дрібниця. Цілком очевидно, що з нашого боку тут не було не те що жодного подвигу, а навіть жодного тобі вчинку. Проте офіціантка кафе, куди троє парубків і дівчина (всі з перебинтованими руками) одразу по операції зайшли «відновлювати сили» червоним сухим, відреагувала захоплено. «О, – сказала вона, – ви такі благородні люди!» Поняття шляхетності таки девальвує, подумав я: колись люди за ближнього свого віддавали не те що 450 «кубиків» крові, а власне життя. Втім, з іншого боку, а чи зважився б я сам віддати за ближнього життя? А ви? ■

ВІДПОЧИВАЙ,
ТА ВЛАДАРЮЙ

Одещина, Затока, лагідне море, золотий пісок... Що може бути краще? Не можу не наголосити, що сервіс на базах відпочинку значно поліпшився. Вразило інше. Виявляється, більшість баз відпочинку в Затоці належать росіянам. Кількість туристів із Росії вражає, і поведяться вони зовсім не як гості. Усім серцем співчуваю працівникам баз, що з ранку до ночі прибирають пусті пляшки після «старших братів», які переконані, що їм усе можна і що всі навколо безмежно щасливі чути відбірний мат із вуст дорогих гостей. А ще маю надію, що по закінченні курортного сезону у місцевих мешканців залишиться хоч крапля вина і бодай одна пляшка пива... ■

Покриття
191 країна, в мережах GSM та 3G

Взяв з собою за кордон
Свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!

Безкоштовні вхідні
в 81 країні, в т.ч. Туреччина,
Єгипет та 43 країни Європи

Вихідні дзвінки в 131 країні
в межах \$0,29-\$1,00

Акційні ЄвроСМС з Європи \$0,15
Акційні ТурСМС з Туреччини \$0,29

Варіанти поповнення
всі можливі

Тревел Тариф: \$0,29 між
абонентами мережі ТревелСіМ
із 79 країн світу

Зручні послуги:
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

USA+Canada no problem!
пакет GSM-1900 з супер-тарифом:
вхідні \$0,00 вихідні \$0,45

Точки продажу
у всіх областях України
та в мережах партнерів

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,39	0,00	Кіпр	0,29	0,00	Туреччина	0,49	0,00
Австралія	0,49	0,00	Китай	0,75	0,00	Угорщина	0,59	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Франція	0,49	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Мальта	0,49	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Греція	0,39	0,00	Німеччина	0,49	0,00	Чехія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Польща	0,39	0,00	Швейцарія	0,49	0,00
Іспанія	0,49	0,00	Росія	0,45	0,00	Швеція	0,39	0,00
Італія	0,49	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Шрі-Ланка	0,69	0,00

довідка та інформація про точки продажу:
(044) 223-8008
w.TravelSiM.ua

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

САЙТ НЕПЕЖИ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
пр-т Маяковського, 43/2 тел.: (044) 383-61-41

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP